

**Osnažimo
pravo djece
da budu
sigurna**

Udruga roditelja Korak po korak

SVI MI SMO SUSTAV

**Analiza provedbe propisa vezano
uz pravo djeteta da bude sigurno
od svih oblika nasilja**

Projekt provodi
Udruga roditelja **Korak po korak**
s partnerima

Europska unija

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno
stajalište Evropske unije.

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne
odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade
Republike Hrvatske za udruge

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

SVI MI SMO SUSTAV

Analiza provedbe propisa vezano
uz pravo djeteta da bude sigurno
od svih oblika nasilja

Impressum

Nakladnik

Udruga roditelja „Korak po korak“

Za nakladnika

Silvija Stanić, dipl. psih.

Urednica:

Marina Trbus, prof. psih.

Autori publikacije:

Ines Bojić, dipl. iur., Sanja Brajković, prof. psih., Sanja Habek, dipl. iur., univz. spec. iur., Gorana Hitrec, prof. psih., Martina Horvat, prof. soc. ped., Krešimir Makvić, prof. soc. ped., dr.sc. Arijana Mataga Tintor, dipl. soc. ped., Sanja Orešković Vrbanec, dipl. def. soc. ped., Silvija Stanić, dipl. psih., Marina Trbus, prof. psih.

Istraživački savjetnik: dr. sc. Miroslav Rajter, psih., Sveučilište u Zagrebu

Prikupljanje podataka:

Irena Bohač mag. prim. educ., Helena Rajčić, mag. psih., Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb
Marijana Ercegović, mag. soc. rada, Slavica Tankuljić Grbavac, mag. soc. rada, Udruga FENIKS, Dubrovnik

Renata Kiršić, mag. ing. logista, Alen Halilović, mag. oec., Udruga Alfa Albona, Labin

Dajana Babli prof. pedagoginja, Aleksandra Todorović, Udruga Portal Alfa, Belišće

Daniel Antunović, prof. psih., Nataša Jelenić Herega, univ.spec. psih., Duška Car Drlijača, prof. psih., Nenad Karabaić, prof. soc. pedagog, Dušica Branković, prof. psiholog, Paula Bogović, prof. psih., Vesna Žmak, socijalna radnica, Udruga U.Z.O.R., Rijeka

Partneri na projektu: Udruga FENIKS, Dubrovnik, Udruga Alfa Albona, Labin, Udruga Portal Alfa, Belišće, Udruga za zaštitu obitelji - Rijeka, U.Z.O.R.

Suradnici na projektu: Grad Zagreb, Grad Dubrovnik, Grad Labin i Istarska županija, Grad Belišće, Grad Rijeka.

Sva prava pridržava nakladnik. Prilikom korištenja citata i materijala iz ove publikacije, molimo navedite izvor.

Za sve informacije možete se obratiti nakladniku.

Tiskano u Hrvatskoj

Naklada: 500 primjeraka

Lektura: Marina Vujčić, prof.

Dizajn: Bernardić Studio, kreativna produkcija

Tisk: Correctus media d.o.o.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 897206

ISBN: 978-953-95654-7-1

Ovaj publikacija tiskana je uz finansijsku potporu Europske unije, u okviru projekta „Osnazimo pravo djece da budu sigurna“, odobrenog u okviru Europskog instrumenta za demokraciju i ljudska prava (European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR). Projekt je sufinanciran od strane Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge te Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u sklopu institucionalne podrške.

Urednica:
Marina Trbus, prof. psih.

Autori:
Ines Bojić, dipl. iur.
Sanja Brajković, prof. psih.
Sanja Habek, dipl. iur., univz. spec. iur.
Gorana Hitrec, prof. psih.
Martina Horvat, prof. soc. ped.
Krešimir Makvić, prof. soc. ped.
dr. sc. **Arijana Mataga Tintor**, dipl. soc. ped.
Sanja Orešković Vrbanec, dipl. def. soc. ped.
Silvija Stanić, dipl. psih.
Marina Trbus, prof. psih.

**Udruga roditelja „Korak po korak“
Zagreb, 2015.**

Europska unija

Za sadržaj je isključivo odgovorna
Udruga roditelja „Korak po korak“
i ne može se smatrati službenim
stavom Europske unije.

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge

Stajališta izražena u ovoj
publikaciji ne odražavaju
stajalište Ureda Vlade
Republike Hrvatske za udruge.

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju
stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva.

Predgovori

Kad pomislimo na dijete koje doživljava nasilje, bilo u svojem domu od strane obitelji, bilo izvan doma od strane vršnjaka, većina ljudi složit će se da su to situacije koje treba zaustaviti, spriječiti te poduzeti što je potrebno kako bi se nasilje zaustavilo, a djetu omogućila sigurnost. Društvo, čini se, ovaj problem prepoznaće kao važan, o čemu nam svjedoči velik broj zakona, propisa i preporuka, kako međunarodnih, tako i nacionalnih, napravljenih s ciljem da se nasilje nad djecom prepozna na vrijeme, spriječi, zaustavi, a djeci osigura sigurno i poticajno okruženje. Istovremeno, ponekad djelujemo kao nijemi svjedoci slučajeva nasilja nad djecom, zlostavljanja u obitelji, zanemarivanja, sustavnog vršnjačkog nasilja. Svakodnevni. To su situacije koje se doista događaju, situacije oko kojih će se većina stručnjaka koji rade s djecom složiti da su krajnje neprihvatljive. **Pa ipak, čini se kako propuštamo učiniti nešto.**

Projektom „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ željeli smo **istražiti one fine nijanse** potrebne da djeci osiguraju sigurnost i zaštitu od nasilja, a koje, čini se, u praksi zakazuju. Okupljanjem velikog broja stručnjaka koji svakodnevno rade na području zaštite djece: obrazovanja, socijalne zaštite, pravosuđa, zdravstvene zaštite te brojnih drugih, nastojali smo otkriti koji su to dijelovi koji u praksi zakazuju, pa na taj način kroz preporuke za poboljšanje dati svoj mali doprinos velikoj temi, odnosno

stvaranju sigurnijeg i ugodnijeg okruženja za djecu. Za svu djecu.

Publikacija *Svi mi smo sustav* stoga donosi opsežan pregled propisa u području zaštite djece, s posebnim naglaskom na mogućnost primjene tih propisa u praksi, u stvarnim situacijama. Obuhvaćena su brojna područja, kako bismo bili sigurni da smo zahvatili sve što je potrebno za učinkovit sustav zaštite djece od svih oblika nasilja. Publikacija donosi i rezultate istraživanja o provedbi propisa koji reguliraju zaštitu djeteta od svih oblika nasilja, postojećim mehanizmima podrške i zaštite djece temeljem kojih daje i niz preporuka te primjera dobre prakse. Porukom *Svi mi smo sustav* nastojimo poručiti da je **svatko od nas dio velike slagalice** zadužene za sigurnost djece, svatko od nas jednako je pozvan i odgovoran da svojim doprinosom osigura stvaranje uvjeta potrebnih za sigurnost djece.

Ovom publikacijom nastojali smo integrirati različite dijelove u učinkovit sustav i stvaranje mreže za zaštitu djece od svih oblika nasilja. Želja nam je da ova publikacija **otvorí vrata novih prilika** te da bude poticaj za sustavno ulaganje u zaštitu djece od svih oblika nasilja.

Silvija Stanić, izvršna direktorica

Udruga roditelja „Korak po korak“

Otovo svakodnevno iz medija ili u neposrednom okruženju doznajemo za nove slučajeve nasilja nad djecom. O zabrinjavajućem porastu nasilja, zlostavljanja djece i *bullyinga*, o prepostavljenim i stvarnim uzrocima i mogućim rješenjima govore svi – i stručnjaci i nestručnjaci – jer riječ je o problemu koji se tiče svih nas.

No koliko o njemu doista znamo? Uspijevamo li sagledati pojavnost nasilja nad djecom u aktualnom društvenom kontekstu i **koliko uopće dionici u rješavanju toga problema razumiju jedni druge** – što je uvjet da bi mogli djelotvorno surađivati.

Konvencija o pravima djeteta, kao najobuhvatniji međunarodni dokument za zaštitu dječjih prava, člankom 19. propisuje dužnost države stranke na poduzimanje svih mjera za zaštitu djeteta od nasilja. Mjere koje Konvencija ističe su zakonodavne, upravne, socijalne i obrazovne, a pojam nasilja obuhvaća tjelesno ili duševno nasilje, povredu ili zlouporabu, zanemarivanje, zlostavljanje ili iskorističavanje. Navedene mjere, kad je to primjereno, trebaju obuhvatiti djelotvorne postupke za uvođenje socijalnih programa za pružanje pomoći djetetu i onima koji o njemu skrbe, kao i različite druge oblike sprječavanja, izvješčivanja i istraživanja slučajeva nasilja.

Ne smijemo zaboraviti da je odredbu Konvencije iz članka 19. nužno uzeti u obzir zajedno s ostalim odredbama Konvencije, osobito s onima koje se odnose na zaštitu od nediskriminacije, zaštitu djetetovog života, opstanka i razvoja, te uzimajući u obzir najbolji interes djeteta. To znači i da osobitu pozornost moramo posvetiti djeci iz ranjivih, osjetljivih skupina koje su još izloženje riziku od nasilja i zlostavljanja.

Sve navedeno govori u prilog tvrdnji da je **borba protiv nasilja složena i teška zadaća**, koja zahtijeva promišljene viševrsne i učinkovite mjere za prevenciju i sankcioniranje svakog oblika nasilja kojem su djeca izložena. Oblici nasilja su mnogo brojni, a sve više slučajeva događa se unutar područja „**novih tehnologija**“ – nasilje na internetu, snimano mobitelima, distribuirano većem broju djece odnosno široj javnosti. Tome valja dodati i **neprimjereno izvještavanje medija** o nasilju nad djecom, kojim se žrtvama nanosi dodatna šteta.

Projekt udruge roditelja „Korak po korak“ – Osnažimo pravo djece da budu sigurna, te publikacija koja je nastala kao rezultat provedenog istraživanja, pomaže cijelovitijem sagledavanju ovog složenog fenomena. To je vrijedan doprinos osvješćivanju problema nasilja nad djecom i među djecem, kao i ulogom svih dionika u društvu u zaštiti djece od nasilja.

Posebnu vrijednost publikaciji daje činjenica da je za podlogu imala istraživanje u kojemu je sudjelovalo gotovo 6000 sudionika. Naime, često se u javnosti, pa i onoj stručnoj, govori o nekim pojavama bez stvarnoga uvida u točne ili barem približne podatke. Stoga je **vrijednost publikacije koju imate pred sobom osobito u brojnosti sudionika istraživanja**, kao i u činjenici da su u istraživanju sudjelovali mladi, roditelji te djelatnici škola, vrtića i važnih sustava zaštite djece, medija i lokalne samouprave. Dobiveni rezultati istraživanja, kao i preporuke koje iz njih proizlaze, zasigurno će pomoći u osmišljavanju načina i sadržaja daljnjih mjera za prevenciju i zaštitu od nasilja nad djecom i među djecom.

Doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić

Pravobraniteljica za djecu RH

Za potpunu zaštitu djece nužno je educirati stručne osobe koje rade s djecom, a time i suce za mladež koji bi osim kaznenog prava morali znati parnično i izvršno pravo, gdje se osporava ili traži ostvarivanje prava za dijete. Preporuka Vijeća Europe o **pravosuđu prilagođenom djeci**, kao i prijedlozi i usvojene smjernice svih dosadašnjih Ministarstava koja se bave socijalnom zaštitom djece u Hrvatskoj, govore o potrebi specijalizacije u pravosuđu u tom području. Specijalizacija i povezivanje sustava su nužnost ukoliko želimo da se poštuju prava djece! Na sudu prilagođenom djetetu specijalizirani suci za mlađe i obiteljski suci, u suradnji s pedagozima i socijalnim radnicima kao stručnim suradnicima, mogli bi se kvalitetnije posvetiti djetetu radi ostvarenja njegovih prava. Takav način rada zasigurno bi zbog svoje uske specijaliziranosti unaprijedio rad s djecom.

Obiteljski sudovi bi vrlo blisko surađivali s centrima za socijalnu skrb, jer bi provođenje odgojnih mjera i dalje bilo u nadležnosti tih tijela. Sud bi i nadalje mogao od pojedinog centra za socijalnu skrb tražiti izvješće, mišljenje ili kakav izvid u obitelji. Primjerice, suci za mladež po Zakonu o sudovima za mladež već su dobili određene ovlasti obiteljskog, starateljskog suca jer bi trebali izvještavati centre za socijalnu skrb kad u kaznenom postupku utvrđene činjenice i okolnosti upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti maloljetnika. O činjenicama i okolnostima utvrđenim u kaznenom postupku koje

su pridonijele ili pogodovale izvršenju kaznenog djela, sudac za mladež obavještava nadležni centar za socijalnu skrb radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djece i maloljetnika. Osnivanje obiteljskih sudova bio bi logičan sljedeći korak jer bi se specijaliziranim odlučivanjem u sudskom postupku jamčilo da se o pravima djece odlučuje stručno i u najboljem interesu djeteta. Također bi u okviru samog suda **hitnost** zaštite prava djeteta bila zagarantirana. **Koncentracija stručnih osoba:** sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnih suradnika koji bi nužno koordinirali svoj rad s drugim stručnjacima, **dala bi rezultate u radu na promicanju, poštivanju i zaštiti prava djece.**

Publikacija *Svi mi smo sustav* naglašava nužnost edukacije i specijalizacije stručnjaka u zaštiti djece. Nadalje, poziva na odgovornost da svatko od nas učini korak više u toj zaštiti, od odgojno-obrazovnog stručnjaka koji je svakodnevno u kontaktu s djetetom koji je žrtva nasilja, suca koji vodi postupak, sve do zakonodavca koji, primjerice, može na nacionalnoj razini osigurati da se na jednom od područja države kao pilot-projekt osnuje obiteljski sud, što u početnoj fazi ne bi zahtijevalo čak ni izmjene zakonske regulative.

Lana Petö Kujundžić,
Županijski sud u Zagrebu, Odjel za mladež

Puno je razloga da se uzme u ruke i više puta čita publikacija SVI MI SMO SUSTAV – Udruge roditelja „Korak po korak“, urednice Marine Trbus i mnogih autora/ica. **Prvi** razlog odnosi se svakako na činjenicu da svrha ove publikacije, kao i prikaza rezultata vrlo kompleksnog istraživanja (kvantitativno i kvalitativno, različiti sudionici istraživanja, široko geografski rasprostranjeno), u okviru projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ (vidi posebnu publikaciju – Analiza provedbe propisa koji štite pravo djeteta da bude sigurno od svih oblika nasilja – RESULTATI ISTRAŽIVANJA istog izdavača) proizlazi iz potrebe da se osnaži uloga organizacija civilnog društva u praćenju i zagovaranju politika koje se odnose na prava djece da budu sigurna od svih oblika nasilja. **Drugo**, s tim ciljem Udruga roditelja „Korak po Korak“ okuplja druge udruge (FENIKS iz Dubrovnika, Alfa Albona iz Labina, Portal Alfa iz Belišća i U.Z.O.R. iz Rijeke), okuplja mlade ljudе i daje im pravo glasa, širi svoje djelovanje na različite županije i lokalne zajednice, na sustave u kojima djeca žive ili se na njih odnose i time pridonosi širenju utjecaja i znanja i praktičnih implikacija prema učinkovitijem prepoznavanju i djelovanju u korist zaštite djece, zadovoljavanja njihovih prava kao i učinkovitijoj promociji njihove dobrobiti i prevenciji bilo kojeg nasilja kojima su izložena ili se čine. Time Udruga dokazuje i pokazuje – može se! **Treće**, imamo prilike vidjeti kako jedna Udruga, osnažena izabranim partnerima, postavlja, izvodi, prezentira i na rezultatima istraživanja utemeljuje i predlaže praktičan model djelovanja. Potpuno je jasno i tko bi ga trebao prepoznati i primjenjivati. **Četvrto**, snaga tako koncipiranog djelovanja dodaje svemu onu vrijednost, reklamno dodanu vrijednost, koja se očituje u snazi zajedničkog djelovanja i osvješćivanju da jedino zajedno i cjelovito (sveobuhvatnost prevencije i promocije) s jedne strane spoznamo „pravu“ stvar, a onda na njoj gradimo na znanju, mnogim znanjima, utemeljenu praksu. **Peto**, i posljednje, iako bi se u nedogled moglo nabrajati vrijednosti

ovog djela, odnosi se na činjenicu da se rijetko, ili gotovo nikako, u našoj zemlji ne osvrćemo na dobru zakonsku regulativu (od ključnih i brojnih zakona, propisa i protokola postupanja, preko brojnih nacionalnih strategija pa do europskih i svjetskih konvencija strategija, agenci... sve je navedeno u publikaciji) i zbog toga izostaje njihova primjerena i učinkovita primjena. Ova publikacija, dakle, sigurno podiže svijest kako je prevenciju potrebno promatrati kroz više aspekata. Ona je istovremeno utemeljena i na *razvojnoj prevenciji* (preventivne intervencije usmjerene podupiranju pozitivnog i zdravog razvoja djece te smanjivanje utjecaja rizičnih čimbenika za koje se znanstvenim istraživanjima dokaže njihov negativan utjecaj), *situacijskoj prevenciji* (usmjereno intervencija na čimbenike okruženja i situacija kojima se preveniraju rizična ponašanja ne samo djece nego i važnih odraslih), *prevenciji utemeljenoj na zajednici* (intervencije usmjerene na promjene socijalnih i drugih uvjeta koji utječu na rizična ponašanja ili osiguravaju otpornost i djeci i njihovim važnim odraslima) te konačno, ali ne i manje važno, *utemeljenoj na zakonskoj regulativi* i još više na njezinoj kvalitetnoj primjeni. Ako sve navedeno imamo u vidu, onda znamo da ova publikacija, zajedno s istraživačkim rezultatima, predstavlja „pogodak u sridu“. Ona pokazuje kako nikad nije kasno, kako ne treba stati, kako ideja i nažalost potreba zaštite djece od nasilja, prije svega pozivajući se na sigurno djetinjstvo svakog djeteta, nije nova, kako ima relativno dobro trasirano korijenje/utemeljenje, samo bi bilo izuzetno važno da iz tog „korijenja“ nastavi rasti, postajati „razgranato stablo s lijepim granama i cvjetovima te još zdravijim plodovima“.

Ova publikacija ima tu snagu i ja vjerujem da će ona potaknuti i mnoge od nas da u sustavu/sustavima napravimo sve da joj se omogući „dostojan život“ te da zaista **osnažimo pravo djece da budu sigurna** bez obzira na lokalnu zajednicu ili županiju u kojoj žive u Hrvatskoj.

Prof. dr. sc. Josipa Bašić

Zahvala

Udruga roditelja „Korak po korak“ zahvaljuje svima koji su na bilo koji način pridonijeli realizaciji ovog projekta, a posebno svima koji su odvojili svoje vrijeme i sudjelovali u istraživanju provedenom u sklopu ovog projekta.

Također, voljeli bismo zahvaliti svim stručnjacima koji su odvojili vrijeme i sudjelovali u fokus grupama – njihov uvid i perspektiva obogatili su nalaze istraživanja i iskreno smo se trudili ovdje ih prenijeti na način da budu nadogradnja i doprinos svima koji se bave prevencijom, intervencijom, tretmanom i zaštitom djece od nasilja.

Zahvaljujemo svim suradnicima na projektu, gradovima Dubrovniku, Belišću, Rijeci, Labinu te Zagrebu i Istarskoj županiji na pomoći u organizaciji istraživanja, okupljanju ključnih sugovornika u zagovaračkim aktivnostima, kao i svemu što je pridonijelo uspješnoj realizaciji projekta.

Posebno ističemo suradnju s udrugama – partnerima na projektu: FENIKS iz Dubrovnika, Alfa Albona iz Labina, Portal Alfa iz Belišća i Udruga za zaštitu obitelji – Rijeka, koji su dali golem doprinos u realizaciji istraživačkog i zagovaračkog dijela projekta. Vjerujemo da smo kroz ovu suradnju pridonijeli prepoznavanju važnosti uloge civilnog društva u zaštiti djece od svih oblika nasilja, ali i da smo služili kao primjer dobre prakse suradnje institucija, lokalne samouprave i organizacija civilnog društva.

Želimo istaknuti i doprinos agencije za komunikacijski menadžment i savjetovanje – MediaVal koja je svojim profesionalnim radom osigurala vidljivost projektnih aktivnosti i rezultata i iznad projektom predviđenog opsega.

Također, zahvaljujemo Bernardić studiju što su dali volonterski doprinos u izradi vizualnog identiteta projekta.

Posebno nam je drago da smo kroz ovaj projekt mogli biti dio LIBERA projekta pod vodstvom GONG-a od kojeg smo dobili vrijedna znanja u području zagovaračkih aktivnosti.

Najveće hvala našim prijateljima, simpatizerima i svima koji su, potaknuti rezultatima i preporukama istraživanja, sudjelovali na okruglim stolovima i u razvoju ove publikacije. Hvala i onima koji su se javili u Udrugu smatrajući da smo kompetentni i zainteresirani sugovornici u nastojanjima da zaštитimo djecu od svih oblika nasilja.

Na kraju, zbog naše želje da radimo u najboljem interesu djeteta, naše vlastite obitelji nas nekada imaju manje. Hvala im što nas razumiju i podržavaju u tim nastojanjima. Zbog njih, mi smo uspješniji i bolji u onome što radimo.

Marina Trbus,
voditeljica projekta, Udruga roditelja „Korak po korak“

Sadržaj

UVOD	12
O PROJEKTU „OSNAŽIMO PRAVO DJECE DA BUDU SIGURNA“	14
METODE ISTRAŽIVANJA	18
Uzorak.....	18
Instrumenti.....	20
Procedura	21
Analiza podataka.....	22
INDIKATORI PRAVA DJECE	23
KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	27
PREPORUKE ISTRAŽIVANJA.....	29
SIGURNOST DJECE U POSTOJEĆEM ZAKONODAVNOM KONTEKSTU	32
NASILJE NA STUP SRAMA – PODRŠKA I USLUGE LOKALNE ZAJEDNICE	41
Neizbjegno nasilje? – STAVOVI PREMA TJELESNOM KAŽNJAVANJU	46
PROBLEMI VEZANI UZ POZNAVANJE PROPISA – Zar se to ne smije?	51
Dogodilo se nasilje, što sada? – PROBLEMI VEZANI UZ PROVEDBU PROPISA	54
Čiji je to posao? – PROBLEMI VEZANI UZ SURADNU	57
SVI MI SMO SUSTAV – Preporuke sudionika istraživanja	60
DODATAK A: SIGURNI OD NASILJA – PERSPEKTIVA MLADIH	62
DODATAK B: ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA – ravnopravan dionik sustava?	64
LITERATURA	68
PRILOG 1. POPIS INDIKATORA KORIŠTENIH U ISTRAŽIVANJU	71

“ Da, u principu uvijek dođemo do istog zaključka – da nam sustav nije usklađen, i da, onda se nađu rupe u tom sustavu gdje je prostor za greške i to se stalno događa. I opet po leđima djece, po leđima onih koji su najmanje zaslužili.

Izjava sudionika fokusne grupe s predstvincima pravosuđa

UVOD

Ova publikacija namijenjena je svima koji se bave pitanjem zaštite, poštivanja i promocije prava djece, a onda i specifično pitanjima nasilja nad i među djecom. Cilj joj je osvijestiti i informirati o odgovornosti svakog od nas, a posebno stručnjaka iz područja odgoja i obrazovanja, zaštite djece i organizacija civilnog društva, uprava i samouprava te medija – **da smo svi mi sustav zaštite djeteta.**

Konkretno, svaki član zajednice, a pogotovo profesionalci koji rade s djecom i mladima, dužni su reagirati kad je dijete žrtva nasilja i zajedno s drugim stručnjacima raditi na zaštiti tog djeteta. Da bismo imali takvu suradnju, moramo svi jasno odlučiti da kao društvo ne želimo da i jedno dijete bude žrtva nasilja i da kao društvo nećemo tolerirati nasilje¹ te da ono zaslужuje svaku osudu. Nadalje, da bismo mogli raditi u cilju zaštite djeteta i sukladno njegovim najboljim interesima, moramo se educirati i informirati o propisima i sudske prakse na nacionalnoj i europskoj razini. Samo dobro poznavanje propisa i relevantne sudske prakse, osigurat će nam da se osjećamo **kompetentno**, da kritički promišljamo i u suradnji s drugim dionicima postupamo po propisima u najboljem interesu djeteta.

Svjesni da su teme postupanja po propisima, kao i teme nasilja nad i među djecom teške same po sebi, nastojali smo da ova publikacija bude upotrebljiva, jasna i razumljiva. To smo nastojali postići tako da **dijete** koje može biti ili je žrtva nasilja, bude u središtu priče, a sustavi i institucije zaštite nisu obrađeni pojedinačno, već je naglasak stavljen na interakcije pojedinačnih sustava, podcrtavajući međuvisnost i važnost suradnje svih dionika sustava. Kad u publikaciji govorimo o sustavu i/ili mreži zaštite djeteta, podrazumijevamo područja prevencije, ranjivih skupina, socijalne zaštite, policije, pravosuđa, lokalne samouprave, odgoja i obrazovanja, zdravstva, alternativne skrbi, te organizacija civilnog društva i medije.

Ova publikacija dio je projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“, a projekt se sastojao od dvije ključne faze – istraživačke i dijalogu s ključnim dionicima. Autori ove publikacije bili su podijeljeni po gore spomenutim područjima, a cilj je bio obuhvatiti što veći broj propisa, dokumenata, stručne i znanstvene literature na nacionalnoj, ali i europskoj razini kako bi se utvrdio opseg zakonodavnog okvira koji štiti djecu od nasilja. Za spomenutih 11 područja, autori su definirali ključne probleme za svaki sustav koji se odnosi na provedbu propisa i suradnju ključnih dionika. Ta područja obuhvaćena su pitanjima u upitnicima koje su ispunjavali mladi, roditelji te djelatnici škola i vrtića u 5 županija. Ista ta područja služila su kao predlošci za teme fokusnih grupa koje su provedene s predstvincima pravosuđa (državno odvjetništvo, općinski i županijski sudovi), policije, centara za socijalnu skrb i obiteljskih centara, domova zdravlja, domova za djecu i udomitelja, medija, organizacija civilnog društva i lokalne samouprave.

¹ U ovoj publikaciji pod *nasiljem* podrazumijevamo općenito sve oblike i vrste nasilja koje dijete može doživjeti od poznate i nepoznate odrasle osobe, ali i vršnjaka (psihičku agresiju, psihičko zlostavljanje, fizičku agresiju, seksualno iskorištavanje i zlostavljanje, nasilje putem interneta i drugo).

Istraživanje je imalo za cilj utvrditi **razinu poštivanja propisa** koji reguliraju pravo djeteta da bude sigurno od nasilja i temeljilo se na sljedećim pretpostavkama:

1. Da bi sustav bio učinkovit, važno je da svaki dionik sustava **poznaje propise** koji reguliraju pravo djeteta da bude sigurno od nasilja.
2. Da svaki dionik **postupa** po tim propisima imajući u vidu najbolji interes djeteta, i
3. Da u provedbi tih propisa **surađuje** s drugim dionicima sustava kako bi postupak zaštite djeteta bio što brži i u najboljem interesu djeteta.

Analizom podataka provedenog istraživanja (Trbus, Rajčić, Rajter, 2015.), utvrdili smo **ključne probleme** u provedbi propisa koji reguliraju zaštitu djeteta od svih oblika nasilja te izradili **preporuke**.

U ovoj publikaciji spomenuti ključni problemi i preporuke istraživanja predstavljeni su kroz 6 poglavlja:

1. Podrška i usluge lokalne zajednice - Nasilje na stup srama.
2. Neizbjježno nasilje? Stavovi o tjelesnom kažnjavanju.
3. Problemi vezani uz poznavanje propisa ili - Zar se to ne smije?
4. Dogodilo se nasilje. Što sada? - Problemi vezani uz provedbu propisa.
5. Čiji je to posao? - Problemi vezani uz suradnju.
6. Svi mi smo sustav - Preporuke sudionika istraživanja.

Uz navedeno, u završnom dijelu publikacije detaljnije analiziramo važnost i ulogu organizacije civilnog društva u zaštiti djece od nasilja te donosimo perspektivu mladih za dobivene rezultate istraživanja.

Nadamo se da će tekst koji je pred vama biti aktualan, upotrebljiv, jasan i da će čitatelja potaknuti da pridonese još više, kao i na kvalitetniju suradnju s drugim zainteresiranim dionicima sustava zaštite djece. Prilikom provedbe istraživanja, između ostalog, žalostilo nas je koliko stručnjaci kojima je uistinu stalo i trude se, zapravo „izgaraju“ i na kraju se osjećaju nemoćno jer nisu znali ili bili u prilici izgraditi mrežu suradnika iz različitih sustava. Želja nam je da ovakvih priča bude sve manje, a sve više priča koje su primjeri dobre prakse u provedbi propisa i u suradnji svih dionika u zaštiti djece od nasilja.

O projektu

„Osnažimo pravo djece da budu sigurna“

Projekt „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ provodio se od 2013. do 2015. godine u 5 županija: Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj, Primorsko-goranskoj, Osječko-baranjskoj i Gradu Zagrebu.

Partneri na projektu bili su Udruga FENIKS iz Dubrovnika, Udruga Alfa Albona iz Labina, Udruga Portal Alfa, Belišće i Udruga U.Z.O.R., Rijeka.

Suradnici na projektu bili su Grad Dubrovnik, Grad Labin i Istarska županija, Grad Belišće, Grad Rijeka i Grad Zagreb.

Ukupna vrijednost projekta bila je 100.486,60 eura. Sufinancirala ga je Europska unija u okviru programa *Europski instrument za demokraciju i ljudska prava* (European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR) u iznosu od 79.500,00 eura, a ostatak je sufincirao Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge te Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva u sklopu institucionalne podrške.

Potreba za ovim projektom proizašla je iz činjenice da je međuvršnjačko te obiteljsko nasilje i zlostavljanje djece i mladih prepoznato u Republici Hrvatskoj kao **prioritetni društveni problem**, no

usprkos tome, kako navode izvješća te istraživanja za RH, još uvijek ima brojnih nedostataka – nisu donesene važne regulative, izostaje sustavna edukacija i podrška stručnjacima, kampanje i obrazovni programi za roditelje, posebna obuka za pravosudne djelatnike, a tjelesno kažnjavanje kao odgojna mjera i dalje se tolerira (Brajša-Žganec, A., i sur., 2011.; Ured pravobranitelja za djecu, 2012.). Dodatno, Izvješće Europske komisije o napretku Republike Hrvatsk u pristupanju EU (2011.) potvrdilo je poštivanje građanskih i političkih prava, ali je, između ostalog, naglašen nedostatak kapaciteta OCD-a (analitičkih i finansijskih) za praćenje političkih procesa i politike, kao i napretka u području promocije i zaštite prava djece. Nedostatak programa prevencije nasilja posebno se istaknuo. Osim toga, Ured pravobranitelja za djecu u svom izvješću za 2010. godinu (str. 113) navodi da *ne postoje sustavne osmišljene aktivnosti na razini ranih intervencija, niti dovoljno diferencirane intervencije na svim stupnjevima pojavnosti problema u ponašanju. Unatoč pojedinim dobrim primjerima, nedovoljno je uključen civilni sektor u rad na prevenciji, a njegovi potencijali nisu dovoljno prepoznati niti iskorišteni*. Uz navedene nedostatke, istaknuta je potreba za prikupljanjem podataka o stvarnom

broju djece koja su žrtve nasilja, unapređenjem suradnje između jedinica lokalne samouprave, centara za socijalnu skrb, policije, pravosuđa, nevladinih organizacija i drugih ključnih dionika kako bi se unaprijedila zaštita djece.

Udruga roditelja "Korak po korak" prepoznaла je ove izazove te razvila projekt "Osnažimo pravo djece da budu sigurna", s ciljem doprinosa rješavanju nekih od sljedećih problema:

- Nedostatka kapaciteta organizacija civilnog društva za praćenje političkih procesa i politika u području promicanja i zaštite prava djece;
- Izostanka podataka o provedbi propisa za zaštitu djece od nasilja;
- Nedostatka koordinacije stručnjaka iz različitih institucija u provedbi tih mjera;
- Spore i neujednačena prakse intervencija u slučajevima nasilja,
- Nedostatka strategija, planova i programa djelovanja na regionalnoj razini i nedostatak akcijskih planova za provedbu Nacionalne strategije za prava djece na nacionalnoj razini.

Sukladno navedenome, cilj projekta bio je utjecati na učinkovitiju provedbu propisa koji štite i promiču pravo djeteta da bude sigurno od nasilja. Projekt se sastojao od dvije ključne faze:

1. **Istraživanja** s ciljem utvrđivanja trenutnih teškoća u provedbi propisa koji štite i promiču pravo djeteta da bude sigurno od nasilja.

2. Poticanja **dijaloga** s ključnim dionicima, roditeljima i mladima s ciljem da se unaprijedi provedba propisa koji štite i promiču pravo djeteta da bude sigurno od nasilja.

U istraživačkom dijelu projekta sudjelovalo je gotovo 6000 sudionika, a više informacija o metodama istraživanja donosimo u sljedećem poglavlju.

U dijelu projekta koji se odnosi na dijalog sa zainteresiranim dionicima, kroz okrugle stolove u 5 županija okupili smo oko 160 sudionika. Na tim aktivnostima predstavili smo rezultate i ključne probleme te potaknuli raspravu, koja je rezultirala preporukama za unapređenje sustava zaštite djece od kojih smo neke uvrstili i u preporuke koje se nalaze u ovoj publikaciji.

Niže u tekstu izdvajamo aktivnosti koje su izravno proizašle iz ovog projekta kao dodane vrijednosti.

06. listopada 2014. održan je Okrugli stol u Zagrebu, gdje je okupljeno gotovo stotinjak dionika iz različitih područja zaštite djece od nasilja, kao što su predstavnici centara za socijalnu skrb, sustava odgoja i obrazovanja, policije, organizacija civilnog društva, zdravstva, ali i lokalne zajednice i nadležnih ministarstava. Dodana vrijednost Okruglog stola bilo je i sudjelovanje mladih, te izlaganje njihovih predstavnika koji su iznijeli svoju perspektivu o istraživanju i rezultatima te kao završnu preporuku izjavili: *Prevencija djelima, ne riječima!*

29. listopada 2014. održan je Okrugli stol u Rijeci na temu "Sigurnost djece (ni)je moj posao" u organizaciji Udruge roditelja "Korak po korak" iz Zagreba i Udruge U.Z.O.R. iz Rijeke. U sklopu Okruglog stola, dionici sustava zaštite djece od nasilja u Primorsko-goranskoj županiji dogovorili su da će na inicijativu Udruge U.Z.O.R. Rijeka održati dodatne sastanke i u manjim grupama zajednički dogovoriti korake i postupke koji će unaprijediti njihovu suradnju prilikom postupanja u svrhu zaštite djece od nasilja.

30. listopada 2014. održan je Okrugli stol u Puli na temu "Sigurnost djece (ni)je moj posao" u organizaciji Udruge roditelja "Korak po korak" iz Zagreba i Udruge Alfa Albone iz Istre. Na temelju predstavljenih rezultata i zagovaračkih aktivnosti, Grad Labin i Udruga Alfa Albona će u Gradu Labinu u narednom razdoblju organizirati redovite sastanke na kojima će sudjelovati djelatnici sustava zaštite djece od nasilja te osmisliti plan za bolju suradnju.

28. studenog 2014. u sklopu V. znanstveno - stručnog skupa posvećenom pitanjima nasilja na temu „e-nasilje - izazovi proučavanja i preveniranja nasilja u okviru novih medija“ koji se održavao od 26. do 29. studenog 2014 godine u Osijeku, predstavnica Udruge Portal Alfa iz Belišća, partnera na projektu Udruge roditelja „Korak po korak“, predstavila je rezultate istraživanja pod naslovom „Osnazimo pravo djece da budu sigurna“. Ovo izlaganje imalo je za cilj ukazati na važnost edukacije: mladih o mehanizmima zaštite od nasilja, roditelja o nenasilnim metodama odgoja te svih dionika uključenih u zaštitu djece o važnosti primjene propisa i međusektorske suradnje imajući na umu najbolji interes djeteta.

2. prosinca 2014. u Dubrovniku je održana radionica na temu „Svi mi smo sustav“ u organizaciji Udruge roditelja „Korak po korak“ iz Zagreba i Udruge za zaštitu djece, mladih i obitelji „Feniks“ iz Dubrovačko-neretvanske županije. Svrha je radionice bila izraditi plan konkretnih mjera za uspješniju zaštitu djece na području Dubrovačko-neretvanske županije. Odlučeno je da nalazi istraživanja i preporuke koji su predložene na okruglim stolovima u Dubrovniku, Osijeku, Puli, Rijeci i Zagrebu ne smiju ostati *mrtvo slovo na papiru*, te su se ključni dionici u Dubrovniku sastali još jednom nakon okruglog stola kako bi izradili plan konkretnih mjera za zaštitu djece i mladih u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Dogovoren je plan koji će se u narednih godinu dana provoditi u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a obuhvaća četiri aktivnosti u okviru akcijskog planiranja poboljšanja socijalnih usluga u županiji, te je potaknuto:

- kreiranje kataloga socijalnih usluga u obrazovanju (u vrtićima i školama);
- održavanje 1-2 edukacije godišnje za stručnjake;
- održavanje prezentacija o modelima suradnje s organizacijama civilnog društva; te
- redovito održavanje, tri puta godišnje, sastanaka svih relevantnih resora i sektora radi unapređivanja radne prakse.

Aktivnosti će u suradnji provoditi Gradska ured za društvene djelatnosti, Dubrovačko-neretvanska županija, Centar za socijalnu skrb, Udruga „Feniks“, Društvo „Naša djeca“, te vrtići i škole.

Slučaj Remetin protiv Republike Hrvatske – zahtjev br. 29525/10, Presuda Europskog suda za ljudska prava od 11. prosinca 2012., u dalnjem tekstu – Sud.

Citat iz presude:

„Glede ovoga predmeta Sud bilježi kako je podnositelj naveo da ga je napadač udario nogom i rukom po leđima i glavi. Iz liječničke dokumentacije vidljivo je da je podnositelj zadržao modrice na lijevom obrazu te na lijevom lumbalnom dijelu i oko slezene.

Sud pridaje važnost činjenici da je podnositelj, u to doba trinaestogodišnjeg dječaka, napao odrasli muškarac i da se to dogodilo oko beznačajne rasprave na školskom igralištu u nazočnosti druge djece. Sud smatra da je podnositelj, zbog činjenice da dijete zbog svoje dobi školskog uzrasta, pripada u kategoriju "ranjivih skupina" koje imaju pravo na posebnu zaštitu države... Djela nasilja kao što su ova koje navodi podnositelj zahtijevaju da države usvoje pozitivne mjere u području kaznenopravne zaštite.

...

Sud bilježi da je istoga dana kad se dogodio navodni incident policija obavila očevide i razgovor s podnositeljem i navodnim napadačem. Policija je također pokrenula daljnji postupak podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv I. Š.-a pred Prekršajnim sudom u Dubrovniku, te je obavijestila podnositelja o svim poduzetim postupovnim koracima. Nakon što je Općinsko državno odvjetništvo u Dubrovniku saznalo za napad na podnositelja, ono je zatražilo i da policija provede prethodnu istragu, dajući jasne smjernice o tome koje informacije je trebalo pribaviti.

Kao rezultat tih mjeru otkriveni su novi svjedoci i policija je s njima obavila razgovor te je pribavljena relevantna liječnička dokumentacija za podnositelja. Slijedom policijskog izvješća Općinsko državno odvjetništvo u Dubrovniku podnijelo je protiv I. Š.-a optužnicu Općinskog suda u Dubrovniku.

Međutim, niti jedan od dalnjih koraka koje su poduzele nacionalne i lokalne vlasti ne može se smatrati djelotvornim i dovoljno ažurnim. Naime, nakon istrage pokrenuta su dva zasebna postupka pred domaćim sudovima: prekršajni postupak koji je pokrenula policija i kazneni postupak koji je pokrenulo državno odvjetništvo, i oba su obustavljena zbog **zastare kaznenog progona**.“

Sud je u ovom slučaju utvrdio da je došlo do povrede članka 8. Europske konvencije (povreda prava na privatni život) te je obvezao Republiku Hrvatsku da podnositelju na ime pretrpljene neimovinske štete isplati iznos od 7.500,00 eura.

Metode istraživanja

U sljedećem poglavlju bit će ukratko opisani uzorak, instrumenti i procedura istraživanja. Kako su sudionici u istraživanju vrlo heterogeni i po veličini populacije, dostupnosti i obuhvatu informacija prikupljenih dosadašnjim istraživanjima, istraživanje je razdvojeno na kvantitativni dio, u kojem su sudjelovali mladi, roditelji, te djelatnici škola i vrtića, i kvalitativni dio u kojem su sudjelovali stručnjaci koji rade u djelatnostima koje se odnose na sigurnost djece. S obzirom na kompleksnost istraživanja svako poglavlje opisano je zasebno za kvantitativni i kvalitativni dio istraživanja.

UZORAK

1. Kvantitativno istraživanje

Kvantitativni dio odnosio se na istraživanje u kojem su sudjelovali mladi, roditelji, te djelatnici škola i vrtića. Sudionici su birani tako da su roditelji djece predškolske i osnovnoškolske dobi odabrani kao zastupnici djece. Pri tome su to bili roditelji djece predškolske dobi, te roditelji djece koja pohađaju treći, peti i sedmi razred osnovne škole. Mladi u srednjoj školi koji su sudjelovali u istraživanju bili su učenici prvog i trećeg razreda srednje škole.

Prilikom uzorkovanja korišten je probabilistički dvoetapni stratificirani slučajni klaster uzorak. Kako bi se došlo do konačnog uzorka, u svakoj od županija koje su sudjelovale u istraživanju odabrana je veličina uzorka sukladno udjelu u populaciji. Zatim je prikupljen popis svih vrtića, osnovnih i srednjih škola s pripadajućim brojem razrednih odjela i broja učenika. U prvom koraku uzorkovanja slučajnim odabirom izabrane su škole u svakoj županiji te su u drugom koraku slučajnim odabirom izabrani razredni odjeli koji su sudjelovali u istraživanju. Kako je planirani uzorak djelatnika škola i vrtića manji od ostalih skupina, unutar popisa škola koje su izabrane u prvom koraku uzorkovanja za mlade i roditelje slučajnim odabirom izabrane su one škole i vrtići iz kojih su u istraživanju sudjelovali odgojno-obrazovni djelatnici.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 5076 sudionika, od čega je 2339 mlađih u dobi od 15 do 18 godina, 2215 roditelja čija su djeca u dobi od 5 do 14 godina, 303 djelatnika osnovne škole, od čega je 280 učitelja i 19 stručnih suradnika, te 209 djelatnika predškolskih ustanova, od čega je 183 odgojitelja i 25 stručnih suradnika.

Istraživanje je provedeno u 5 županija – 495 sudionika bilo je iz Dubrovačko-neretvanske, 534 iz Istarske, 899 iz Osječko-baranjske, 990 iz Primorsko-goranske i 2157 sudionika na području Grada Zagreba. Uzorak je stratificiran tako da ujednači omjer sudionika po veličini županija.

Završne veličine uzorka prikazane su u tablici 1.

Tablica 1. Prikaz razdiobe sudionika prema skupini i županiji

Regija	Mladi		Roditelji		Škola		Vrtić	
	N	%	N	%	N	%	N	%
DU	176	7,5	176	7,9	82	27,1	62	28,3
IS	166	7,1	284	12,8	62	20,5	22	10,0
OS	427	18,3	394	17,8	54	17,8	24	11,0
PG	471	20,1	425	19,2	53	17,5	41	18,7
ZG	1099	47,0	936	42,3	52	17,2	70	32,0
Ukupno	2339	100,0	2215	100,0	303	100,0	219	100,0

2. Kvalitativno istraživanje

Kvalitativno istraživanje planirano je na način da obuhvati iskustva i uvide stručnjaka koji rade u djelatnostima koje se odnose na sigurnost djece u svakoj županiji. Tako je održana po jedna fokusna grupa svakoj županiji za svaki od sljedećih sektora: socijalna skrb, udomiteljstvo, pravosuđe, policija, zdravstvo, organizacije civilnog društva, lokalna samouprava te mediji (održana samo u Zagrebu). Pored toga, u svakoj županiji održana je po jedna fokusna grupa koja je bila tematski vezana uz međusektorskiju suradnju pa je uključila sudionike iz različitih sektora.

Sudionici fokusnih grupa birani su kao namjerni uzorak stručnjaka koji imaju iskustvo i koji mogu biti davatelji informacija o fenomenu.

Održano je ukupno 35 fokusnih grupa u kojima je sudjelovalo 161 sudionik. Fokusne grupe održane su kako bi se utvrdio stupanj zaštite i promicanja prava djeteta na sigurnost u svakoj od županija, za sljedeća područja: **pravosuđe** (sudjelovali predstavnici državnog odvjetništva te općinskog i županijskog suda), **socijalna zaštita** (djelatnici centara za socijalnu skrb i obiteljskih centara), **zdravstvo** (djelatnici pedijatrijske i hitne službe), **organizacije civilnog društva, policija** (odsjeci za mladež), **alternativna skrb** (udomitelji i djelatnici domova za skrb o djeci), **lokalna vlast** (predstavnici odsjeka za socijalnu zaštitu i društvene djelatnosti) i **mediji** (stručnjaci u području medijskog izvještavanja o djeci).

Završno su održane 3 međusektorske fokusne grupe koje su uključivale barem jednog predstavnika svakog područja s ciljem dodatnog razumijevanja prakse suradnje svih sustava uključenih u promicanje i zaštitu prava djece. Ukupno je sudjelovalo 18 sudionika iz tri županije: Dubrovačko-neretvanske, Primorsko-goranske i Grada Zagreba.

U tablici 2 prikazan je broj sudionika prema sektorima i županijama.

Tablica 2. Broj sudionika fokusnih grupa prema županijama i sektoru

Regija	CZSS	MUP	Pravosuđe	LS	Zdravstvo	OCD	Alternativna skrb	Međusektorska suradnja	Mediji	Ukupno
OS	2	2	2	3	3	3	0	0	0	15
PG	9	8	6	3	4	6	4	6	0	46
ZG	6	9	5	5	8	6	4	6	7	56
DU	4	6	1	3	5	0	0	6	0	25
IS	0	2	3	2	3	7	2	0	0	19
Ukupno	21	27	17	16	23	22	10	18	7	161

Instrumenti

1. Kvantitativno istraživanje

Za potrebe ovog istraživanja kreirani su upitnici za svaku od skupina koje su sudjelovale u istraživanju. Upitnici su tematski slični, ali su u pojedinim aspektima prilagođeni svakoj od skupina sukladno informacijama koje imaju.

U tablici 3 navedene su skupine pitanja.

Tablica 3. Prikaz pitanja prema skupinama sudionika u istraživanju

Pitanja	Mladi	Roditelji	Škola	Vrtić
Demografija	X	X	X	X
Procjena sigurnosti naselja	X	X	X	X
Prisutnost rizičnih ponašanja mladih	X	X	X	X
Navike mladih na internetu i televiziji	X	X		
Odgojni postupci roditelja vezano korištenje računala i televizije kod djece	X	X		
Procjena izloženosti mladih nasilju na internetu	X			
Procjena izloženosti mladih tjelesnom, psihičkom i seksualnom nasilju	X			
Skala socijalne distance prema manjinskim skupinama	X	X		
Skala uvjerenja prema tjelesnom kažnjavanju ²	X	X	X	X
Poznavanje propisa vezanih uz zaštitu djece od nasilja	X	X	X	X
Procjena prisutnosti prijavljivanja nasilja u Republici Hrvatskoj		X	X	X
Procjena učinkovitosti institucija u zaštiti djece od nasilja		X	X	X
Iskustva s prijavom nasilja nad djetetom		X		
Procjena uloga i izvora pomoći u slučajevima nasilja nad djecom	X		X	X
Uvjerenja o posljedicama prijave nasilja nad djecom	X	X	X	X
Iskustva sa sudjelovanjem u edukacijama o nasilju nad djecom	X	X	X	X
Procjena uloge medija u sprječavanju nasilja nad djecom		X	X	X
Procjena prisutnosti i potrebe za uslugama u lokalnoj zajednici vezano uz odgoj djece		X	X	X
Izvori neprijavljanja nasilja			X	X
Iskustva dјelatnika škole i vrtića s prijavama nasilja			X	X
Uvjerenja o razlozima prijave nasilja			X	X
Procjena znanja i potreba za usavršavanjem vezano uz odgoj i zaštitu djece od nasilja			X	X
Lista uvjerenja o nasilju nad djecom u obitelji			X	X
Procjena korisnosti intervencija za sprječavanje nasilja nad djecom			X	X

Ovi upitnici kreirani su temeljem analize eksperata, autora ove publikacije, u svakom području te liste indikatora za prava djece, koji su detaljnije opisani u sljedećem poglavlju. Nakon inicijalne izrade upitnika napravljene su fokusne grupe s pripadnicima pojedinih skupina kako bi se provjerila sadržajna i očigledna valjanost (tzv. *face validity*). Također je ispitana razumljivost pojmova i vrijeme ispunjavanja te su napravljene korekcije upitnika u skladu s preporukama sudionika.

² Ova skala preuzeta je uz dopuštenje autorica Ninoslave Pećnik i Ane Tokić (2011.).

2. Kvalitativno istraživanje

Fokusne grupe planirane su na način da pitanja sudionicima budu vrlo općenita kako bi im se pružio prostor za što veći raspon odgovora i što otvoreniju diskusiju. Pitanja su stoga fokusirana na svega tri općenite teme: propisi, provedba propisa i suradnja među institucijama. Stoga je obrazac za provođenje fokusnih grupa sadržavao sljedeća pitanja:

1. Koji su po vama ključni problemi vezani uz zakone i pravilnike koji se odnose na zaštitu djece od nasilja?
2. Koji su ključni problemi vezani uz provedbu te regulative u vašem djelokrugu rada?
3. Koji su po vama ključni problemi vezani uz suradnju s drugim institucijama koje se bave zaštitom djece od nasilja?
4. Što bi se po vama moglo napraviti za unapređenje sustava zaštite djece od nasilja vezano uz zakonsku regulativu i pravilnike?
5. Kako biste riješili probleme vezane uz provedbu i primjenu regulative?
6. Što bi se moglo unaprijediti vezano uz suradnju među sektorima što bi unaprijedilo zaštitu djece od nasilja?

Pitanja su prema potrebi prilagođena pojedinim sektorima.

PROCEDURA

1. Kvantitativno istraživanje

U prvom koraku zatražena je i dobivena suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za provedbu istraživanja. Budući da je provođenje istraživanja osjetljivo zbog osiguravanja anonimnosti podataka, pripremljen je poseban priručnik za provoditelje istraživanja³. Ovime se također osigurala i ujednačenost postupaka kod svih provoditelja istraživanja. Samo istraživanje provedeno je u razdoblju od veljače do svibnja 2014. godine.

Za istraživanje s mladima, sukladno Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (2003), potrebno je prije samog istraživanja obavijestiti roditelje o svrsi, načinu, ciljevima i drugim relevantnim aspektima istraživanja. Stoga su nekoliko dana prije samog istraživanja učenicima podijeljene omotnice s informacijama o istraživanju i kontaktima istraživača koje su oni odnijeli roditeljima. Na dan istraživanja učenicima su objašnjeni svi relevantni aspekti istraživanja te su zamoljeni da pristanu sudjelovati u istraživanju. Sa svakim razredom istraživanje je provedeno u okviru jednog školskog sata.

Istraživanje s roditeljima provedeno je na način da su roditeljima na roditeljskim sastancima objašnjeni svi aspekti istraživanja. Kako je vrijeme ispunjavanja upitnika bilo predugo da bi se odvijalo na roditeljskom sastanku, sudionicima su podijeljene omotnice koje su sadržavale upitnik i informacije o istraživanju te prazne omotnice u koje su trebali staviti ispunjen upitnik, zatvoriti ih i poslati u školu ili vrtić osobi koja je bila zadužena za prikupljanje podataka. To su u pravilu bili razrednici ili stručni suradnici u školama koji su dobili uputu da omotnice primljene od roditelja ne otvaraju, već da ih zatvorene predaju terenskim istraživačima.

Istraživanje s djelatnicima škola i vrtića provedeno je tako da su djelatnicima objašnjeni svi aspekti istraživanja te su im podijeljene omotnice koje su, kao i kod roditelja, sadržavale informacije o istraživanju, upitnik i praznu omotnicu za ispunjen upitnik, koji je trebalo ostaviti u za to predviđenoj kutiji u školi ili vrtiću. Ovime je osigurana anonimnost i povjerljivost podataka.

³ Upitnici i detaljnije informacije o metodama i nalazima istraživanja predstavljeni su u istraživačkom izvještaju Trbus, Rajčić, Rajter (2014.). Moguće preuzeti kod Udruge roditelja „Korak po korak“.

2. Kvalitativno istraživanje

Za provođenje kvalitativnog istraživanja također je sastavljen poseban priručnik i proveden je trening istraživača. Nakon inicijalne regrutacije sudionika pripremljena je prostorija u kojoj se održavala fokusna grupa. Kako u fokusnim grupama anonimnost nije moguće zajamčiti, povjerljivost podataka osigurana je na način da u prostoriji nije smio biti prisutan nitko osim sudionika, zapisničara i voditelja fokusne grupe, te je sudionicima zajamčeno da prilikom transkribiranja materijala neće biti bilježena imena ili drugih identifikacijskih podataka. Fokusne grupe trajale su između 30 i 90 minuta.

ANALIZA PODATAKA

Za kvantitativni dio istraživanja unos podataka napravljen je u programu EpiData Entry v3.1, a sama analiza podataka provedena je u programima Excel 2007 i R v3.1.0. Treba napomenuti za **cilj ovog izvještaja nije utvrđivanje razlika među županijama** te su statistički testovi za analizu razlika primjenjivani samo onda kad je to bilo u funkciji interpretacije rezultata.

U kvalitativnom dijelu analiza je napravljena na način da su se iz transkribiranog materijala fokusnih grupa najprije izdvajale izjave sudionika koje su se odnosile na postavljena pitanja. Te su izjave zatim grupirane prema sličnosti i te grupe izjava nazvane su kodovima koji najbolje opisuju grupu izjava. U sljedećem koraku slični kodovi grupirani su u kategorije koje predstavljaju tematski sličnu cjelinu koja najbolje opisuje pripadajuće kodove i kategorije. Jednako kao i kod kvantitativnog dijela istraživanja, ni ovdje naglasak nije stavljen na komparaciju među županijama, već su sve izjave uzete zajedno kako bi se **omogućio detaljan i obuhvatan uvid u probleme i prijedloge rješenja** u sustavu zaštite djece od nasilja iz perspektive stručnjaka koji su izravno uključeni u rad s djecom, obiteljima i počiniteljima nasilja.

Indikatori prava djece

Dобра zakonska regulativa nužna je prepostavka u području zaštite i promocije prava djece, pa tako i prava da budu sigurna od svih oblika nasilja sukladno čl. 19 Konvencije o pravima djeteta (NN MU broj 12/93). No da bi se mogla pratiti djelotvornost propisa i politika u unapređenju zaštite djece od nasilja, potreban je dobar sustav praćenja i nužni su kvalitetni podaci o opsegu i obilježjima nasilja nad djecom te djelotvornosti poduzimanih preventivnih i tretmanskih intervencija (Ajduković, Oresta, Rimac, 2012.). Suočeni s nepouzdanim i nedovoljno specificiranim podacima o nasilju nad djecom, u recentnim međunarodnim dokumentima i preporukama (npr. WHO i ISPCAN, 2006.; WHO, 2007.; Child ONEurope, 2009.; Vijeće Europe, 2009., prema Ajduković i sur., 2012) stručnjaci izričito naglašavaju da su kvalitetni podaci nužan temelj djelotvornih politika i programa za zaštitu djece od nasilja.

FRA – Fundamental Rights Agency tijelo je osnovano od strane Europske unije i za cilj ima pružanje stručnih savjeta institucijama EU-a i zemljama članicama o nizu pitanja koja se odnose na ljudska prava, te posebice rodna pitanja, pitanja i prava ranjivih skupina, kao što su prava LGBT osoba, prava osoba s invaliditetom, djece i drugih. FRA štiti i promiče temeljna ljudska prava na način da redovito **prikuplja i analizira nalaze** o razini provedbe propisa koja reguliraju ta prava u EU.

Konkretno, u području prava djece, FRA je u sklopu publikacije⁴ predstavila pokazatelje – **indikatore** koji mjere zaštitu, poštivanje i promociju prava djece⁵. Pokazatelji predstavljeni u spomenutoj publikaciji pružaju početni alat za procjenu utjecaja već postojećih propisa Europske unije o statusu djece i njihovim iskustvima u raznim područjima, a naslanjuju se na odredbe, načela i postupke sadržane u UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta kao temeljnog polazištu za praćenje i razvoj prava djece na razini Europske unije. Stavimo li to u perspektivu djeteta, razinu ostvarivanja prava i mogućnosti cjelovitog i usklađenog razvoja potencijala svakog djeteta možemo definirati kao razinu dobrobiti djeteta.

Dugoročno, cilj je spomenutih indikatora Agencije da sve relevantne akcije na razini Europske unije – zakonodavne, kao i nezakonodavne – budu provedene tako da se može utvrditi utjecaj na djecu, a ti pokazatelji mogu biti kvalitativne i kvantitativne prirode. To će pak omogućiti jasno praćenje poštivanja, promocije i zaštite djece u dugoročnjem razdoblju te povećati mogućnost usporedbe razine poštivanja prava djece među zemljama članicama EU, ali i šire. Također, ovaj cijeli proces na razini Europske unije ima za cilj osnažiti razvoj koherentnih politika prema djeci, ali i potaknuti što kvalitetniji način prikupljanja podataka i stvaranja jedinstvene baze podataka za područje prava djece.

Svjesni da je ovaj proces stvaranja usklađenih politika prema djeci, koje su sveobuhvatne, mjerljive i usporedive iznimno važan, željeli smo pridonijeti tim nastojanjima te smo u ovo istraživanje uključili indikatore koje je razvila Agencija. Kroz publikaciju Agencije pokrivena su četiri velika poglavљa – Obiteljsko okruženje i alternativna skrb, Zaštita od iskorištavanja i zlostavljanja, Primjereni uvjeti života i Obrazovanje, kultura, aktivno građanstvo i participacija u području obrazovanja i sporta. Sukladno temi našeg istraživanja, usmjerili smo se na područje **zaštite od iskorištavanja i zlostavljanja**.

⁴ Fundamental Rights Agency (FRA) (2009). Developing indicators for protection, respect and promotion of the rights of the child in the EU (<http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child?page=indicators>)

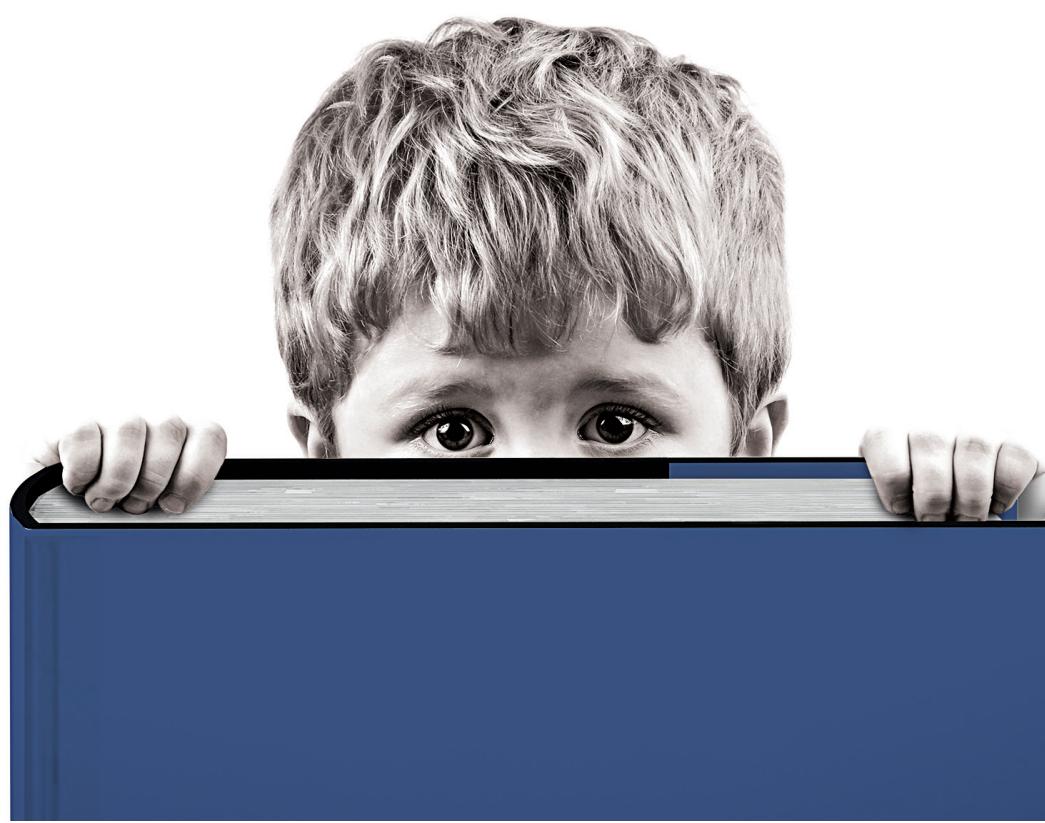
⁵ Zaštita prava govori o zaštiti od, primjerice, zlostavljanja i iskorištavanja. Poštivanje prava djece podrazumijeva da postoje propisi koji operacionaliziraju Konvenciju kao i postupanje po njima. Promocija uključuje stavove i ponašanje kroz određene vrijednosti društva, kampanje, podizanje javne svijesti o važnosti dobrobiti djeteta i sl.

U sklopu tog poglavlja ukupno je 37 indikatora u 4 područja: **Identifikacija žrtava, Zaštita žrtava, Procesuiranje počinitelja i Prevencija nasilja.** Te indikatore smo onda raspisivali u pitanjima u upitnicima za mlade, roditelje i odgojno-obrazovne djelatnike te koristili kao predloške tema za fokusne grupe.

Primjerice, za područje **identifikacija žrtava**, za indikator *postoje regulative za postupanje u slučajevima nasilja*, prikupili smo niz regulativa koje štite i promiču pravo djeteta da bude sigurno od nasilja i prikazali ih u poglavlju Sigurnost djece u postojećem kontekstu. Indikator *postoji mehanizam edukacija/treninga za djelatnike socijalne zaštite i obrazovanja da prepoznaju i reagiraju na djecu žrtve nasilja*, u upitnik namijenjen odgojno-obrazovnim djelatnicima uključili smo pitanja koja utvrđuju sudjelovanje stručnjaka na edukacijama tijekom prethodne godine, ali i općenito tijekom radnog staža, dok smo za djelatnike socijalne zaštite, alternativne skrbi i udomitelje ta područja pokrili temama fokusnih grupa.

Za područje **zaštite žrtava**, primjerice, indikator je: *djeci su dostupne informacije o savjetovanju, podršci i povjerljivom razgovoru unutar njihova mikro i mezo svijeta.* Slijedeći ekološki model, ovaj smo indikator ispitati provjerom percipiraju li mladi da postoje usluge i savjetodavni servisi u zajednici namijenjeni informiranju i edukaciji s ciljem zaštite do nasilja. Za područje procesuiranja počinitelja jedan od indikatora je: *postoji sustav psihosocijalnog rada s počiniteljima nasilja, posebno seksualnog nasilja nad djecom.* Njega smo ispitati kroz teme fokusnih grupa sa stručnjacima pravosuđa, policije i zdravstva. Za područje prevencije nasilja, primjeri indikatora *dokazi o sredstvima financiranja za obrazovanje o prevenciji nasilja*, ispitati smo kroz izdvajanja od države prema organizacijama civilnog društva za 2013. godinu. Za indikator *roditelji imaju podršku u svojoj zajednici da djeci osiguraju pravo na pozitivno roditeljstvo*, ispitati smo koje oblike podrške roditelji prepoznaju u zajednici, ali i što procjenjuju da bi im bilo korisno.

Neke od indikatora nismo mogli koristiti za izradu čestica upitnika s obzirom na to da neke prakse u Hrvatskoj još nisu zaživjele, poput, primjerice: *postoje specifični mehanizmi prikupljanja podataka te identifikacije i zaštite djece žrtava ekonomskog nasilja ili postoji proračun/novac za djecu-žrtve nasilja kako bi imali psihosocijalnu podršku i pomoći.* Usprkos tome, nastojali smo što je moguće vjernije pratiti postavljene indikatore s ciljem da nalazi istraživanja budu upotrebljivi za određene usporedbe na razini Europske unije vezano uz politiku u području iskorjenjivanja svih oblika nasilja prema djeci. Detaljan prikaz indikatora nalazi se u prilogu ove publikacije.

“ Ja imam cijeli niz slučajeva višebrojnih obitelji, znači obitelji gdje ima 7-8 djece. Imam situaciju s djecom iz dvije takve obitelji, gdje je budućnost djece potpuno uništena zbog sporosti sustava. Jedino u što sam sigurna je to da bi postupci koji se tiču nasilja u obitelji trebali biti po hitnom postupku riješeni i da se time trebaju baviti specijalizirane osobe.

Izjava sudionika fokusne grupe s udomiteljima i predstavnicima alternativne skrbi

Ključni nalazi istraživanja

- Mladi, roditelji i stručnjaci u pravilu procjenjuju svoju zajednicu sigurnom te tek djelomično prepoznaju rizične čimbenike koji pridonose nasilju nad i među djecom i mladima (razni opijati, duhanski i alkoholni proizvodi dostupni djeci i mladima, prisutnost skitnje i tučnjave mladih).
- Mladi, roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici u 5 županija izvještavaju da **smatraju da je potrebna još veća podrška zajednice/sustava** s ciljem prevencije, rane intervencije i/ili tretmana nasilja nad i među djecom i mladima.
- Praksa izrade lokalnih strategija za djecu i mlade koja se temelji na procjeni potreba te zajednice slabo je razvijena ili uopće ne postoji.
- Nasilje nad i među djecom je široko raširen problem – na pitanje o učestalosti nasilja: 34% mlađih procjenjuje da se većini ili gotovo svim djevojkama dogodilo da ih je netko u obitelji udario, a 42% da se isto dogodilo većini ili gotovo svim mladićima.
- Usprkos zakonskoj zabrani, dio roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova i dalje tjelesno kažnjavanje toleriraju kao odgovornu mjeru, a posebno zabrinjava podatak da 17% mlađih navodi da će, kad budu roditelji, koristiti tjelesno kažnjavanje ako dijete to zasluži.
- Najčešće se reagira samo na teško nasilje, a rijetko na druge oblike, primjerice psihičko/emociонаlno nasilje ili elektroničko nasilje nad i među djecom.
- Stručnjaci upozoravaju koliko je važno da kao društvo reagiramo na nasilje i osudimo ga.
- 62% roditelja i 44% mlađih nikada u životu nije bilo na nekoj od edukacija vezano za teme nasilja.
- U najvećem broju mlađi vide roditelje i vršnjake kao izvor informacija i podrške u slučaju kad bi im se dogodilo nasilje, dok slabije vide institucije i stručnjake kao izvor podrške, što je posebno problematično kad su roditelji i/ili vršnjaci zlostavljači.
- Tek svaki drugi, odnosno 55,2% mlađih i 55,9% roditelja, zna da u **RH postoji zakon koji sve obvezuje na prijavu kršenja djetetovih prava**. Svega 68,3% djelatnika škola i tek 62,3% djelatnika vrtića izražava da zna za zakonsku obvezu prijavljivanja kršenja prava djece.
- Prečeste izmjene zakona otežavaju poznavanje i razumijevanje važećih zakonskih regulativa, a zakoni se često donose bez konzultacija sa stručnjacima i praktičarima, što otežava njihovu primjenu u praksi.
- Prisutne su **kolizije** među zakonima, što dovodi do pravne nesigurnosti.
- Regulativa je u nekim područjima **nedostatna** (nije do kraja formalizirano postpenalno pravčenje, ne postoji propis u vezi zlostavljanja putem interneta, nije jasno definirano što razlikuje međuvršnjački sukob od međuvršnjačkog nasilja...).

- Djelatnici škola i vrtića samo ponekad prijavljuju nasilje nad i među djecom, a kao razloge za to navode da su procijenili da su mogli sami riješiti situaciju, da su smatrali da su posljedice prijave štetnije od posljedica nasilja, da ne vjeruju u učinkovitost sustava i da se boje komplikacija sa sudom.
- Djelatnici iz sustava zaštite djece (CZSS, policija, pravosuđe, zdravstvo) navode da uzroci propusta u postupanju s ciljem zaštite djece leže u pretjeranoj administraciji, nejasnoj podjeli odgovornosti, prebacivanju odgovornosti i neujednačenoj praksi, nedostatku sankcija i nedostatku praćenja izrečenih mjera.
- Zakon nalaže da se dijete ispituje jednom do dva puta, međutim u praksi se dijete ispituje više puta od strane različitih stručnjaka i institucija – čime se dijete višestruko viktimizira.
- Svi dionici sustava svjesni su da navedeni propusti dovode do toga da interes djeteta nije u fokusu i da **sustav sam generira nasilje nad djetetom!**
- Uz izostanak podrške djetetu koje je žrtva nasilja, izostaje i podrška osobi koja je prijavila nasilje.
- Osoba koja je prijavila nasilje najčešće nema nikakve povratne informacije o dalnjem postupanju.
- Veliki dio sudionika istraživanja iz područja odgoja i obrazovanja smatra da će sudske postupke dugo trajati te da svi uključeni neće voditi brigu o djetetu i njegovojo dobrobiti.
- Tijekom obiteljsko-pravne zaštite djece, stranke često manipuliraju sustavom, što dovodi do trošenja resursa stručnjaka u sustavu, na štetu djece, ali i tih stručnjaka, a izostaju sankcije za takve manipulativne postupke.
- Stručnjaci navode da zbog složenosti problematike zaštite djece i manjka stručnog kadra te izostanka supervizije osjećaju **nemoć i gube motivaciju**.
- 40% ispitanih roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika smatra da **stručnjaci** iz raznih ustanova **uopće ili uglavnom ne surađuju** niti dijele potrebne informacije.
- Isprika za izostanak razmjene informacija o djetetu žrtvi nasilja često bude **nekritično** pozivanje na Zakon o zaštiti osobnih podataka.
- Stručnjaci izdvajaju da je uzrok neuspješne suradnje među institucijama nekoordiniranost, izostanak finansija i praktični problemi organizacije vremena i resursa.
- Izostaju propisani mehanizmi sustavne i protokolarne suradnje, a suradnje koje postoje su sporadične, izgrađene na resursima osobnih poznanstava i propadaju po odlasku ključnih ljudi te mreže.

Preporuke istraživanja

Zaštita djeteta koje je žrtva nasilja ili čija su sigurnost i prava na bilo koji način ugrožena, nije posao samo jedne osobe. To je posao svih nas. Svi mi smo sustav.

Lokalne samouprave imaju odgovornost za svoje stanovnike, posebno kad se radi o najmlađima, i ta zajednica ima snažan potencijal za poticanje, organiziranje i osmišljavanje politika, strategija i programa. Usluge i programi u zajednici trebaju biti postavljeni tako da predstavljaju integrirani pristup koji će u najmanjoj mogućoj mjeri fragmentirati usluge. To se pak može postići kroz razvoj definiranih **mehanizama suradnje** (protokoli, sporazumi, memorandumi o suradnji) te izradu **kataloga** postojećih usluga/programa u zajednici.

Za postavljanje takvih usluga/programa važno je da su proizašli iz ispitanih potreba, jer su nacionalni programi i strategije okvir, a lokalni programi moraju uvažavati sva obilježja konkretnog lokalnog prostora sa svojim specifičnostima.

U razvoju preventivnih i intervencijskih programa nužno je voditi se Smjernicama za planiranje, provedbu i evaluaciju prevencijskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja (MOBMS, 2011.).

Nužno je **kontinuirano informirati građane i građanke**, a posebno ranjive skupine, o uslugama koje postoje u zajednici. U suprotnom, poruka je: članovi zajednice, mi ne brinemo o vama, informirajte se sami!

Nasilje nad i među djecom zaslužuje osudu društva i kao takvo zaslužuje da reagiramo na svaki njegov oblik i vrstu.

Za kvalitetnije prepoznavanje i reagiranje na nasilje nužna je **edukacija mladih, roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika** o propisima koji operacionaliziraju čl. 19 UN-ove Konvencije o pravima djeteta, kao što su Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i nasilja među mladima te Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Jedan od preduvjeta za suzbijanje nasilja je **poznavanje** propisa od strane građana i stručnjaka. Drugi preduvjeta je **postupanje** po propisima, ali **kritički** ih promišljati i imati na umu interes djeteta. Treći uvjet je imati **mrežu suradnika**, kako bi mogli razmijeniti iskustva, analizirati dileme, sumnje i prepreke te ukazivati na prilike i mogućnosti rješenja problema.

Stručnjacima je u radu, radi boljeg poznавanja i razumijevanja propisa te postupanja, nužna **edukacija, supervizija i specijalizacija**. Nužno je organiziranje i provođenje redovnih edukacija stručnjaka o simptomima, pojavnosti i oblicima te posljedicama nasilja, u sklopu programa redovnih edukacija, primjerce za produženje licence za rad (suci, odgojno-obrazovni djelatnici, odvjetnici, zdravstveni djelatnici, udomitelji i dr.). Kad god je moguće, te edukacije trebaju biti zajedničke i uključivati ključne dionike za područje zaštite djece od nasilja.

Potrebno je veće **ulaganje u razvoj roditeljskih kompetencija** s ciljem prevencije razdvajanja obitelji. Obitelji moraju znati da u odgoju djece nisu same, da imaju i podršku i pomoći stručnih osoba kojima se uvijek mogu обратити. Nužno je osigurati superviziju sudionicima postupka zaštite obitelji.

Tamo gdje ne uspije primarna obitelj, sustav **udomiteljstva** treba biti prioritetna opcija za djecu izdvojenu iz bioloških obitelji i treba postojati sustavna podrška udomiteljima u obliku mreže usluga u svakoj lokalnoj zajednici gdje udomitelji djeluju. To podrazumijeva kontinuiranu edukaciju postojećih udomitelja, sustav edukacije za profesionalne i specijalizirane udomitelje, sustavno praćenje i kontrolu rada udomitelja te učinkovit sustav reagiranja na svaki pojedini slučaj nasilja u sustavu udomiteljstva.

U obrazovni sustav treba sustavno i kvalitetno uesti **programe građanskog odgoja i obrazovanja**. Ovi programi trebaju obuhvatiti sadržaje vezane uz ljudska i dječja prava, ravnopravnost, senzibilizaciju prema osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju, učenje o različitim kulturama, uključujući i manjinske kulture te učenje o nenasilju i nenasilnom rješavanju problema. U te edukacije treba uključiti i sve roditelje kako bi se kroz partnerstvo škole i roditelja uspešno borilo protiv svih vrsta diskriminacije, nasilja i isključivanja.

Sigurnost djece u okruženju medija i modernih tehnologija obuhvaća kontinuum između prava djece na aktivno sudjelovanje, igru, razonodu i slobodno vrijeme s jedne strane te prava djece na zaštitu od svih oblika zlostavljanja s druge strane. Mediji, ali i korisnici medija, moraju voditi računa o tome da pravom na dostupnost informacija ne krše pravo djeteta na učenje, igru, sigurnost, privatnost, ali i do-stojanstvo.

Važno je uspostaviti **djelotvorne institucionalne međusektorske i međuresorne suradnje** te razmjenu informacija među stručnjacima i žurnost postupanja za zaštitu djeteta kako bi se izbjegli propusti ili intervencije koje nisu sukladne potrebama djeteta.

Također treba osigurati **da se dijete ispituje samo jednom** na način da se prvi razgovor s djetetom snimi kako bi se u dalnjem sudskom postupku mogla koristiti navedena snimka umjesto da se od djeteta traži da iznova prepričava bolno iskustvo.

Predlaže se **osnivanje međuresornih timova** s djelovanjem na **lokalnoj** razini na način da žrtva nasilja bude u središtu i da svi stručnjaci koji su uključeni u obradu dolaze **na jedno mjesto**, tako da žrtvu ne treba voziti od institucije do institucije i tako je dodatno traumatizirati. Predlaže se međuresorna suradnja u vidu održavanja zajedničkih mjesecnih sastanaka predstavnika policije i centra za socijalnu skrb s predstavnicima škola i vrtića.

Sustav zaštite djece uvijek treba u fokusu imati dijete i voditi računa o njegovim pravima i interesima.

PRIMJER DOBRE PRAKSE:

Osvještenost, prevencija, prijavljivanje i poduzimanje mjera; to su četiri ključna područja za provedbu *Politike zaštite djece SOS-Dječjeg sela*⁶. Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta ozbiljni su problemi koji pogađaju sve uključene strane. SOS-Dječje selo u svojoj se politici zaštite djece obvezalo na prevenciju zlostavljanja kad god je to moguće, te na poduzimanje brzih i odgovarajućih mjera čim se pojavi bojazan da je došlo do zlostavljanja.

Prijava svake situacije vezane za zaštitu djece u kojoj dijete možda trpi zlostavljanje ili je u opasnosti od zlostavljanja je obvezna. Iznimno je važno da svi djelatnici i suradnici SOS-a razumiju svoju odgovornost za prijavljivanje i poduzimanje mjera u slučaju bojazni za sigurnost djeteta te da rukovodeće osoblje i odgovorni djelatnici točno znaju kako voditi postupak poduzimanja mjera.

Nepoduzimanje mjera u slučaju bojazni za sigurnost djeteta može značiti da su djeca nezaštićena i izložena daljnjem zlostavljanju, te da su moguće i nove žrtve.

Neistinite, ili, u rjeđim slučajevima, zlonamjerne optužbe ponekad su neizbjježne. Nije, međutim, moguće razlikovati utemeljenu od neistinite ili zlonamjerne optužbe bez daljnje procjene ili čak preliminarne istrage, iza koje može uslijediti i službena istraga. Osim toga, nepoduzimanje mjera u slučaju bojazni za sigurnost djeteta može optuženog djelatnika trajno ostaviti pod sumnjom i oduzeti mu mogućnost da do kaže svoju nedužnost.

Osnovna načela prijavljivanja mogu se opisati na sljedeći način:

1. REAGIRAJTE! Reagirajte čim se bojazan pojavi
2. Dijete je na prvom mjestu
3. Osigurajte pravovremeno, učinkovito i odgovarajuće poduzimanje mjera

⁶ Postupci prijavljivanja i poduzimanja mjera za zaštitu djece SOS-DJEČJEG SELA – alat je osmisnila Lorraine Wilson, izvorno je dio Alata za zaštitu djece (*Keeping Children Safe Toolkit*).

Sigurnost djece u postojećem zakonodavnom kontekstu

U Republici Hrvatskoj velik broj propisa uređuje područje zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja, kao i područje ostvarivanja prava na sigurnost. Ovdje ćemo se osvrnuti na regulativu slijedeći njihovu hijerarhiju od Ustava, preko međunarodnih dokumenata, do zakona i konačno podzakonskih akata, a sve u skladu s ciljevima istraživačkog dijela projekta – analize provedbe propisa vezanih uz pravo djeteta da bude sigurno od svih oblika nasilja.

Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, članak 23.) propisuje da nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja. Nadalje Ustav također sadrži vrlo snažnu odredbu (članak 63.) koja podrazumijeva konkretne pozitivne odredbe države: *Država štiti (...), djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život*. Konačno, ustavna je dužnost svih (članak 65.) da štite djecu. Ova odredba također predviđa postupanje svakog pojedinca, ustanove, pravne osobe i drugih, u aktivnom pružanju zaštite djeci. Ovaj okvir dostatna je obveza svakome stručnjaku koji u se u svom području susreće s zaštitom prava djece, pa čak i **neovisno o postojećoj regulativi nižeg hijerarhijskog stupnja** da je obvezan reagirati i štititi prava djece. Ne treba zaboraviti niti članak 35. Ustava kojim se svakome jamči poštovanje i pravna zaštita njegova osobnog života,

obiteljskog života, ugleda i časti. Određeni oblici zlostavljanja, djece sasvim sigurno spadaju pod ovu odredbu Ustava.

Nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, a sukladno članku 141.c Ustava Republike Hrvatske, ostvarivanje prava koja proizlaze iz pravne stečevine Europske unije, **izjednačeno je s ostvarivanjem prava koja su zajamčena hrvatskim pravnim poretkom**. Pravni akti i odluke koje je Republika Hrvatska prihvatile u institucijama Europske unije primjenjuju se u Republici Hrvatskoj u skladu s pravnom stečevinom Europske unije. Hrvatski sudovi štite subjektivna prava utemeljena na pravnoj stečevini Europske unije. Državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) uprave te pravne osobe s javnim ovlastima izravno primjenjuju pravo Europske unije, što za sigurno predstavlja veliki izazov za stručnjake.

Na ovom mjestu spomenut ćemo tek **Europsku Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda** (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10) prema kojoj, pored ostalih prava, djeca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je potrebna za njihovu dobrobit (članak 24. Povelje). Praksa **Europskog suda za ljudska prava**, iako se formalno ne spominje kao izvor prava u Republici Hrvatskoj, predstavlja svojevrsnu ekstenziju Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te je također pravni izvor koji sudovi trebaju primjenjivati. Europski sud za ljudska prava se na Europsku konvenciju

često referira kao na *živi organizam*, što pojednostavljenim rječnikom znači da je Konvencija pravni instrument koji je podložan konstantnoj nadogradnji. Praksa Europskog suda sastavni je dio saznanja o pravima zajamčenih konvencijom. Članci koji se najčešće primjenjuju u praksi Suda kad je u pitanju zlostavljanje jesu članci 3. (zabrana mučenja) i 8. (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) Konvencije.

Člankom 134. Ustava, u Republici Hrvatskoj primjenjuju se i drugi ratificirani međunarodni dokumenti, od kojih kao relevantne za ovo područje izdvajamo Konvenciju o pravima djeteta i Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

Republika Hrvatska stranka je **Konvencije o pravima djeteta** (NN MU broj 12/93) od 8. listopada 1991. godine. Prema Ustavu Republike Hrvatske (čl. 140.) međunarodni ugovori čine dio unutarnjeg pravnog poretku Republike Hrvatske te su po pravnoj snazi iznad zakona. Konvencijom o pravima djeteta štite se prava djece do navršenih 18 godina te ona predstavlja sveobuhvatni međunarodni ugovor na području zaštite prava djece. Konvencija o pravima djeteta ima prioritet u primjeni u odnosu na domaće zakonodavstvo (snaga ustavne norme). Osnovni princip zaštite je "najbolji interes djeteta" koji je integriran kroz zakonodavni i institucionalni okvir Republike Hrvatske. Nama je ovdje posebno zanimljiv članak 19. koji jasno obvezuje državu potpisnicu na poduzimanje svih mjera s ciljem prevencije, intervencije, tretmana i zaštite djeteta od svih oblika nasilja. **Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja** (NN MU 011/2011) ratificirana je 21. rujna 2011. godine i značajan je doprinos zakonodavnom okviru Republike Hrvatske zbog njezina utjecaja na stvaranje preduvjeta za učinkovitiju i bolju zaštitu djece, poput uspostavljanja baze podataka, povećanog nadzora osoba osuđenih za spolno nasilje nad djecom, razvoja preventivnih programa, posebno onih koji su usmjereni na osnaživanje i samozaštitu djece, te na indicirane prevencije koje su usmjerene na moguće prijestupnike kako bi se smanjilo spolno

nasilje nad djecom (Ured pravobranitelja za dječu, 2011.).

Uz spomenute Konvencije, izdvajamo i **Strategiju Vijeća Europe o pravima djeteta (2012. – 2015.)**, **Agendu Europske unije za prava djece** i **Strategiju Europa 2020** – Strategiju za pametan, održiv i uključiv rast koja kroz pojednostavljivanje sustava socijalne pomoći, osiguravanje socijalnih usluga koje pridonose zapošljavanju (usluge skrbi za djecu i ostale ovisne članove obitelji) te povezivanje u programe razvoja vještina uz posredovanje u zapošljavanju stvara itekako povoljno okruženje za sigurno odrastanje djece.

U Republici Hrvatskoj brojni dokumenti i propisi reguliraju područje zaštite djece od nasilja te predstavljaju operacionalizaciju i konkretizaciju nekih od spomenutih strateških međunarodnih dokumenata, a ovdje smo izdvojili neke za koje smatramo da su ključni za područje kojim se bavimo:

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.). Ovom strategijom želi se postići djelotvornije promicanje i zaštita prava djece u Republici Hrvatskoj kroz provedbu postojećih međunarodnih i nacionalnih standarda na području prava djece, promovirajući cjelovit i integrativan pristup pravima djece. Strategija predstavlja **multidisciplinarni i sustavni** okvir koji treba biti integriran u sve ostale nacionalne, regionalne i lokalne dokumente i planove. Posebno je inovativna jer se za razliku od dosadašnje prakse, gdje su se pratile provedbe mjera i aktivnosti propisanih strategijom, uvode tri razine indikatora – strukturalni, procesni i indikatori ishoda. I dok prva dva više govore o postojanju pravnog okvira i napora koji se poduzimaju s ciljem primjene tih propisa, ovaj treći je ključan jer se na temelju njega može govoriti o jasnim učincima vezano uz poštivanje prava i interesa djece.

Nacionalna strategija zaštite nasilja u obitelji (2011. – 2016). Ova strategija naglašava međusobnu suradnju svih nadležnih tijela, a s ciljem borbe protiv nasilja u obitelji te rada na podizanju kvalitete života žrtava nasilja. Predviđena su područja Prevencije nasilja u obitelji; Unapređe-

nja međuresorne suradnje; Izobrazbe stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji; Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji; Zakonodavni okvir iz područja zaštite od nasilja u obitelji; Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji i Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, br. 137/09, 14/10, 60/10) propisuje svrhu Zakona koja uključuje prevenciju, sankcioniranje i suzbijanje svih vrsta nasilja u obitelji, primjenu odgovarajućih mjera prema počinitelju te ublažavanje posljedica već počinjenog nasilja pružanjem zaštite i pomoći žrtvi nasilja.

Za područje promocije, poštivanja i zaštite prava djece, svakako je važan propis iz područja obiteljsko-pravne zaštite. U trenutku izrade ove publikacije, odlukom Ustavnog suda, Novi **Obiteljski zakon** (NN 75/14, 83/14) je suspendiran te je do daljnog postupanja vraćen na snagu prethodni Obiteljski zakon (NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11). Obje verzije Obiteljskog zakona uređuju područje zaštite kršenja prava djece člancima koji definiraju pravo djeteta na skrb za zdravlje i život, kao i pravo na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, umnim i osjećajnim potrebama te obvezu prijave kršenja prava djece.

Novi **Kazneni zakon** (NN 125/11, 144/12) u odnosu na Kazneni zakon (NN, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08) u području zaštite prava i interesa djece razlikuje se prvenstveno u tome što *novi zakon* u skladu s Konvencijom Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja sadrži posebno poglavlje pod nazivom: *Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta*, u kojem su sadržana sljedeća kaznena djela: spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina, spolna zlouporaba djeteta starijeg od 15 godina, zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina, mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, podvođenje djeteta, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave, upoznavanje djece s pornografijom, te teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja

djeteta. U općem dijelu Kaznenog zakona (članak 82.) promijenjena je definicija djeteta pa je dijete sada osoba koja nije navršila 18 godina života (ranije 14), za razliku od starog Zakona koji je razlikovalo pojmove djeteta (do 14 godina) i maloljetne osobe (od 14 godina). Od ostalih izmjena navodimo samo neke: Povišena je dobna granica za slobodno stupanje u spolne odnose (dobna granica je sada 15 godina, dok je ranije bila 14 godina). Daljnja novost je da nema kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina ako razlika između osoba koje vrše spolni odnošaj nije veća od tri godine. Uvedeno je posve novo kazneno djelo – mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba u skladu s člankom 23. Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja. Nadalje, novost je što je propisana kažnjivost već i samog pristupanja dječjoj pornografiji putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija te i samo gledanje pornografske predstave u kojoj sudjeluje dijete. Jedna od novosti je i u tome što novi Kazneni zakon više ne svrstava kazneno djelo *rodosvrnuća* u poglavlja kojima se štiti spolna sloboda, već u kaznena djela protiv braka, obitelji i djece. Temeljni razlozi opisanih novina su usvajanje odredaba već spomenute Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, Konvencije o kibernetičkom kriminalu i Konvencije o pravima djeteta.

Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13). Novi Zakon o sudovima za mladež zadržao je strukturu *starog zakona*, no najveća je važnost da je u novom zakonu propisana maksimalna zaštita prava i interesa maloljetnika u postupku. Uz to, Zakon je proširio nadležnost sudova za mladež (Strmotić, 2012.).

Od važnijih podzakonskih propisa za ovu temu ističemo **Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji**, **Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima** i **Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja**.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji sadrži niz precizno određenih mjera nadležnih tijela u njihovom postupanju te oblike, sadržaj i

način suradnje tijela koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku ili modalitetu nasilja u obitelji (policija, centri za socijalnu skrb, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, pravosudna tijela). Protokol posebnu pozornost poklanja postupku nadležnih tijela prema djeci žrtvama nasilja ili svjedocima počinjenog nasilja u obitelji. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima kojeg je donijela Vlada Republike Hrvatske u listopadu 2004. pruža pojašnjene nasilja među vršnjacima, određuje obveze nadležnih državnih tijela (odgojno-obrazovnih ustanova, centara za socijalnu skrb i policije), načine međusobne suradnje ovih tijela i njihove suradnje s drugim institucijama te druge aktivnosti i obveze. Jako je važno da stručnjaci koji rade s djecom prepoznaju oblike i vrste nasilja među djecom te dosljedno reagiraju. Pri tome je važno da budu upoznati sa svojim obvezama i obvezama drugih nadležnih institucija predviđenih ovim Protokolom te pravilnicima o postupanju donesenim u svojoj ustanovi.

Ažurirani Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja Vlada Republike Hrvatske donijela je 4. rujna 2014. godine na prijedlog Ureda za ravнопravnost spolova. Osnovni cilj Protokola je uvođenje i osiguravanje standardiziranog postupka svih nadležnih tijela i institucija u Republici Hrvatskoj prema žrtvama seksualnog nasilja. Nadležna su tijela u postupanju sa žrtvama seksualnog nasilja: policija, zdravstvene ustanove (opće i kliničke bolnice, klinički bolnički centri), pravosudna tijela (sud i Državno odvjetništvo), centri za socijalnu skrb, odgojno-obrazovne ustanove i institucije koje pružaju pomoć i potporu u zaštiti mentalnog zdravlja.

Možemo zaključiti da Republika Hrvatska ima relativno dobar okvir koji definira mehanizme zaštite djece. Isto tako, Republika Hrvatska se snažno pozicionirala kao država koja neće tolerirati nasilje (za primjer, paneuropska kampanja podizanja razine svijesti protiv tjelesnog kažnjavanja djece *Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja* Vijeća Europe pokrenuta je upravo iz Zagreba, a to je potvrđila i na način da je zakonom zabranila tjelesno kažnjavanje djece. Ipak, nasilje nad i među dje-

com i dalje je široko raširen problem. To potvrđuje i opsežno epidemiološko istraživanje provedeno tijekom 2011. godine vezano uz pojavnosti različitih oblika **nasilja nad djecom u obitelji**. Rezultati ovog istraživanja na skupinama djece od 11, 13 i 16 godina pokazuju da je, ovisno o dobnoj skupini, između 59% i 82,5% djece bilo izloženo psihičkoj agresiji, psihičkom zlostavljanju između 22,8% i 34,8% djece, tjelesnom kažnjavanju između 56,1% i 72,3% djece te tjelesnom zlostavljanju između 26,2% i 40,7% (Ajduković i sur. 2012.). U okviru istog projekta dobiveni su i podaci o seksualnom zlostavljanju prema kojima je 10,8% djece bilo izloženo nekom obliku seksualnog zlostavljanja (Ajduković, Sušac i Rajter, 2013), a još više uznemiruje nalaz da djeca koja češće doživljavaju tjelesno zlostavljanje češće doživljavaju i psihičko zlostavljanje ($r=0,537$; $p<0,01$). To pokazuje da ista djeca doživljavaju više različitih zlostavljavajućih postupaka u obitelji te da tjelesno kažnjavanje može dovesti do eskalacije nasilja, tj. do tjelesnog zlostavljanja (Ajduković, Oresta, Sušac, 2012.). Autorice Pećnik i Tokić, (2011.) provele su istraživanje na uzorku od 1.074 djece (učenici sedmih razreda), 983 njihovih majki i 845 njihovih očeva. Visokih 73,3% djece je izjavilo da je doživjelo tjelesno kažnjavanje od majke, a njih 66,2% od oca, a to potvrđuju i odgovori roditelja – konkretno, 78,4% majki i 63,3% očeva izjavilo da su jedan ili više puta udarili svoje dijete.

Od aktualnih podataka o nasilju u obitelji, izdvajamo podatke iz Izvješća Ministarstva unutarnjih poslova za 2013. godinu gdje je na razini Republike Hrvatske zbog nasilja u obitelji prekršajno prijavljeno 16.564 djela, što je smanjenje od 8 % u odnosu na 2012. godinu. Ono što zabrinjava jest da je od ove brojke počinitelja 4.805 povratnika (recidivista), što iznosi oko 25% od ukupnog uzorka. Ovaj nalaz potvrđuje potrebu za radom s počiniteljima nasilja u obitelji, ali i djelatnicima pravosuđa da počinitelje nasilja kvalitetnije prate i snažnije sankcioniraju. Iz područja kaznenopravne zaštite prijavljeno je 3.887 djela iz područja zaštite djece i maloljetnika, što je za 24,1% više u odnosu na 2012. godinu. Nadalje, u skupini kaznenih djela protiv spolne slobode i skupini djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djete-ta tijekom 2013. godine prijavljeno je ukupno 478

kaznenih djela počinjenih na štetu djece ili 11,4% više u odnosu na 2012. godinu. Moramo ovdje prokomentirati da je ovaj porast vjerojatno odraz jasnije i detaljnije formulacije seksualnog nasilja i iskorištavanja djece u novom Kaznenom zakonu te ratifikaciji Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog nasilja, kao i prateće kampanje Vijeća Europe „Jedno od pet“ s ciljem podizanja stručne i javne svijesti o ovom problemu. Stavljanje ove teme na stol svakako će pridonijeti boljoj prevenciji, otkrivanju počinitelja seksualnih delikata, ali i podršci djeci, žrtvama seksualnog nasilja.

Uz spomenute oblike i pojavnost nasilja odrađene osobe nad djetetom, dostupni su i podaci o pojavnosti **međuvršnjačkog nasilja**. Autorice Rajhvajn Bulat i Ajduković tijekom 2011. godine provele su istraživanje na uzorku od 558 učenika i učenica drugog razreda srednje škole. Rezultati ukazuju da svaki tjedan 37,8% učenika doživljava barem jedan oblik vršnjačkog nasilja, a najzastupljenije je psihičko nasilje, naročito ogovaranje. Istraživanje opisano u tom radu sastavni je dio istraživanja pod nazivom *Povezanost nasilja u obitelji, vršnjačkog nasilja i njihovih korelata kod srednjoškolaca*, gdje je potvrđeno da je doživljeno psihičko zlostavljanje od strane roditelja i (ne) zadovoljstvo obiteljskim odnosima značajno za predviđanje doživljenoga i počinjenoga vršnjačkog nasilja. Brojna istraživanja nedvosmisleno su ukazala da postoji poveznica između vršnjačkog nasilja i iskustva nasilja u obitelji. Istraživanje Mauer (2011., prema Bulat i Ajduković, 2012.) na učenicima viših razreda osnovne škole pokazalo je da je povezanost počinjenja vršnjačkog nasilja i izloženosti zlostavljanju u obitelji vrlo visoka ($r=0.74$), dok Cohen, Brook, Cohen, Velez i Garcia (1990., prema Bulat i Ajduković, 2012.) navode kako je iskustvo tjelesnog kažnjavanja najsnažniji prediktor agresivnosti u adolescentskoj dobi. Također, djeca koja su počinitelji vršnjačkog nasilja često svjedoče sukobima roditelja i manjoj povezanosti među njima (Baldry, 2003., prema Bulat i Ajduković, 2012.). Ono na što svakako moramo obratiti pozornost kad govorimo o nasilju među djecom i mladima jest **nasilje putem električkih medija**. 2014. godine Hrabri telefon i Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba proveli su ove

godine istraživanje o iskustvima i ponašanju djece na internetu i na društvenoj mreži Facebook, na uzorku od 1489 djece u Hrvatskoj, u dobi od 11 do 18 godina – u školama u ruralnim i u urbanim sredinama. Čak 93% djece ima otvoren Facebook profil, a njih 18% i više njih. Većina ispitanе djece, njih 68%, otvorilo je svoj profil prije 13-te godine, koja je granična starost kada je dozvoljeno pristupanje ovoj društvenoj mreži. U ukupnom uzorku djece uključene u istraživanje njih 12,1% je doživjelo nasilje na Facebooku, a 9,6% njih ponašalo se nasilno. Analizom skupine djece koja su na bilo koji način uključena u nasilje na Facebooku dobitven je postotak od 44,4% njih koji doživljavaju nasilje, 29,7% koji se ponašaju nasilno te 25,9% djece koji i doživljavaju i čine nasilje na Facebooku. Svako peto dijete izjavljuje da je nekoliko puta ili često primalo uvredljive poruke ili komentare putem Facebooka, svako drugo dijete je to doživjelo barem jedan put, a 9% djece priznaje da je to više puta činilo. O svakom četvrtom djetetu su putem Facebooka širili laži, a sedam posto djece priznaje da je to i samo činilo.

Kad govorimo o zakonodavnom okviru, pojavnosti nasilja nad i među djecom, moramo spomenuti **sredstva** koja se izdvajaju za prevenciju, ranu intervenciju ali i podršku žrtvama te tretman počinitelja. Naime, u glavnim preporukama Odbora UN-a vezanima uz provedbu Konvencije o pravima djeteta u sklopu 3. i 4. periodičkog izvješća RH (2014.), između ostalog navodi se da za provedbu niza mjera često nije osigurana dovoljna sredstva. Dapače, kao jednu od ključnih preporuka navode potrebu da se osiguraju dostatni ljudski, tehnički i finansijski resursi za učinkovitiju implementaciju propisa koji su relevantni i koji se bave pitanjima djece. U brojnim nacionalnim strategijama i planovima (npr. Strategija za zaštitu od nasilja u obitelji 2011.-2016.) jasno je naznačena potreba da se osiguraju dostatna sredstva i način na koji bi se to trebalo osigurati. Ipak, kao što je vidljivo i iz našeg istraživanja, o čemu ćemo kasnije detaljnije govoriti, jasno je da nedostaje stručnog kadra, tehničkih uvjeta te finansijskih sredstava. Za primjer, Republika Hrvatska za obrazovanje i znanost izdvaja **samo 3,6 % BDP-a**, za razliku od europskog prosjeka od 18%. Nadalje, u izvješću Vladinog ureda za udruge za 2013. godinu o fi-

nanciranju projekta i programa organizacija civilnog društva iz javnih izvora, od ukupnog iznosa od 559.467.557,63 izdvojenog za organizacije civilnog društva, za područje **sporta** dodijeljeno je 125.646.151,70 kn, odnosno 22% ukupnog iznosa. U istoj kategoriji, za potporu mladima izdvojeno je 2,5% sredstava ili oko 14 milijuna, dok je za prevenciju svih oblika ovisnosti i neprihvatljivog ponašanja djece i mladih izdvojeno 11 milijuna kuna, što čini oko 2%. Za potporu djeci izdvojeno je 2%, odnosno **niti 2 milijuna kuna!** Uz navedeno, treba uzeti u obzir da se uz institut Obiteljskog centra, koji je sada dio centara za socijalnu skrb, te organizacija civilnog društva i odgojno-obrazovnog sustava gotovo nitko sustavno i ne bavi prevencijom, ranom intervencijom i tretmanom te se nameće zaključak da nitko u Republici Hrvatskoj zapravo nije zadužen za prevenciju. Sve ovo navodi nas na zaključak da su djeca nisko na listi

prioriteta i da su novčana davanja prema njima minimalna, sporadična i najčešće dio kampanja s ciljem osobne i političke promocije. Iz tog razloga, problem nasilja u obitelji, kao i međuvršnjačkog nasilja, i dalje će biti **gorući problem sve dok se ne povećaju sredstva** usmjeren na prema djeci, mladima i roditeljima te sve dok se ne uspostave neki od ključnih mehanizama borbe protiv nasilja, a to su: jedinstvene baze i načini prikupljanja podataka, primjena mjera i programa temeljem procjena potreba, veći broj stručnjaka i redovita edukacija, specijalizacija i supervizija istih, te evaluacija učinaka poduzetih mjera i akcija – i, naravno, transparentni načini financiranja svih spomenutih aktivnosti.

“ Ponekad mislim da mi svi u sektoru igramo igru koja se zove „ovo nije moj posao“. Kad svi mislimo da to nije naš posao, onda nema ni suradnje, jer uvijek mislimo da to nije naš posao nego tuđi.

Izjava sudionika fokusne grupe s predstavnicima lokalnih samouprava

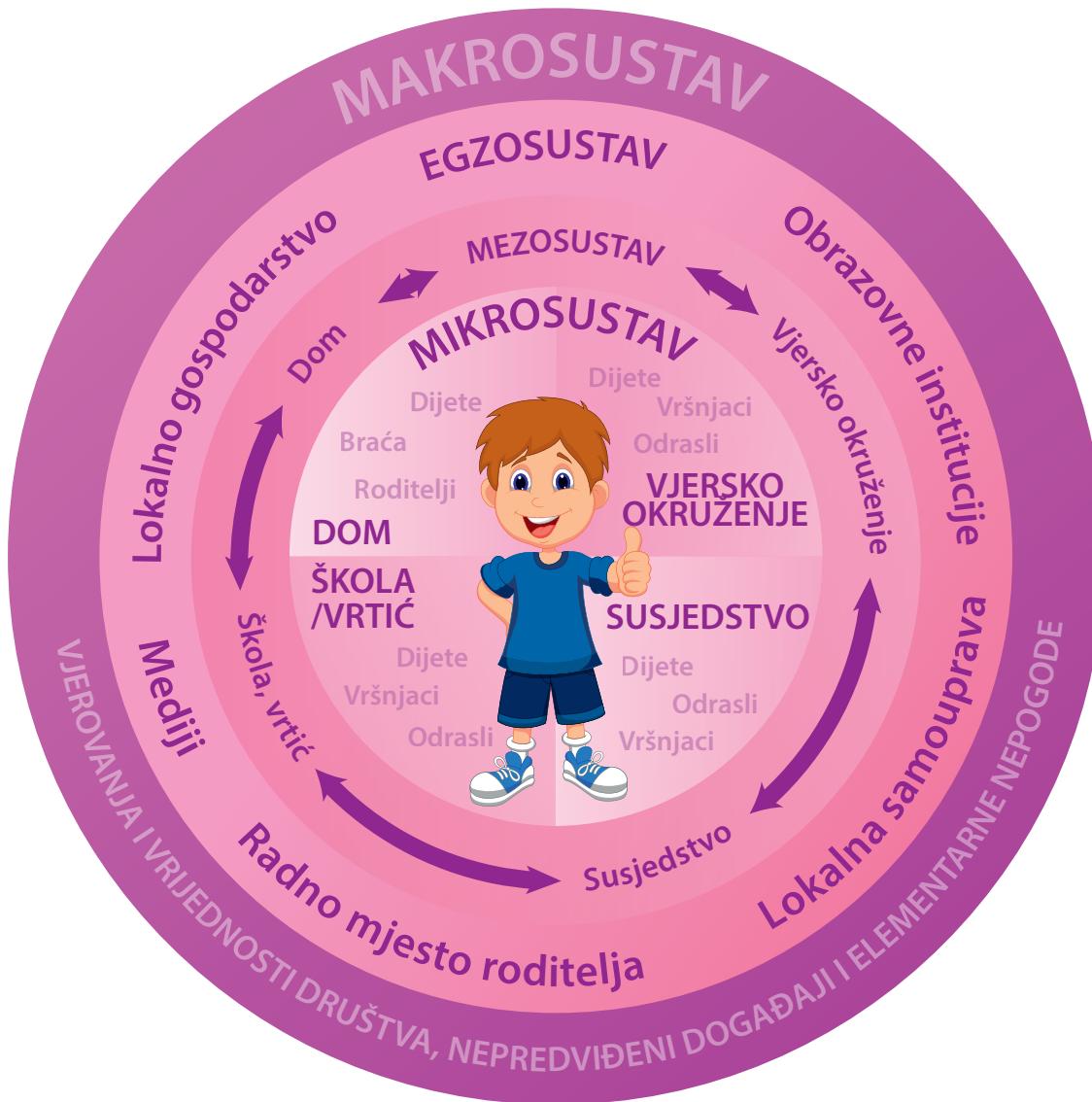

Dijete u središtu sustava

Bronfenbrennerova (1979., prema Bašić, 2009.) ekološka teorija promatra pojedinca koji se razvija unutar niza konteksta života i vezanosti za okruženje. Ovaj teorijski model važan je kad promatramo nasilje nad i među djecom kao predmet društvenog interesa, jer za razliku od psihodinamskog ili sociološkog modela, predstavlja važan pomak u promatranju problema nasilja kao problema isključivo pojedinca ili isključivo kao posljedicu nekih socioloških čimbenika kao što su nezaposlenost, siromaštvo ili društveni obrasci i običaji.

Ekološki model u temelju podrazumijeva razvojni aspekt djeteta i tome dodaje obitelj, zajednicu, kulturu i vrijednosti društva u kojem dijete živi te ukazuje na njihovu međusobnu povezanost i utjecaj svih tih čimbenika. Primjerice, prvi sustav

koji predstavlja dijete, odnosno razvojni aspekt djeteta, uzima u obzir i djetetovu ranjivost ili otpornost na nasilje. Uz to, uzima u obzir i iskustvo djetetovih roditelja, odnosno, jesu li i roditelji sami u dječjoj dobi imali iskustvo zlostavljanja (Siedebotham, 2000.). Svaki roditelj zasigurno u odgoju svog djeteta unosi iskustva iz svog odrastanja te ovaj odnos može uvelike objasniti međugeneracijski prijenos nasilja. Druga razina, *mikrosustav*, dijete stavlja u kontekst šire obitelji. Kako dijete odrasta, ovaj je mikrosustav sve veći i uključuje susjedstvo, vršnjake, prijatelje i druge važne odrasle. Prema Bronfenbrenneru (1979., prema Bašić 2009.) ti sustavi imaju interakcijske učinke na dječji razvoj jer predstavljaju prirodu dječjeg iskustva u svijetu koji ih okružuje te su predstavljeni kroz mezosustav.

Slika 1. Ekologija ljudskog razvoja (Bronfenbrenner, 1979., preuzeto od Bašić, 2009.)

Egzosustav je širi socijalni kontekst u kojem obitelj funkcioniра. Uključuje prihode obitelji, formalnu i neformalnu socijalnu podršku koju obitelj ima, mogućnosti i kvalitetu obrazovanja djece, socijalni i ekonomski status obitelji i drugo. Makrosustav uključuje društvene vrijednosti i vjerovanja, ali i društvenu ulogu obitelji, percepciju i stavove prema djeci i nasilju te očekivanja od roditelja u podizanju djece.

Ovaj model vrlo je primjeren za istraživanja u području nasilja nad i među djecom jer omogućuje istraživačima da kombiniraju brojne čimbenike koji su relevantni za problem nasilja nad i među

djecem te ima snagu podržati širok raspon provjerljivih hipoteza istraživanja uzimajući u obzir dinamiku kroz koju se nasilje nad i među djecom događa (Belsky, prema Sidebotham, 2000.).

Istraživanje provedeno u sklopu projekta „Osnazimo pravo djece da budu sigurna“ postavljeno je na spomenutom ekološkom modelu gdje smo učinke provedbe propisa te zaštitu, promociju i poštivanje prava djece od nasilja promatrali kroz interakciju navedenih sustava, stavlјajući dijete u središte njegove najneposrednije okoline – zajednice.

Nasilje na stup srama – Podrška i usluge lokalne zajednice

Lokalna zajednica je cjelina koju odlikuje pripadanje, identitet i koja je obilježena bliskim međuljudskim odnosima, normama i zajedničkim okolnostima. Odnosi među njezinim članovima oslanjaju se na prijateljstvo i sličnosti, a interakcije se temelje na zajedničkom identitetu i privrženosti svakodnevnom životu i običajima. Lokalna zajednica je također funkcionalna cjelina proizvodnje i promjena, aktivnog prostora u kojem je koncentriran različit spektar društvenih funkcija. To uključuje proizvodnju i upotrebu društvenih dobara i servisa, procese socijalizacije, mehanizme društvene kontrole, mogućnosti društvene participacije, razvoja civilnog sektora te dostupnost opće društvene podrške. Lokalna zajednica je i mreža odnosa – struktura unutarnjih promjena među pojedincima, koja je obilježena zajedničkim aktivnostima. Zbog sveprisutnosti stanovnika i njihove blizine mnogim aktivnostima svakodnevnog života, lokalna zajednica se promatra kao mjesto u kojem većina ljudi ima političku volju. Na taj način zajednica nije samo socijalna, već i politička cjelina koja je povezana idejom demokracije i načinom na koji se ona provodi ili bi se trebala provoditi (Chaskin, 2008.). Nadalje, autor naglašava da različite lokalne zajednice razvijaju različita okruženja za svoje članove, a prostor koji lokalna zajednica koristi i smatra važnim različit je za ljude u različitim okolnostima – primjerice, ovisi o dobi, rasi, etničkoj pripadnosti, socijalno-ekonomskom statusu, radnoj sposobnosti, obiteljskoj strukturi. Općenito, oni koji su siromašniji, slabije pokretni i slabije integrirani u društvo (djeca, žene s malom djecom, stariji, nezaposleni, manjine) oslanjaju se značajno više na svoju lokalnu zajednicu zbog potrebe za resursima i različitim servisima.

Lokalna zajednica jest i institucionalna jedinica, što znači da su joj dane ovlasti putem zakona. U Republici Hrvatskoj prema Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (pročišćeni tekst, NN 19/13), članak 19 navodi da *Općine i gradići u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na (izdvajamo samo neke): uređenje naselja i stanovanje, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i šport*. Nadalje, Hrvatska je 1996. godine postala članicom Vijeća Europe, a godinu poslije ratificirala je Europsku povelju o lokalnoj samoupravi (NN 14/97) čime je preuzeila obvezu da svoje zakonodavstvo uskladi s europskim pravnim standardima o lokalnoj samoupravi. Povelja se ocjenjuje kao bitan doprinos zaštiti i unapređivanju zajedničkih europskih vrijednosti. Prihvaćanjem Povelje naša je zemlja prihvatile stavove koji lokalne jedinice smatraju jednim od glavnih temelja svakog demokratskog sustava, da je pravo građana da sudjeluju u upravljanju javnim poslovima jedno od demokratskih načela, a ostvarivanje tog prava moguće je najneposrednije na lokalnoj razini. Lokalne jedinice trebaju omogućiti upravu koja je učinkovita i bliska građanima, a obrana i jačanje lokalne samouprave u europskim zemljama važan je doprinos izgradnji Europe utemeljene na načelima demokracije i decentralizacije vlasti. Jedinice lokalne samouprave imaju, u zakonskim okvirima, slobodu pokretati inicijativu o svakom pitanju koje nije isključeno iz njihove nadležnosti ili dodijeljeno nekoj drugoj vlasti.

To znači da je sadržaje usmjerene djeci i mladima moguće pokretati na razini lokalne zajednice.

Mogućnosti su brojne, od otvaranja novih ustanova predškolskog odgoja, izgradnje igrališta i športskih terena, osnivanja različitih centara za provođenje slobodnog vremena, podršku i pomoći roditeljima, djeci i mladima, osnivanja športskih klubova do organiziranja kulturnih događanja i drugih manifestacija u lokalnoj zajednici. Prigovor da se lokalne zajednice međusobno razlikuju po svojim finansijskim mogućnostima je opravдан, no ipak, ne može biti isključiv razlog da se ne pokrenu neke od spomenutih inicijativa. Država bi pak, trebala brinuti da zajednicama koje nemaju dostatna finansijska sredstva osigura prihode kako bi se smanjio neravnopravan položaj djece, odnosno izjednačio u odnosu na zajednice u kojima su ta prava u većoj mjeri osigurana.

Već smo spomenuli ekološku teoriju, a ovdje ćemo je konkretnizirati kroz kontekst lokalne zajednice te kroz zaštitne i rizične čimbenike koji djeluju u toj zajednici. Bit ekološke teorije je u promicanju zdravlja koje podrazumijeva sprječavanje i smanjivanje rizičnih činitelja, poremećaja, bolesti i ozljeda. Ovaj pristup temeljen je na odnosu pojedinca i okoline u kojoj živi. Individualna razina se identificira kroz ona ponašanja ili osobine koje djeluju na rizičnost pojedinca, ili pak kroz otpornost pojedinca u odnosu na poremećaje u ponašanju. Obiteljski činitelji su odnosi unutar obitelji, njezina struktura, podržavajuće okruženje, kultura i djelovanje na članove obitelji. Činitelji zajednice označavaju fizički razvoj zajednice, raspoložive ekonomski i rekreacijske mogućnosti, postojanje socijalne podrške i drugih obilježja koja omogućuju uspješno življenje stanovnika zajednice. Konačno, činitelji okoline podrazumijevaju postojanje društvenih vrijednosti, djelovanje medija, djelovanje politike i donošenje odluka. U tablici 4 navedeni su neki primjeri činitelja rizika i zaštite u lokalnoj zajednici.

ČINITELJI RIZIKA	ČINITELJI ZAŠTITE
mobilnost	mogućnosti uključivanja u različite kreativne aktivnosti
tranzicija	građanska solidarnost
nedostatak veza unutar zajednice	visok stupanj brige za neposredno susjedstvo
dezorganizacija zajednice	povezanost službi i organizacija u zajednici
blagi zakoni i norme	jasni zakoni i norme
posjedovanje oružja	politika za djecu i mlade
delinkvencija	suradnja škole i zajednice
dostupnost droga, alkohola i oružja	negativni stavovi prema korištenju alkohola, droga i oružju
vandalizam, krađe, skitnja	reagiranje na društveno neprihvatljiva ponašanja
nepovjerljivost prema mladima	sudjelovanje mlađih u životu zajednice
male mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje	institucije i servisi za djecu i mlade
siromaštvo/niski socioekonomski status	mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje
medijsko prezentiranje nasilja	medijsko prezentiranje pozitivnih vrijednosti

Tablica 4. Činitelji rizika i zaštite stanovnika u lokalnoj zajednici ⁷

⁷*Tablica je rezultat objedinjavanja sljedećih izvora: Hawkins i sur., 1992.; Centerwall, 1992.; Williams, Ayers, Arthur, 1997.; Gardner, Green i Marcus 1994., prema Bašić 2001.; Garmzey, 1985.; Rutter, 1987.; Werner i Smith, 1992., prema Fraser 1997.; Nollan i sur. 1999.; Hawkins i sur., 2000.; David i Robertson, 2000., prema Bašić 2001.; Wasserman, Keenan, Tremblay, Coie, Herrenkohl, Loeber i Petechuk, 2003.

Nastavno na tablicu 4, smatramo važnim spomenuti Konvenciju o pravima djeteta (NN MU broj 12/93) koja izjednačava potrebe i prava djece s potrebama i pravima odraslih te time predstavlja niz zaštitnih čimbenika. Ako tome dodamo da Konvencija o pravima djeteta obvezuje države, vlade, ali i lokalne vlasti, da upoznaju, shvate, poštju i primjenjuju Konvenciju, možemo zaključiti da samom provedbom ove pozitivne politike, lokalna zajednica može djelovati sukladno navedenim činiteljima zaštite. Upravo u lokalnoj zajednici jedinstvena i apstraktna načela o pravima djeteta zapisana u Konvenciji, dobivaju svoje specifično, konkretno značenje.

Svojim istraživanjem, željeli smo ispitati prisutnost nekih od zaštitnih čimbenika te smo upitali mlade, ali i njihove roditelje te djelatnike škola i vrtića, da procijene koje sve oblike podrške i zaštite od nasilja prepoznaju u svojoj zajednici, kvartu, mjestu u kojem žive. Doživljaj sigurnosti lokalne zajednice pokazuje da većina ispitanih procjenjuje lokalnu zajednicu, odnosno kvart u kojem žive, prilično odnosno jako sigurnim mjestom za život. U odnosu na sigurnost, nema značajnijih razlika među ispitanicima jer i odrasli koji rade u sustavu odgoja i obrazovanja, kao i roditelji i mladi, doživljavaju sredine u kojima žive sigurnim mjestom za odrastanje djece.

Očekivano, iz rezultata provedenog istraživanja vidljiva je prisutnost i rizičnih čimbenika. Primjerice 56,4% mladih (op. a. mlađih od 18 godina) navode da mogu kupiti alkohol. Roditelji u puno manjoj mjeri izvještavaju o tome. Smatramo da je taj nalaz odraz činjenice da su roditelji koji su sudjelovali u istraživanju većinom roditelji djece predškolske i mlađe školske dobi te nemaju potpun uvid u rizična ponašanja adolescenata. To potvrđuju i nalazi djelatnika vrtića i škola koji u većem broju (42% i 57%) izražavaju čestu ili uobičajenu mogućnost kupnje alkohola za maloljetnike, čime potvrđuju nalaze mladih. S jedne strane, može se smatrati pozitivnim što su odgojno-obrazovni djelatnici upoznati s načinom razmišljanja mladih i da je njihova informiranost na istoj razini. Ipak, ovi postoci su razlog za zabrinutost jer alkohol (i duhanske proizvode) maloljetnicima prodaju odrasli koji žive i rade u lokalnoj

zajednici i svojim ponašanjem krše zakon. Osim kršenja zakona, oni mladima svojim ponašanjem **šalju poruku** koja se može interpretirati kao **nedostatak brige za mlade** jer je važnije prodati proizvod nego poštivati zakon i brinuti o zdravlju i sigurnosti mladih. Slična je situacija i s podacima koji se odnose na boravak maloljetnika ispod 16 godina izvan kuće bez pratnje odraslih iza 23 sata. Gotovo 70% zaposlenika škola i vrtića navodi da se to često događa, odnosno da je to potpuno uobičajeno. Sličan postotak mladih (71%) izražava isto razmišljanje, za razliku od 34% roditelja koji i ovu situaciju idealiziraju.

Prisutnost rizičnih čimbenika nije možda problem sam po sebi, međutim, **lokalne zajednice ne bi smjele ignorirati ove pokazatelje** i trebale bi raznim aktivnostima smanjiti učinak tih rizičnih čimbenika. Konkretno, uloga lokalnih zajednica u ovim slučajevima jest u organiziranju i provedbi kampanja, informiranju roditelja, suradnji s policijom u pojačanom nadzoru ugostiteljskih lokala i trgovina, suradnji sa školama i iniciranju i provedbi preventivnih programa u školama. Uz to, građani koji ostvaruju socijalne veze u zajednici, koji su privrženi zajednici i imaju razvijene odnose sa svojim susjedima, neće dopustiti da se u njihovoj zajednici događaju situacije koje ugrožavaju sigurnost djece i mladih. U takvim slučajevima, **zakonske norme su integrirane u zajednicu i njihovo je poštivanje sastavni dio svakodnevnog života u zajednici.**

Ako se ovi rezultati povežu s rezultatima istraživanja o organiziranim sadržajima i aktivnostima u zajednici, može se primjetiti da u većini lokalnih zajednica nedostaje sadržaja za djecu, mlade i roditelje – od provođenja aktivnosti slobodnog vremena, osvijetljenih dječjih igrališta do savjetovališta i grupe podrške za roditelje. Značajan broj mladih (20-40%) ne zna za aktivnosti u svojoj lokalnoj zajednici, što upućuje na potrebu **kvalitetnijeg informiranja mladih** i poticanja na sudjelovanje u sadržajima koje organizira i provodi lokalna zajednica. Suprotno tome, zaposlenici škola u većem broju izražavaju pozitivne odgovore o spomenutim aktivnostima. To nas navodi na zaključak da odrasli imaju informacije o sadržajima u zajednici, ali i da je **poruka mladima – informirajte se sami!**

Rezultati fokusnih grupa iz područja lokalne samouprave pokazuju stavove i razmišljanja zapošljenih u jedinicama lokalnih (područnih) samouprava, a ti stavovi i razmišljanja grupirani su u tri područja: problemi vezani uz zakonodavstvo, problemi vezani uz provedbu i problemi vezani uz suradnju među institucijama.

Probleme vezane uz zakone, ispitanici dijele na tri kategorije: **nedostatak** nacionalnih i **lokalnih strategija**, potrebu za većim ovlastima centara za socijalnu skrb i potrebu za promjenama u zakonodavstvu na nacionalnoj razini. U odnosu na strategije i politike na nacionalnoj, odnosno, lokalnim razinama, moguće je da ispitanici nisu u dovoljnoj mjeri upoznati s postojećim strategijama koje u većini slučajeva daju određene prijedloge i preporuke jedinicama lokalne (područne) samouprave. Dio ispitanika naglašava da su nacionalne strategije okvir koji pomaže za izradu lokalnih strategija, no lokalne zajednice još uvijek nemaju praksu izrade strategija i specifičnih politika, već se rukovode lokalnim inicijativama koje, u pravilu, ovise o političkom vodstvu, što je vrlo nestabilno i promjenjivo. Zaposlenici lokalnih uprava smatraju da centri za socijalnu skrb nemaju dovoljno ovlasti za djelotvorne i brze akcije koje će pomoći djeci i obiteljima u rizičnim situacijama. Ovaj podatak pokazuje da postoji povezanost uprave s institucijama socijalne skrbi, da su upoznati s njihovim radom i kritički preispituju njihovo djelovanje. Ta informacija može biti dobra podloga za čvrše povezivanje ovih institucija (lokalne samouprave i centra za socijalnu skrb) koje može pomoći kvalitetnijem djelovanju u zajednici.

Značajnu ulogu lokalne zajednice ispitanici prepoznaju u unapređenju sustava djelovanja za djecu. U tom smislu, ističu potrebu za unapređenjem civilnoga sektora, potrebu za unapređenjem preventivnih i tretmanskih programa te potrebu za povećanjem kapaciteta lokalnih zajednica. **Organizacije civilnoga društva** imaju vrlo **značajnu ulogu u lokalnim zajednicama**, jer u velikom dijelu odgovaraju na one potrebe koje nisu zadovoljene postojećim institucionalnim sustavom. To je posebno važno i značajno u manjim sredina-

ma. Međutim, važno je također uspostaviti sustav vrednovanja programa koje provode organizacije civilnog društva u lokalnim zajednicama vodeći brigu o kvaliteti programa te profesionalnosti i stručnosti izvoditelja. To je povezano i s potrebom za preventivnim i tretmanskim programima. Ispitanici primjećuju da provedba programa nije sustavno postavljena, a programi koje provode lokalne zajednice usmjereni su uglavnom prema univerzalnoj prevenciji. Vjerojatno je razlog tome mjerodavnost za programe predškolskog odgoja, šire javne potrebe u školstvu, uređenje naselja, parkova i igrališta koje ima lokalna zajednica, dok se specifični preventivni i tretmanski programi provode u ustanovama i institucijama pod okriljem države.

No, navedeno ne bi trebalo biti ograničenje za aktivnije djelovanje lokalnih zajednica u svim područjima brige za djecu i mlade.

Nadalje, ispitanici navode probleme koji sprječavaju aktivnije djelovanje lokalnih zajednica: pretjerana birokratizacija, **deklarativna briga za djecu i mlade**, nedovoljna ekipiranost, nedostatak finansijskih sredstava.

Kad se radi o suradnji s drugim institucijama, ističe se uloga lokalne samouprave kao institucije koja pruža podršku, uglavnom materijalnu i organizacijsku. Naglašava se također da zaposlenici uprave ne osmišljavaju programe već prikupljavaju prijedloge i vrednuju ih. U tom kontekstu uprava sigurno ne predstavlja aktivnog sudionika u brzi za djecu, mlade i obitelji, već se radi o pasivnom promatraču čija uloga nije u funkciji stanovnika lokalne zajednice. Taj problem djelatnici opravdavaju činjenicom da su podkapacitirani u broju stručnog kadra, a da je opseg posla kojim se bave širok i ne omogućuje dovoljno vremena da se bave specifičnim poslovima. Možda jedan dio rješenja leži u boljem korištenju te suradnji raznih tijela i vijeća koja postoje u zajednici, a u koje bi svakako trebalo uključiti i organizacije civilnog društva koje mogu specifičnije odgovoriti na potrebe svojih sugrađana te uključiti stručnjake i profesionalce iz različitih javnih i akademskih institucija koji posjeduju specifična znanja za pojedine potrebe najmladih građana zajednice.

Slučaj Đorđević protiv Republike Hrvatske - Zahtjev br. 41526/10, Presuda Europskog suda za ljudska prava od 24. srpnja 2012., u dalnjem tekstu – Sud.

Sud se uvjerio da su domaće vlasti bile svjesne trajnog maltretiranja prvog podnositelja od strane djece iz njegovog susjedstva i djece koja pohađaju obližnju školu. Istina je da je policija obavila obavijesni razgovor s nekom od djece koja su navodno sudjelovala u određenim incidentima i da su školske vlasti o tom problemu razgovarale s učenicima i njihovim roditeljima.

Međutim, Sud nalazi da nije učinjen nikakav ozbiljan napor da se procijeni narav situacije kojoj se prigovara, i da se procijeni nedostatak sustavnog pristupa, što je dovelo do nepostojanja odgovarajućih i sveobuhvatnih mjera.

Tako nakon nalaza policije nije uslijedila nikakva konkretna radnja: nisu donijete nikakve odluke na razini politika i nisu postavljeni nikakvi mehanizmi za praćenje kako bi se priznalo i spriječilo daljnje maltretiranje.

Sud je zapanjen nepostojanjem bilo kakvog istinskog sudjelovanja socijalnih službi i izostankom bilo kakve naznake da su bili uključeni mjerodavni stručnjaci koji su mogli dati odgovarajuće preporuke i raditi s dotičnom djecom. Isto tako, prvom podnositelju nije osigurano nikakvo savjetovanje kako bi mu se pomoglo. U stvari, Sud nalazi da osim odgovora na konkretne incidente, nadležne vlasti, usprkos svom saznanju da je prvi podnositelj sustavno ciljan i da je bilo vrlo vjerojatno da će uslijediti daljnje zlostavljanje, nisu poduzele nikakvu relevantnu radnju opće naravi kako bi suzbile problem koji se nalazi u podlozi ovog slučaja.

S obzirom na to, Sud smatra da nadležne državne vlasti nisu poduzele sve razumne mjere da spriječe zlostavljanje prvog podnositelja, bez obzira na činjenicu da je stalni rizik od takvog zlostavljanja bio stvaran i predvidljiv.

Stoga je Sud u ovome predmetu utvrdio da je došlo do povrede članka 3. Konvencije i članka 8. Konvencije te je podnositeljima dosudio 11.500 EUR, na ime neimovinske štete te iznos od 4.706 EUR na ime troškova i izdataka.

Neizbježno nasilje?

– Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju

Iako je velik broj istraživanja provedenih u svijetu nedvosmisleno upozorio na negativne učinke zlostavljanja ili/i zanemarivanja djece u obitelji, još uvijek postoje teškoće u definiranju ove pojave (Ajduković i Pećnik, 1994.). Prema prihvaćenoj definiciji u najširem smislu zlostavljanje obuhvaća fizičko i mentalno povređivanje, seksualno zlostavljanje i nemaran postupak ili maltretiranje djece ispod 18. godine od strane osoba koje su odgovorne za djetetov razvoj (Buljan Flander i Kocijan Hercigonja, 2003.). Prema članku 19. Konvencije o pravima djeteta (NN MU broj 12/93), nasilje uključuje svaki oblik tjelesnog ili duševnog nasilja, povrede ili zlouporabe, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući i spolno zlostavljanje. Potrebno je napomenuti da se u većini istraživanja i relevantnih dokumenata (npr. WHO, 2002.; WHO i ISPCAN, 2006.) koristi pojam *zlostavljanje* (eng. *abuse* ili *maltreatment*) te da se kao vrste, odnosno pojavnici zlostavljanja navode tjelesno, emocionalno/psihičko, seksualno zlostavljanje te zanemarivanje (Ajduković i sur. 2012.). Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09, 14/10, 60/10) opširno raspisuje nasilje u obitelji te tako navodi da je to svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, a osobito: **tjelesno nasilje**, odnosno primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije; **tjelesno kažnjavanje** i drugi načini ponizavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe; **psihičko nasilje**, odnosno primjena psihičke prisile koja je prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznenirenosti ili povrede dostojanstva, **verbalno nasilje**, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima ili na drugi način grubo verbalno uzneniravanje, uhođenje ili uzneniravanje preko svih sredstava za komuniciranje ili

preko **elektroničkih i tiskanih medija** ili na drugi način ili komuniciranja s trećim osobama, protupravna izolacija ili ugrožavanje slobode kretanja, **spolno nasilje**, odnosno spolno uzneniravanje, **ekonomsko nasilje** pod kojim se podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabrana ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini te oduzimanje prava ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasiljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva.

Uz ove definicije koje se u pravilu odnose na nasilje odraslih osoba nad djecom, moramo se osvrnuti i na definiciju **nasilja među djecom**. Na različite načine pokušalo se odrediti podvrste ili oblike vršnjačkog nasilja, odnosno u nekim slučajevima agresivnosti među djecom općenito. Mnogi autori definirali su termin *vršnjačko zlostavljanje*. Olweus (1998.) navodi da je vršnjačko zlostavljanje zbir namjernih negativnih postupaka koji su dugotrajni, usmjereni na istog učenika od strane jednog učenika ili više njih. Negativni postupci uključuju tjelesno i/ili psihičko nasilje te socijalno isključivanje, a odnos djeteta koje čini nasilje i djeteta koje trpi je uvjek praćeno nerazmjerom snaga (Rigby, 2000., prema Tomić Latinac, 2009.). Ovdje smo naveli samo neke od definicija, ali dovoljno da prikažemo koliko je kompleksno i teško definirati specifične vrste i oblike nasilja. U sklopu istraživanja provedenog u okviru projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ slično navode i sudionici fokusnih grupa iz centra za socijalnu

skrb gdje smatraju da je potrebno bolje definirati pojam nasilja u zakonu kako bi te definicije bilo moguće upotrebljavati u praktičnom radu. Također, sudionici fokusnih grupa navode da su neke vrste nasilja teško prepoznatljive i dokazive, kao što je emocionalno nasilje ili manipulacija djetetom u brakorazvodnim postupcima. Ajduković i sur. (2010.) u analizi koja je prethodila epidemiološkom istraživanju u svojim preporukama vezano za detaljno definiranje nasilja predlaže da zbog činjenice da je kod tjelesnog kažnjavanja ponekad izuzetno teško odrediti granicu na kojoj ono prerasta u zlostavljanje, a s obzirom na to da su nasilna ponašanja prema djeci već regulirana s nekoliko zakona gdje je jasno da je sam čin nasilja u odgoju kao takav neprihvatljiv, zapravo potrebno da pravosudna tijela (mi bismo dodali „i druga tijela“, op. a.) posvete više pažnje **ujednačavanju svoje prakse u skladu s Konvencijom o pravima djeteta** i zakonodavstvom Republike Hrvatske u slučajevima tjelesnog kažnjavanja djece te jačanju svijesti i **edukaciji svih stručnjaka na tom području**. To je tim više potrebno uzmemeli u obzir da u hrvatskom društvu, pa čak i među nekim uglednim stručnjacima, još uvijek postoji tolerantan stav prema tradicionalnom korištenju tjelesnog kažnjavanja u odgoju.

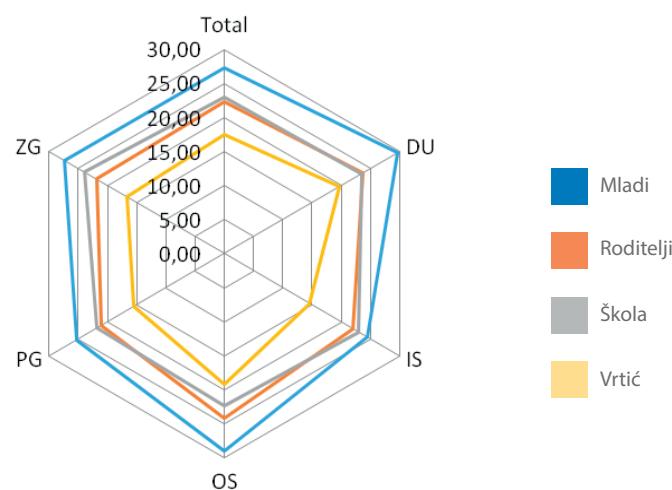
Da se navedene vrste i oblici nasilja događaju i u RH, potvrđuju brojna istraživanja i statistike – što smo već prikazali u poglavlju *Sigurnost djece u postojećem kontekstu*. Dodatno, u istraživanju koje je provela Pećnik (2001., prema Ajduković i sur., 2010.), gdje se bavila ispitivanjem tjelesnog zlostavljanja djece u obitelji, izloženosti nasilju među roditeljima te međugeneracijskom prijenosu zlostavljanja djece u obitelju na prigodnom uzorku od 1.146 studenata Sveučilišta u Zagrebu, utvrđeno je da je visokih 93,4% sudionika barem jednom u životu doživjelo fizičko kažnjavanje/zlostavljanje u djetinjstvu, 27,2% je imalo tjelesne posljedice fizičkog zlostavljanja, 40,3% je bilo izloženo nasilju između roditelja, a 7,3% je doživjelo seksualno nasilje. U sklopu našeg istraživanja zamolili smo mlade da procjene za koliko mlađića, a za koliko djevojaka misle da im se dogodila neka od navedenih situacija u obitelji. Zabrinjava da je 76,5% mlađih procijenilo da se njihovim vršnjacima dogodilo da ih je netko u obitelji udario. U istraživanju koje su proveli Ajduković i sur. (2012.), 72,3% učenika drugog razreda srednje škole na-

vodi da su barem jednom doživjeli fizičko nasilje. 82,5% ispitanika u istraživanju Ajduković i sur. (2012.) navodi da im se barem jednom u životu dogodilo da su u obitelji bili žrtva psihičke agresije, dok sumirani podaci za procjene vrijeđanja u obitelji za mladiće i djevojke na našem uzorku iznose 57,7%.

Još smo dodatno provjerili i iskustvo mlađih o različitim vrstama nasilja putem interneta. Iako je u našem istraživanju iskustvo mlađih o doživljrenom nasilju putem interneta manje u odnosu na ono doživljeno u neposrednoj okolini, zabrinjava procjena mlađih da se 30,7% djevojaka često ili gotovo uvijek događa da ih netko na internetu seksualno uznemirava.

Seksualno, fizičko i emocionalno zlostavljanje, ali i svi drugi navedeni oblici nasilja, mogu prouzročiti veliku štetu. Stručna literatura jasno definira da je zlostavljanje u djetinjstvu traumatsko iskustvo i da može imati trajne negativne posljedice ukoliko je zlostavljanje bilo neprijavljeno i neliječeno. Neke od posljedica zlostavljanja mogu biti: neutrski poremećaji, psihička oboljenja, problemi u međuljudskim odnosima, kriminalitet, prostitucija, ovisnost o alkoholu i drogama te nasilnost i sklonost zlostavljanju. Važno je naglasiti da je i samo promatranje nasilja jednako razarajuće po djetetov razvoj kao i izravna izloženost nasilju, a zlostavljanje u djetinjstvu čini osobu podložnijom riziku da i sama postane zlostavljač. (Cooper, 1983.). Dodatno, brojna istraživanja upućuju na to da je nasilje doživljeno u obitelji također povezano s vršnjačkim nasiljem pa djeca koja doživljavaju više tjelesnog i psihičkog nasilja te zanemaranja od članova svoje obitelji, doživljavaju i čine i više vršnjačkog nasilja. Pretvoreno u aktivnosti, **sprečavanje nasilja u obitelji izravno bi pridonijelo i smanjenju nasilja među djecom**.

Da bi se **smanjilo nasilje** koje djeca doživljavaju u obitelji, nužna je **edukacija i podrška roditeljima** i, naravno, mladima koji se pripremaju za roditeljstvo. To potvrđuju i nalazi našeg istraživanja gdje sudionici fokusnih grupa potvrđuju **prisutnost pozitivnih stavova o tjelesnom kažnjavanju u društvu** te izostanak provođenja preventivnih programa i javnih kampanja kojima bi se mijenjao stav javnosti prema nasilju među djecom. Rajter (2013.) u analizi socioekonomskih, psiholoških i okolinskih faktora rizika za tjelesno nasilje nad djecom navodi da su upravo stvari prema tjelesnom kažnjavanju najznačajniji

Slika 2. Prikaz prosječnih vrijednosti ukupnog rezultata na skali tjelesnog kažnjavanja po skupinama (mladi, roditelji, djelatnici škole i vrtića)

prediktor tjelesnog nasilja nad djecom. U upitniku namijenjenom mladima, roditeljima i odgojno-obrazovnim djelatnicima, uz dopuštenje autorica (Pećnik, i Tokić, 2011.) uvrstili smo skalu o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju smatrajući da ćemo tako najlakše dobiti uvid u (ne) prihvaćenost nasilja. Nažalost, **podaci pokazuju da se tjelesno kažnjavanje još uvijek smatra prihvatljivom odgojnom metodom.** Najveći postotak mladih (78,8%), roditelja (79,2%) i odgojno-obrazovnih djelatnika (škola 80,7%, vrtić 76,4%) slaže se s tvrdnjom da je većina roditelja barem jednom fizički kaznila dijete. Odobravanje tjelesnog kažnjavanja pokazuju slaganjem s tvrdnjom kako je opravdano udariti dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi (mladi 41,8%, roditelji 31,9%, djelatnika škole 32,3%, djelatnika vrtića 6,7%). Nadalje, 42,5% mladih, 22,8% roditelja, 20,6% zaposlenika škole i 3,7% zaposlenika vrtića slaže se s tvrdnjom da poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta, iz čega je vidljivo da ni mladi, ni roditelji, ni stručne osobe nisu upoznate sa štetnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja na razvoj djeteta. **16,6 % mladih izjavilo je da će kao roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje kada dijete to zasluzi.** Ovdje nije prikazano, ali dodatno oko 20% mladih na ovo je pitanje odgovorilo da nije sigurno hoće li kao roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje. Oni predstavljaju veliki postotak mladih koji još nemaju formiran stav o tjelesnom kažnjavanju te je vrlo važno da im se kroz različite oblike edukacija i informiranja ukaže na štetnost tjelesnog kažnjavanja. U suprotnom, vrlo je vjerojatno da će ovih gotovo 37% mladih kao roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje kao odgoj-

nu mjeru te time nastaviti međugeneracijski prijenos nasilja.

Slika 2 prikazuje ukupne prosječne vrijednosti za cijelu skalu tjelesnog kažnjavanja za mlade, roditelje te odgojno-obrazovne djelatnike. Raspon se kreće od 10 do 50 gdje veći broj ukazuje na pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju. Upravo **mladi u odnosu na sve ispitanike imaju najpozitivniji stav o tjelesnom kažnjavanju!**

Sudionici fokusnih grupa u okviru ovog istraživanja navode da na stav o toleranciji nasilja, uz odgoj te (ne)dostupnost edukacija i informacija, utječe i **način na koji mediji izvještavaju o nasilju.** Medijski djelatnici koji su sudjelovali u fokusnim grupama slažu se kako mediji prilikom izvještavanja ne pokazuju odgovarajuću razinu odgovornosti prema djeci te da upravo **profit**, kao osnovni pokretač medija, **pridonosi nezaštićenosti djece**, posebno u tiskanim medijima gdje je regulacija vrlo slaba. Pravobraniteljica za djecu u svojem izvješću za 2012. godinu navodi prijave kršenja prava djece u medijima te ističe kako se najveći broj prijava (21) odnosi na neprimjeren tretman djece u medijima, uglavnom na povredu privatnosti i vrijeđanje dostojanstva djeteta, ali i na neosjetljivo izvještavanje o stradanju djece, na neodgovorno objavljivanje fotografija djece na portalima te iskorištavanje djece u reklamnim i političkim kampanjama. Slijede prijave zbog neprijetnih sadržaja u medijima (18), a u nekim se prijavama upozorava na nedovoljnu brigu televizijskih urednika o kvaliteti sadržaja za djecu.

Ovo područje u RH je pokriveno **Zakonom o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13), Zakonom o elektroničkim medijima (NN 153/09, 84/11, 94/13,**

136/13), Zakonom o pravu na pristup informacija (NN 25/13) i Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji (NN 137/10, 76/12). Dodatno, Nacionalna Strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj 2014-2020 u poglavљu *Eliminacija svih oblika nasilja nad djecom* ističe da je potrebno *Unaprijediti i osigurati odgojnju i razvojnu ulogu elektroničkih medija* te donosi konkretnе mjere za ostvarenje cilja *nenasilno okruženje u zajednici u kojoj živi*.

Osim nacionalnih, područje zaštite djece u medijima regulira i niz međunarodnih propisa i dokumenata te donose konkretnе smjernice o zaštiti sigurnosti djece i mlađih. **EU Agenda o pravima djece** ističe da djeca mogu biti posebno ranjiva u odnosu na moderne tehnologije, osobito kad je u pitanju izloženost štetnim sadržajima te raznim oblicima elektroničkog nasilja u audiovizualnim medijima i na internetu. Iz tog razloga Europska komisija izdala je posebnu **Direktivu 2010/13/EU** (Audiovisual Media Services Directive) kojom donosi posebne standarde za zaštitu djece, a uključuje sadržaje dostupne na tradicionalnim televizijskim programima, brojne nove audiovizualne medijske usluge te sadržaje dostupne na internetu. Ovaj dokument ujedno obvezuje sve države članice na usklađivanje nacionalnog zakonodavnog okvira sa standardima Uredbe. Zakon o elektroničkim medijima, kao i propisi na temelju ovlasti utvrđenih tim Zakonom, usklađeni su s Direktivom Europskoga parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. **Strategija Vijeća Europe o pravima djece 2012.-2015.** također prepoznaže važnost zaštite i osnaživanja djece u medijskom okruženju te kao cilj ističe osnaživanje djece da ostvaruju svoja prava sudjelovanja u medijskom okruženju uz istovremeno osiguravanje njihovog prava na privatnost i sigurnost na internetu i drugim medijima. **Vijeće Europe** donosi posebnu **Strategiju o upravljanju internetom 2012. – 2015.** (Council of Europe Strategy on Internet Governance 2012-2015) u kojoj cijelo jedno poglavљje posvećuje zaštiti i osnaživanju djece i mlađih od izloženosti neprimjerenum sadržajima, pretjerane seksualizacije i spolnog nasilja.

Unatoč ostvarenom napretku u regulaciji elektroničkih medija kroz Zakon o elektroničkim medijima i Pravilnik o zaštiti maloljetnika (NN 60/10), u RH još uvijek nije ostvarena učinkovita zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u elektroničkim medijima (npr. pornografski oglasi, vulgarnosti, prizori pretjeranog nasilja). Kršenje propisa rijetko se i blago sankcionira. Televizije prikazuju sadržaje neprimjerene djeci, no u tome se uočava izrazita neujednačenost i nerazumjevanje. Zakon o elektroničkim medijima bolje regulira

pitanja zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja, ali u praksi se propisi ne primjenjuju dosljedno. Navedeno potvrđuju i nalazi našeg istraživanja gdje predstavnici medija u sklopu sudjelovanja u fokusnim grupama kao ključne probleme navode **neusklađenosť i nedovoljnu definiranost** zakonske regulative, ali i potrebu za **edukacijom** i usavršavanjem unutar profesije. Kako bi se unaprijedila kvaliteta izvještavanja o djeci, napominju i nužnost da se uvede regulatorno tijelo koje bi pratilo kvalitetu i sadržaj izvještavanja te smatraju da je unutar novinarske struke potrebno regulirati **disciplinsko kažnjavanje** neadekvatnog izvještavanja. Svakako, moramo istaknuti i da je potrebna i javna kampanja koja bi upozorila da čitanje sadržaja o djetetu koje je iz bilo kojeg razloga u nepovoljnem položaju (prosjaćenje, bijeg od kuće, pokušaj suicida) pridonosi kršenju prava djeteta. To isto dijete se najčešće vrati u svoju okolinu, a u novinama, iako možda nije navedeno njegovo ime i prezime, do detalja je opisano u koju školu ide, uz tekst bude slika kuće u kojoj stanuje i sl. Sve to po povratku otežava integraciju i normalizaciju djetetovog života jer svi znaju da se zapravo radi o njemu. Jedan od načina da se izbjegne takvo dodatno traumatiziranje djeteta jest i **nečitanje i neklikanje** takvih sadržaja kako bi se smanjio interes novinara, a onda posljedično i profit medijskih kuća na račun takvih tema.

Poseban problem vezan uz suvremene medije predstavlja i **nasilje na internetu** ili elektroničko nasilje nad djecom. Elektroničko nasilje uključuje poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara. Elektroničko nasilje se sa svojim specifičnim karakteristikama značajno razlikuje od **klasičnog** nasilja među vršnjacima. Te specifične karakteristike jesu anonimnost, rasprostranjenost i neograničen broj sudionika promatrača u nasilju. Za primjer, u našem istraživanju, mlađi izvještavaju da u prosjeku imaju 575 prijatelja na Facebooku, od kojih osobno poznaju njih 165! Budući da prihvatanje prijateljstva na Facebooku uglavnom omogućuje pristup osobnim sadržajima, izjavama i fotografijama, jasno je da omogućavanje pristupa osobama koje ne poznaju osobno može smanjiti njihovu sigurnost na internetu. Uz to, nalazi našeg istraživanja ukazuju da 44% mlađih nikad ne razgovara s roditeljima o tome što rade na računalu ili internetu, što ih čini još više ranjivima na nasilje putem modernih tehnologija. Zaključno, možemo utvrditi da je svim dobrim skupinama nužna edukacija o tome kako savjesno koristiti i konzumirati moderne tehnologije.

“Ja sam osobno imala takav dojam,
da to ovisi baš o osobi, hoće li
netko pratiti, hoće li svako malo
čitati Narodne novine i vidjeti je li
došlo do nekih izmjena ili nije.

*Izjava sudionice fokusne grupe s
predstavnicima organizacija civilnog društva*

Problemi vezani uz poznavanje propisa – Zar se to ne smije?

Područje zaštite od nasilja u obitelji u Hrvatskoj u pogledu zakonske regulative uređeno je na razini visokih standarda (Ajduković, Rajter, Ogresta i Sušac, 2010.). Republika Hrvatska jedna je od zemalja Vijeća Europe koje su zabranile tjelesno kažnjavanje djece kao metodu discipline još 1999. godine. Tjelесno kažnjavanje zabranjeno je Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (čl. 4, NN 137/09, 14/10, 60/10). Uz to, ovaj zakon predviđa dužnost i obvezu stručnjaka i građana da prijave nasilje u obitelji ukoliko imaju saznanja o tome. Uz tjelesno kažnjavanje, Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12) predviđa kaznena djela koja mogu biti počinjena isključivo na štetu djeteta, primjerice protiv života i tijela, osobne slobode, prijetnje i nametljivog ponašanja, djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta kojom se štiti spolna sloboda te kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži.

Uz spomenute propise, obvezno moramo spomenuti Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji ima za cilj osigurati uvjete za djelotvoran, cijelovit i usklađen rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u zaustavljanju njihovog nasilnog ponašanja uz promjenu vrijednosnog sustava u cilju ne-nasilnog rješavanja sukoba, uvažavanja ravnopravnosti spolova i povećavanja sigurnosti članova obitelji. Uz njega su još dva važna podzakonska propisa: Protokol o postupanju u slučaju međuvršnjačkog nasilja i Protokol o postupanju u slučaju u slučaju seksualnog nasilja. Dodatne mjere potpore, zaštite i izjednačavanja mogućnosti određuju nacionalne politike od Nacionalne strategije za prava djece u RH (2014/2020) do specifičnih javnih politika usmjerenih na podršku pojedinim skupinama kao što su Nacionalna strategija za uključivanje Roma (2013.-2020.) ili Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom (2007.-2015.), ali i stručne analize (UNDP, 2006-I, UNDP-2006-II).

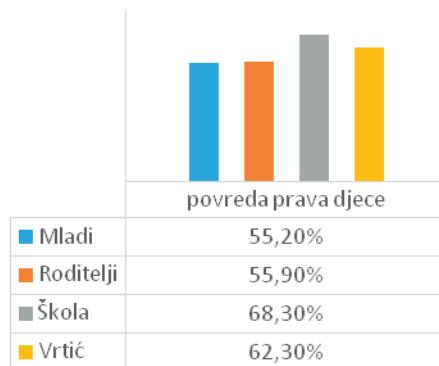
Ovi propisi su izravna operacionalizacija Konvencije o pravima djeteta (NN MU broj 12/93), između ostalog i čl. 19 koji jasno obvezuje državu potpisnicu na poduzimanje svih mjera s ciljem prevencije, intervencije, tretmana i zaštite djeteta od svih oblika nasilja.

Vezano uz Konvenciju, mnoge zemlje su razvile su i politike i propise koji se naslanjaju na Konvenciju. Međutim, postoje razlike, a vidljive su najčešće među zemljama boljeg ekonomskog statusa kao što su Velika Britanija te skandinavske zemlje i onih nižeg gospodarskog rasta na području središnje i istočne Europe (Reading i sur., 2009.). Ove druge usprkos propisima i dalje imaju visoku stopu različitih oblika nasilja nad djecom. Autori ovu razliku objašnjavanju na primjeru skandinavskih zemalja koje imaju dugu tradiciju promocije i zaštite prava djece, gdje je uz postojanje samih propisa važno i da i samo društvo njeguje pristup usmjeren zaštiti prava djece.

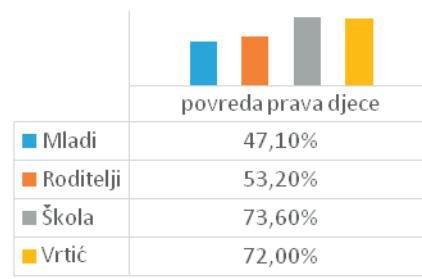
Kroz provedeno istraživanje, nastojali smo utvrditi internaliziraju li, bez obzira na postojanje propisa, mladi, roditelji, ali i stručnjaci prava djece i je li postupanje po tim propisima usmjeren na dobrobit djeteta. Podsjecamo, to smo nastojali utvrditi kroz tri razine pristupa problemu zaštite djece od nasilja – poznavanje propisa, postupanje po propisima i suradnju ključnih dionika s ciljem zaštite i promocije najboljeg interesa djeteta.

Sukladno prvom problemu, ispitivali smo mlade, roditelje, ali i stručnjake u odgojno-obrazovnom sustavu **poznaju** li propise koji štite djecu i mlade od nasilja. Prvi dio pitanja odnosio se na obvezu prijave kršenja prava djece (Obiteljski zakon, čl. 132). Također, ispitivali smo jesu li upoznati sa zabranom tjelesnog kažnjavanja djece (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, čl. 4).

POVREDA PRAVA DJECE - ODGOVOR DA

ZABRANA TJELESNOG KAŽNJAVANJA - ODGOVOR DA

Slika 3. Prikaz prosječnih vrijednosti poznавања закона који обвежује све на пријаву кршења дјететових права и забране тјесног каžњавања за скупину младих, родитеља и дјелатника вртића и школа

Što se tiče poznавања propisa, резултати истраживања покazuju da све испитане скупине сматрају да имају недостатно зnanje о прописима који штите дјечу од насиља и осигуравају заштиту дјечијих права. Примjerice, сваки други испитаник, односно 55,2% младих и 55,9% родитеља, зна да у RH постоји **закон који све обвежује на пријаву кршења дјететових права**. Све 68,3% дјелатника школа и тек 62,3% дјелатника вртића израžава да зна за законску обвезу пријављивања кршења права дјече (Slika 3.). Надалје, о томе да је RH донијела закон којим се **забранјује тјесно каžњавање дјече**, зна 47,1% младих и 53,2% родитеља. Сличне налазе су у склопу већ споменутог епидемиолошког истраживања добили Ајдуковић и sur. (2012.) где је 32% родитеља који су судјелоvalи у истраживању навело да nije sigurno postoji li takva zakonska zabrana. Нешто bolje su o tome informirani дјелатници одgojno-obrazovnih ustanova – 73,6% дјелатника школа, односно 72,0% дјелатника вртића izjavljuje da зна да у RH постоји закон који забранjuje tјесно kažњavanje dјece ili, još konkretnije – **1/3 odgojno-obrazovnih дјелатника не зна да је тјесно каžњавање забранјено законом**. Надалје, дјелатници школа и вртића navode da najbolje poznaju Konvenciju o правима дјетeta, a značajno slabije navode poznавање домаћih propisa kojima se omogućuje primjena Konven-

cije, primjerice, Zakon o заштити од насиља у обitelji i пратеће protokoli te druge propise. Уз наведено, истражivanje је ukazalo да не постоји povezanost između godina radnog staža u odgojno-obrazovnom sektoru i boljeg poznавања propisa. Овaj налаз нам ukazuje да су intervencije i edukacije о прописима који осигуравају право дјече да буду sigurna potrebne свим дјелатnicima, i onima s manje i onima više iskustva. Iako bismo u prvom trenutku imali потребу бити критични према одgojno-obrazovnim дјелатnicima, пitanje је колико су им уопće доступне edukacije и имају ли подршку unutar svojih institucija, lokalne zajednice i nadležnog ministarstva да pohađaju takve edukacije. Да су **edukacije slabo dostupne** потврђује и налаз истраживања где млади и родитељи izvještavaju i da nemaju niti dovoljno prilika informirati se о прописима који штите дјечу од насиља, као и о mehanizmima zaštite dјece od našilja. Примјерice, свега 38% родитеља и свега 56 % младих je ikada bilo na nekoj od edukacija o našilju. Ови налази су забринjavajući kad узmemо у обзир да млади u највећoj mjeri kao izvor подршке vide своje vršnjake i родитеље, а као што видимо ни они sami nisu dovoljno informirani i educirani. Млади u прavilu ne prepoznavaju moguće izvore pomoći u zajednici, što predstavlja ključni problem за младе којима se насиље događa upravo unutar njih-

vih obitelji. Svi mi moramo jasnije djeci i mladima ukazati na izvore podrške koje mogu naći u svojoj neposrednoj zajednici.

Uz navedeno, upitali smo mlade gdje sve mogu čuti o tome kako se zaštiti od nasilja te su se **izjasnili da očekuju da ih se u školi informira i educira o njihovim pravima** i zaštiti od nasilja.

Međutim, kao što smo već napomenuli, 1/3 odgojno-obrazovnih djelatnika nikada nije bila na nekoj od edukacija o nasilju, a i oni sami procjenjuju da je potrebno unaprijediti njihova znanje o zaštiti dječje sigurnosti, posebno u područjima prepoznavanja simptoma djeteta koje je žrtva seksualnog nasilja, njihovih obveza nakon što prijave nasilje i postupanja s roditeljima koji su nasilni prema djeci. Djelatnike odgojno-obrazovnih institucija ova očekivanja od mlađih stavljuju u posebno nezgodnu situaciju jer se od njih očekuje da poučavaju mlade, za što se oni očigledno ne osjećaju dovoljno kompetentnima.

Isti problem nedovoljnog broja ili potpuni izostanak edukacija navode i stručnjaci iz područja udomiteljstva, zdravstva, medija i drugih sustava.

Udomitelji: Zakon definira kako treba imati edukaciju jednom godišnje. Ja već 4 godine nemam.

Mediji: Dakle, ja bih htio vidjeti Hrvatsku u kojoj novinar, prije nego što dobije legitimitet da može izvještavati o djeci, prođe jednu radionicu o tome.

Sudionici fokusnih grupa smatraju da bi boljem poznавању sudske prakse pridonijela upravo specijalizacija, edukacija i supervizija stručnog kadra. Djelatnici policije i centara za socijalnu skrb te pravosuđa ističu posebnu potrebu za većim brojem stručnjaka, ali i potrebu da se educiraju za vođenje osjetljivog razgovora s djetetom koje je žrtva nasilja.

CZSS: Mislim da je jako važno tko ispituje djecu, tko provodi razgovor s djecom. Netko tko završi studij psihologije ne znači da zna ispitati zlostavljanu djecu.

Poznavanje propisa, prema nalazima fokusnih grupa koje smo proveli, otežano je i zbog **kolizija zakona i prečestih izmjena** zakona, te zbog toga što **propise u pravilu kreiraju stručnjaci** iz **akademiske** prakse. Propis je prekratko u procesu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću ili uopće nije, i tada, kada dođe u praksu, počnu se vidjeti njegove mane, te ponovno ide na doradu.

Policija: Mislim da bi trebalo... kad se rade izmjene ne ići ad hoc, ne žuriti, pitati struku, ali pravu struku koja to i primjenjuje, tako da je jako bitno i samo sastavljanje radne skupine koja će raditi te izmjene, i mišljenja ljudi s terena.

Uz sklop 3. i 4. periodičkog izvješća Odbora UN-a o provedbi Konvencije za RH (2014.) u poglavljima koje sadrži glavne preporuke Odbora stoji prigovor o prečestim izmjenama propisa – što dovodi do neujednačene provedbe i pravne nesigurnosti. Nadalje, Odbor navodi da nije predviđeno dovoljno vremena da se stručna i zainteresirana javnost uključi kroz javne debate i rasprave prije samog usvajanja propisa i, između ostalog, nisu uvek osigurana potrebna sredstva da se onda ti propisi provedu, uključujući dovoljne ljudske, tehničke i finansijske resurse. Naši nalazi samo potvrđuju ove preporuke.

Dogodilo se nasilje, što sada? – Problemi vezani uz provedbu propisa

Gilbert i sur. (2009.) u svom radu razmatraju niz činjenica koje pridonose, odnosno otežavaju da se nasilje prepozna i prijavi. Između ostalog, navode neke *benefite*, ali i nedostatke postojanja jasne odredbe o obvezi prijave nasilja (tablica 5).

Korisnosti postojanja jasne odredbe o obvezi prijave nasilja	Nedostaci postojanja jasne odredbe o obvezi prijave nasilja
jasno izražava stav države da djecu shvaća ozbiljno	dovodi do preopterećenja sustava zaštite djeteta
osnažuje da se rano prepozna ugroženost djeteta te time pridonosi smanjenju smrtnih ishoda	utječe na samoodređenje roditelja i djeteta jer oni gube kontrolu nad onim što će im se nakon toga događati
dovodi do povećanja prijava nadležnim institucijama, omogućava izradu standardiziranih i uniformiranih baza podataka o prirodi i veličini problema	poveća se diskriminacija određene grupe koja ima veći postotak prijava
podizuje javnu svijest o osjetljivosti na temu zlostavljanja djeteta i prikladnim načinima da se to procesuira	razvija se reaktivna, umjesto proaktivna pristup, što je u suprotnosti s idejom da se razviju podržavajući sustavi u zajednici
utječe na integritet stručnjaka vezano za teme povjerljivosti i čuvanja podataka	resursi su usmjereni prema istraživanju što se dogodilo i ostaje malo prostora za intervenciju
	utječe na stručnjake na način da češće postupaju po principu da prebacu zadatke na drugu službu, nego da zajednički postupaju
	sama obveza prijave često ne definira jasno vrstu i oblik zlostavljanja koji je potreban za prijavu, kao ni stupanj sumnje i štete koju dijete doživljava, ali ni procjenu trenutnog rizika i onog u budućnosti

Tablica 5: Prikaz korisnosti i nedostataka postojanja jasne odredbe o obvezi prijave nasilja, preuzeto od Gilbert i sur., 2009.

Općenito, autori navode da se sustavi zaštite djece, kad se uspoređuju među zemljama, mogu svrstati u dvije skupine – one **usmjerene prema zaštiti sigurnosti djece i one usmjerene prema socijalnoj zaštiti obitelji**. U pravilu, zemlje koje su usmjerene na sigurnost djece, imaju i obvezu prijave sumnje da je dijete žrtva nasilja. Autori ističu primjer Novog Zelanda koji integrira obvezu prijave, ali ima i pristup usmјeren na obitelj.

S obzirom na to da i Hrvatska spada u zemlje koje su uvele obvezu prijave sumnje kršenja prava djeteta te sumnje da je dijete žrtva nasilja, temeljem gore navedenog – a to potvrđuju i nalazi našeg istraživanja – više je prisutan ovaj reaktivan, nego proaktivni pristup. Za primjer, mladi i roditelji procjenjuju da je nakon što se dogodi prijava najmanje vjerojatno da će stručnjaci pratiti obitelj da bi osigurali da se nasilje ne ponovi, da će počinitelji biti primjereno kažnjeni i da će roditelji dobiti podršku u tome kako da odgajaju dijete bez nasilja. Uz to, pitali smo mlade koga vide kao izvor podrške u slučaju da im se dogodi nasilje, i dobili odgovor da oni kao izvor podrške ne vide stručnjake, već vršnjake i roditelje. To je razumljivo, no postaje problem ako su osobe koje zlostavljaju upravo ti vršnjaci ili roditelji. Dodatno, u istraživanju su sudjelovali i roditelji koji su imali iskustvo prijave, te smo ih zamolili da procijene učinkovitost sustava u zaštiti djeteta koje je bilo žrtva nasilja. Općenito, u svim županijama roditelji koji su imali iskustvo prijave najviše su zadovoljni postupanjem zdravstva i policije, dok sudstvo i centri za socijalnu skrb dobivaju približno jednakom niskim ocjenama, odnosno ocjenu dva. Drugim riječima, upravo socijalna zaštita (centri za socijalnu skrb) koja bi trebala biti najveći izvor podrške djeteci i obitelji, dobiva najlošiju ocjenu. Na trag ovih loših ocjena su i nalazi odgojno-obrazovnih djelatnika koji navode da ne prijavljuju nasilje jer se boje komplikacija sa sudom, zbog straha da će djetetu napraviti više štete nego koristi, a u najvećoj mjeri izražavaju nepovjerenje u učinkovitost sustava.

U Hrvatskoj postoji 80 centara za socijalnu skrb s 27 podružnicama, a Centar za socijalnu skrb u sjedištu županije obavlja i poslove savjetodavnog i preventivnog rada s djecom i obiteljima te prema novom Obiteljskom zakonu (2014.) pruža usluge obiteljske medijacije, organizira i provodi preven-

tivno-edukacijske aktivnosti, potiče i razvija programe rada u zajednici i edukacije u vezi s pružanjem podrške djeci i obiteljima.

Problem je da u Hrvatskoj još uvijek nisu dobro razvijeni mehanizmi provedbe strateških planova i definiranih prioriteta, kao ni uvjeti za koordiniranu i učinkovito pružanje širokog spektra socijalnih usluga u zajednici. Analiza stanja prava djece i žena (Brajša-Žganec i sur., 2011.) u Hrvatskoj i Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2012. godinu ukazuju na problem dostupnosti socijalnih usluga ranjivim skupinama djece i obiteljima/roditeljima pod rizikom. Podaci ukazuju na to da je sustav socijalne skrbi suočen s problemom neravnomjerno dostupnih usluga korisnicima, posebno u županijama, gradovima i općinama koje imaju visoke stope siromaštva i nedovoljno finansijskog kapitala za pokretanje projekata i aktivnosti razvoja socijalnih usluga za građane u riziku. Usluge u lokalnoj zajednici još uvijek nisu dovoljno razvijene, koordinirane ni dostupne (prostorno/geografski, vremenski i finansijski) svim građanima te se postavlja pitanje koliko doista odgovaraju na potrebe djece i obitelji pod rizikom. Sve ovo vrlo vjerojatno pridonosi tome da je sustav socijalne zaštite ocijenjen kao neučinkovit. Smatramo da je važan izazov u razvijanju i unapređivanju usluga prilagođenih djeci **dobra koordinacija** pružanja širokog raspona socijalnih usluga u lokalnoj zajednici kojima bi se osiguralo primjereno rješenje u skladu s individualnim potrebama djeteta i obitelji pod socijalnim rizikom, a pridonosile bi **prevenciji zanemarivanja prava i interesa djeteta u obitelji**, izdvajanju djece iz obitelji i osiguravanju uvjeta za povratak djeteta u obitelj (zajednicu) u slučaju institucionalnog smještaja.

Značajno područje djelovanja sustava socijalne skrbi u osiguravanju bolje zaštite prava i interesa djece, a posebno djece koja žive u socijalno ugrožavajućim ili rizičnim okolnostima, treba biti potpora **pozitivnom roditeljstvu**. Obiteljima/roditeljima s djecom pod rizikom potrebno je osigurati dodatnu podršku kroz sustav socijalne skrbi, a u suradnji s drugim sustavima, kako bi mogli ispuniti svoje roditeljske odgovornosti.

Drugim riječima, ako možemo usmjeriti čitatelja na početak ovog poglavlja, predlažemo model sličan modelu Novog Zelanda prema kojem se pomičemo sa samog aspekta sigurnosti djeteta i tu

sigurnost stavljamo u kontekst dobrobiti djeteta i njegove obitelji.

Stručnjaci iz sustava socijalne skrbi, pravosuđa i policije itekako su svjesni ove problematike te u fokusnim grupama navode da smatraju da zbog pretjerane administracije često **iz fokusa izgube dijete i obitelj**.

To potvrđuju i nalazi istraživanja gdje odgojno-obrazovni djelatnici smatraju da se samo ponekad događa da će sustav zaštititi djeteta **zajedno s njima surađivati u provedbama mjera zaštite djeteta** od nasilja te da su samo ponekad konzultirani o tome što je najbolje za dijete. Ocjenom 2, odnosno „nije vjerojatno“, ocjenjuju da će sudski proces, ako do njega dođe, biti i brzo završen, a najveće neslaganje izražavaju s izjavom da će svi uključeni voditi brigu o djetetu i njegovoj dobrobiti.

Isto tako postoji problem manipulacije sustavom i izostanka podrške stručnjacima iz sustava, posebice centra za socijalnu skrb i policije, što onda vodi u osjećaj izloženosti i nemoći.

Policija: Prilikom intervencija, policijski su često izloženi manipulacijama i lažnim prijavama, npr. pri razvodu braka ljudi katkad zovu policiju, a kad policija dođe, jasno je da ništa nije bilo, ali jedna osoba tvrdi da jest, druga da nije – imate situaciju 1 na 1 i nema drugih svjedoka. Već i žrtve znaju da smo nemoćni.

Centri za socijalnu skrb: Vrlo teško netko može shvatiti da jedna ustanova kao centar ne može zaštiti nekoga od nasilja. Kako se osjećati kad ste izloženi s tolikom količinom... besmislenih mjera, ograničenih resursa? Nemoćno... Rezignirano... Zapravo totalno dezorientirano.

Uz izostanak podrške postoji i nepovjerenje među stručnjacima iz različitih sustava.

Policija: Svaka institucija koja se uključi posebno ispituje dijete i mora ga pitati što se dogodilo. Moguće je da među institucijama postoji nepovjerenje u kvalitetu iskaza ako je ispitivanje vodila neka druga služba pa zato dolazi do ove pojave.

Uz to, prisutno je i prebacivanje odgovornosti i neujednačena praksa postupanja.

Alternativna skrb: Neko dijete mjesecima, čak godinama, bude izloženo nasilju u obitelji jer sudac nije dovoljno hrabar uzeti djecu roditeljima; pod nadzorom je, 5 godina je pod nadzorom, 5 godina ga otac tuče i ne znaju što bi više s njim, najradije bi ga se riješili, pošalju ga u drugu školu i tako se prebacuje optica.

Policija: Različiti suci za iste prekršaje različito kažnjavaju na to mi ne možemo utjecati, oni imaju diskrečijsko pravo za svaku odluku donesu kako hoće.

Uz navedeno, stručnjaci još kao uzrok problema u provedbi propisa vide i to da se ponekad interes počinitelja ponekad stavlja ispred interesa djeteta te da izostaju sankcije, kao i praćenje izrečenih mjera.

Svi navedeni problemi dovode do toga da **sustav sam generira nasilje nad djetetom** jer ne osigurava podršku djeci i poštivanje njihovih prava.

CZSS: Nikako da dođemo do toga da istovremeno... ispitičač obavi ispitivanje djeteta, da imamo snimku koja će se koristiti za potrebe centra za socijalnu skrb i za potrebe policije, odvjetništva i naknadno suda.

Pravosuđe: Po meni nije adekvatno kad se djeca dovode na sud, to bi trebao biti neki drugi, sasvim izdvojen prostor. Tu se susreću na hodnicima s drugim okrivljenicima koji se dovode u lisicama... to već stvara kod djeteta zazor i zatvorenost.

Alternativna skrb: Ja imam cijeli niz slučajeva višebrojnih obitelji, znači obitelj u kojoj ima 7-8 djece. Imam situaciju s djecom iz dvije takve obitelji, gdje je budućnost djece potpuno uništena zbog sporosti sustava.

Čiji je to posao? – Problem i vezani uz suradnju

Do sada smo naveli već niz dokumenata i propisa koji uređuju pravo djeteta da bude sigurno – od Konvencije o pravima djece (NN MU broj 12/93), do europskih dokumenata te nacionalnih strategija, zakona i podzakonskih akata. U većoj ili manjoj mjeri, svi oni predviđaju suradnju stručnjaka. Izdvojiti ćemo Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji 2011.-2016., gdje je područje II. posvećeno unapređenju međuresorne suradnje. U analizi i ocjeni stanja unutar te mjere, navedeno je da je uočen nedovoljan protok informacija između tijela nadležnih za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji, organizacija civilnog društva i ostalih koji pružaju podršku žrtvama nasilja u obitelji te da je posebnu pažnju potrebno posvetiti međuresornoj suradnji kako bi se osigurala cijelovita i učinkovita pomoć i zaštita žrtava nasilja u obitelji. U sklopu te mjere predviđene su sljedeće aktivnosti s ciljem da se poveća međuresorna suradnja:

- osigurati sustavnu komunikaciju i prenošenje najnovijih informacija iz područja obiteljskog nasilja prema zdravstvenim radnicima i,
- unapređenje međuresorne suradnje u području zaštite žrtava nasilja u obitelji.

Ova druga mjeru je posebno zanimljiva jer predviđa sastanke predstavnika svih sustava uključenih u zaštitu žrtava nasilja u obitelji (2-3 puta godišnje) radi razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse i kontinuiranu međusobnu razmjenu relevantnih podataka o postupanjima u slučajevima nasilja u obitelji, a kao pokazatelje uspješnosti ima vrlo konkretnе mјere – broj sastanaka i procjenu korisnosti razmijenjenih informacija s krajnjim ciljem uspješnog rješavanja problematičke obiteljskog nasilja.

U preporukama koje je Odbor UN-a za prava djece dao vezano za 3. i 4. periodičko izvješće (2014.), između ostalog, pod točkom 10 navodi izostanak koordinacije, posebno ustanova zaduženih za za-

štitu djeteta i to na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. U Analizi o stanju prava djece i žena (Brajša-Žganec i sur., 2011.) navodi se da postoji i manjak koordinirane akcije između institucija. Nаглашава се neosporna potreba за **jačanjem uloge centara za socijalnu skrb** diljem zemlje te se iznosi prijedlog da se poveća broj stručnog osoblja i osigura njihova trajna obuka kao i nadzor, stručna potpora i praćenje. Uz to, preporučuje se i razvoj mreže stručnjaka motiviranih i educiranih za provedbu nadzora, kao i veća naknada za taj rad. Dalje u Analizi navode da je potrebno razviti suradnju između centara za socijalnu skrb i drugih bitnih institucija, kao i uključivanje pravnika da djeluju u svojstvu posebnih skrbnika djece. U izvješću pravobraniteljice za 2013. godinu, vezano za novi Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, na prijedlog Ureda uvedeno je da će se **odgojno-obrazovne ustanove** biti da će se odgojno obrazovne ustanove obvezati da u suradnji **s centrom za socijalnu skrb** pružaju odgovarajuću stručnu pomoć i podršku djetetu žrtvi nasilja u obitelji, neovisno o obliku, intenzitetu i duljini trajanja nasilja, što može poslužiti kao dobar primjer da se i druge institucije na slične načine zakonski obvezu na suradnju.

Zaštita i promocija sigurnosti djece neosporno zahtijeva suradnju svih dionika sustava, stručnjaka iz različitih institucija, ustanova, agencija i organizacija. Sukladno tome, u istraživanje smo uključili i pitanja koja se odnose na dio međuresorne suradnje te zamolili mlade, roditelje i djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova da procjene djelovanje stručnjaka iz različitih sustava kroz postupanje po propisima, žurnost u tim postupanjima i, najvažnije, suradnju među stručnjacima. U projektu su ove komponente ocijenjene ocjenama od 3,08 za postupanje po propisima do 2,70 za suradnju stručnjaka iz različitih institucija. Važno je napomenuti da su ocjene mladih, roditelja, ali i djeletnika odgojno-obrazovnih institu-

cija jako blizu i da se razlikuju na razini decimala. Uzimajući u obzir da je raspon ocjena bio od 1 do 5, jasno je da postoji još puno prostora za unapređenje sustava zaštite djeteta kroz postupanje i suradnju u najboljem interesu djeteta. Dodatno, u tom uzorku 40% ispitanih roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika smatra da stručnjaci iz raznih ustanova uopće ili uglavnom ne surađuju niti dijele potrebne informacije.

Predstavnici fokusnih grupa taj izostanak suradnje imenovali su kao izostanak **koordiniranosti** te predlažu da se krene od samog vrha države jer da i sama ministarstva često ne komuniciraju jasno kako bi taj protok informacija trebao izgledati i tko bi točno što trebao raditi. Za ilustraciju navedenog navodimo nekoliko citata fokusne grupe sa sudionicima iz područja lokalne samouprave:

JLS: *Bitno je da zadovoljimo formu, da ne budemo kažnjeni. Ali jedino se to od nas traži. To je jedini zahtjev koji mi dobijemo tijekom godine. Ne dobijemo dopis da se dođe na sastanak, jer centralno državno tijelo ne razumije to ponašanje. Znači, to je jedina komunikacija. A kad ih zovete, kažu: Ma što se uzrujavate... to mi samo utipkamo i to je to, znači mi smo samo formalisti što se tiče toga. Na kraju, naša svrha će postati da pišemo izvješća i šaljemo ih njima. Izvješća koja su nerealna i nisu točna. Znači, to je samo forma koja se mora zadovoljiti da se pošalje Saboru. To potvrđuje da smo prestali brinuti o djeci, nego samo brinemo o programu.*

Uz koordiniranost, predstavnici fokusnih grupa sa policijom navode i vrlo **praktične probleme**, ali i izostanak **financija**.

Policija: *Problem je što ostale službe koje su uključene u zaštitu djece od nasilja nemaju dežurstvo 24 sata dnevno pa se ne može ažurno reagirati, a većina slučajeva nasilja događa se van radnog vremena službi, koje je od 8 do 16h; Na području Zagreba postoje dvije dežurne socijalne radnice, ali nemaju službeni automobil pa gubimo vrijeme dok ćemo po njih te ih vratimo kući.*

Pravosuđe: *...čak ni stručne suradnike nisu na sudove stavili, kao posebnu*

stručnu pomoć, jednostavno opet izgovor, nema za to novaca; ...i zato se mi već godinama zalažemo da postoji poseban dječji proračun, znači na razini RH dječji proračun gdje će se točno vidjeti koja sredstva idu za djecu – pa u tom smislu i pravosuđe za djecu.

Nadalje, u djelatnosti zdravstva kao poseban problem izostanka suradnje i razmjene informacija prikazan je i problem kolizije zakona u smislu **povrede prava privatnosti**. Naime, uvjek se postavlja pitanje zaštite privatnosti pacijenta i povjerljivosti podataka koje je liječnik saznao o pacijentu u obavljanju svoje djelatnosti, u ovom slučaju da je dijete žrtva nasilja.

Zdravstvo: *Znači pošalju (iz škole, op. a.) dijete radi smetnje u učenju... dobijem sumnju na zlostavljanje... tu je taj problem, oni meni neće reći zašto ga šalju, a ja njima ne smijem reći što se događa. ...Ako ga sad ne otkrijemo, štimo prava pacijenata, ako ga otkrijemo, manje će se prijavljivati... e sad, tko će napraviti te načine protoke informacija, nemam pojma...*

U slučajevima kad je dijete pacijent te nije dovoljno zrelo i u mogućnosti sagledati važnost liječničkog postupanja, liječnik je dužan informirati roditelje odnosno zastupnike djeteta i s njima se savjetovati. No kad su roditelji djeteta, zbog nasilja, uzrok njegovog stanja ili ozljede, zaštita dobrobiti djeteta trebala bi biti ispred čuvanja liječničke tajne. Ovo mišljenje temeljeno je na odredbama Konvencije o pravima djeteta u smislu zaštite djece od nasilja, kao i odredbe Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, (članak 8, NN 137/09, 14/10, 60/10) koji određuje da su zdravstveni radnici, stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim i organizacijama civilnog društva u djelokrugu djece i obitelji, obvezni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji iz članka 4. ovoga Zakona za koje su saznali u obavljanju svojih poslova. Člankom 21. istoga zakona propisane su i novčane kazne za službene osobe koje su obvezne prijaviti nasilje a to nisu učinile. Također, u Kodeksu medicinske etike i deontologije, (članak 2. t. 5., NN 55/08) određeno je da je pri sumnji na zloporabu ili zlostavljanje djece i maloljetnih osoba, liječnik obvezan upozoriti odgovorna tijela, obazrivo čuvajući privatnost i interes djeteta, odnosno maloljetne osobe.

“ Znači, ono što nama treba je stabilizacija stanja i treba nam određivanje prioriteta. Znači, što nam je u društvu važno pa u što ćemo onda ulagati neka sredstva i kojim putem ćemo ići.

*Izjava sudionika fokusne grupe s
udomiteljima i predstavnicima alternativne skrbi*

SVI MI SMO SUSTAV

– Preporuke sudionika istraživanja

Očigledno je nužan velik pomak i podizanje svijesti o stavljanju djeteta u prvi plan. Sudionici u fokusnim grupama predlagali su da se zapravo na razini zajednice, kvarta, škole organiziraju male, neformalne mreže suradnika te da nije nužno da se čeka da se nešto spusti od vrha. Lokalna zajednica, naselje, kvart, mogu umrežiti svoje stručnjake koji će se okupljati i surađivati s ciljem zaštite djece. Potpora u tome postoji od spomenutih Zakona o lokalnoj samoupravi, do Strategije za prava djece, Strategije za zaštitu od nasilja u obitelji, Zakona od zaštiti od nasilja (NN 137/09, 14/10, 60/10) u obitelji do pratećih Protokola. I sami sudionici fokusnih grupa prepoznaju vrijednost tih neformalnih mreža te navode:

Pravosuđe: To sve ovisi od osobe do osobe s kim surađujete; Isto tako, što se tiče moje suradnje s policijom, sa stručnim suradnicima, CZSS-om, sucima, ako vi pristupite pozitivno, s pozitivnim stavom, onda će vam se to pozitivno i vratiti; Uvijek je bitna ta suradnja, timski rad, stvoriti vlastitu mrežu suradnika.

Policija: Potrebno je osnovati kriznu ustanovu/kuću u kojoj će raditi operativni tim – stručni tim – kad se dogodi slučaj nasilja nad maloljetnikom, svi (liječnik, socijalni radnik, psiholog) dođu u tu kuću i onda ne treba dijete razvoziti po različitim ustanovama i dodatno traumatizirati. Kuća može služiti i za žrtve seksualnog nasilja, ne samo za djecu, jer je prvi iskaz uvijek najkvalitetniji.

Policija: U zajednicama da se osnuju radne grupe i da budu predstavnici policije, škola, vrtića – da se nađemo jednom mjesечно i češće i da uočavamo neka asocijalna ponašanja, i da vidimo što su napravile institucije i službe u svome djelokrugu rada. Treba nam jedno tijelo gdje će biti predstavnici svih institucija. To tijelo treba biti obaviješteno ukoliko se pojavi problem s djetetom – ne nužno kad je problem jednokratne prirode, nego ako se ponavlja više puta.

Možda nije nužno da to bude neka nova institucija ili agencija, već se mogu koristiti postojeći resursi zajednice, primjerice škola ili vrtić, koja djeci, gledajući po ekološkom modelu, i predstavljaju njihov mikrosustav i gdje će se vjerojatno i na jugodnije osjećati da se povjere i iznesu traumu koja im se dogodila. Nešto slično već je i propisano u **Pravilniku o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima** (NN 132/13), gdje uz prisutnost policijskog dužnosnika prilikom uzimanja izjave djeteta može biti prisutan i djelatnik škole te skrbnik djeteta ukoliko skrbnik sam nije počinitelj nasilja.

Na tragu navedenog i u preporukama pravobraničice za djecu u sklopu izvješća za 2013. godinu, među ostalim, u cilju prevencije nasilja, predlaže se pravovremeno i koordinirano djelovanje škole

i nadležnih institucija u prevenciji nasilja, edukacija odgojno-obrazovnih radnika te organiziranje mobilnih timova stručnjaka radi supervizije i pomoći školi u složenijim slučajevima nasilja.

Zaključno, Udruga roditelja „Korak po korak“ namjerava kroz dijalog s ključnim dionicima razviti hodogram i primjer dobre prakse postavljanja ne-formalne mreže koja bi pratila i reagirala na nasilje te u svojoj zajednici općenito djelovala s ciljem promocije, poštivanja i zaštite prava djece.

DODATAK A: **Sigurni od nasilja – Perspektiva mladih**

Nakon provedenog istraživanja, zanimala nas je perspektiva mladih vezano za nalaze istraživanja te smo okupili petnaest učenika zagrebačkih srednjih škola (V. gimnazija, Opća privatna gimnazija, Klasična gimnazija, Trgovačka škola, Škola za primalje). Učenicima smo pripremili pisane rezultate te ih zamolili da u manjim grupama, nakon što su ih proučili, prokomentiraju nalaze među sobom. Potom su predstavnici grupe pred svima iznosili svoje viđenje rezultata i odmah davali preporuke za unapređenje sustava zaštite djece od nasilja. Njihove preporuke iznosimo ovdje i nadamo se da će biti korisne u nekim budućim akcijama.

Prevencija djelima, a ne riječima!

- Pozivamo na moralne vrijednosti i građansku dužnost/inicijativu glede prijavljivanja slučajeva nasilja nad i među djecom.
- Povećati svijest da nasilje nije način („Nasilje je brži način za rješavanje problema“) i održati je povećanjem učinkovitosti sustava.
- Uvesti sankcije za neprijavljanje nasilja kao primjer drugima.
- Uvrstiti u kurikulum edukacije o temama nasilja, diskutirati o temama te ih učiniti više životnima tako da potaknu osobe na inicijativu.
- Uvesti na fakultetima pedagoškog usmjerenja kolegije koji govore o nasilju i radu s djecom s različitim psihofizičkim teškoćama; povećati praktičan angažman.
- Uvesti edukacije koje neće biti ex katedra, već u kojima će mлади biti aktivno uključeni i naučiti praktične načine kako reagirati u slučajevima zlostavljanja.
- Uvesti obvezu da stručnjaci koji rade s djecom zapravo i vide djecu o čijoj sigurnosti brinu.
- Kod edukacija o nasilju isključiti pasivnost osoba kojima se one prezentiraju i ubaciti temu u svakodnevni sadržaj i izazvati emociju sudionika.
- Kod zapošljavanja stručnjaka koji rade s djecom uvesti kriterij procjene sposobnosti snalaženja u situacijama nasilja.
- Ubrzati proces od prijavljivanja nasilja do rješavanja slučaja na razini svih institucija kako sam proces ne bi prouzročio veće posljedice na već ionako traumatizirano dijete.
- Iskorijeniti kamuflažu postupka rješavanja nasilja, te laži i neznanje koji stoje iza odugovlačenja postupka.
- Napraviti kvalitetne televizijske i druge emisije koje uključuju sudjelovanje mladih te davanje dovoljno medijskog prostora temi nasilja.

DODATAK B: Organizacije civilnog društva - ravnopravan dionik sustava?

Pravni odnosno institucionalni okvir za djelovanje civilnog društva i drugih organizacija u RH zasnovan je na brojnim propisima – od općih pravnih međunarodnih i domaćih dokumenata, preko temeljnih zakona, do posebnih propisa koji uređuju osnivanje i djelovanje različitih vrsta organizacija civilnoga društva, odnosno specifičnosti i/ili iznimke u djelovanju i poslovanju organizacija civilnoga društva, do dokumenata kojima se uređuju odnosi države i organizacija civilnoga društva. Ovdje osobito valja spomenuti: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Ustav Republike Hrvatske (NN 05/14) te Zakon o udruženjima. **Novi Zakon o udruženjima** (NN 74/14) donesen je u lipnju 2014., a stupio je na snagu 1. listopada 2014. godine. Vlada Republike Hrvatske prihvatile je 1. siječnja 2015. godine, na prijedlog Ureda za udruženja, Uredbu kojom su uređeni kriteriji, mjerila i postupci financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode organizacije civilnog društva. Stupanjem na snagu te Uredbe prestao je važiti Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje finansijske potpore programima i projektima udruženja, donesen 2007.

U Zakonu o udruženjima važni su članci 32., 33. i 34. koji se tiču financiranja **programa i projekata udruženja od interesa za opće dobro** iz državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, fondova Europske unije i drugih javnih izvora. U smislu ovog Zakona, programima i projektima od interesa za opće dobro smatraju se zaokruženi i tematski jasno određeni skupovi/skup aktivnosti koje su u skladu s vrednotama propisanima Ustavom Republike Hrvatske, te čije provođenje kroz dugoročni ili vremenski ograničeni rok djelovanja daju vidljivu dodanu društvenu vrijednost kojom se podiže kvaliteta života pojedinca i unapređuje razvoj šire društvene zajednice. Među tim aktivnostima nabrojene su i neke od posebne važnosti za jačanje **prava djece da budu sigurna**: borba protiv nasilja i diskriminacije; zaštita, briga i izobrazba djece i mladih; socijalne usluge; zaštita zdravlja.

Svi spomenuti dokumenti pružaju legitimitet građanskim inicijativama da pridonose podizanju kvalitete života djece, ali i drugih ranjivih skupina.

S obzirom na ciljeve projekta Osnazimo pravo djece da budu sigurna, osobito naglašavamo važnost dva strateška dokumenta koja pružaju **kvalitetan okvir za unapređivanje suradnje** između državnih tijela, regionalne uprave i lokalne samouprave s udrugama na zaštiti djece od nasilja:

- **Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva (2012. – 2016.)** koja pruža smjernice za unapređivanje pravnog, finansijskog i institucionalnog sustava potpore djelovanju organizacija civilnoga društva kao važnih čimbenika društveno-ekonomskog razvoja u Republici Hrvatskoj, ali i važnih dionika u oblikovanju i provedbi politika Europske unije.
- **Smjernice za planiranje, provedbu i evaluaciju prevencijskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja (MOBMS, 2011.).** S obzirom na to da u praksi postoje brojni prevencijski programi i programi zaštite zlostavljane djece koji se odvijaju kroz postojeću mrežu socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih ustanova te organizacije civilnog društva, često upitne vrijednosti, ove smjernice imaju za cilj (1) kvalitativno i kvantitativno unaprijediti pristup programima namijenjenim prevenciji nasilja nad djecom i zaštiti dječu koja su doživjela nasilje; (2) poticati sadržajno nove programe u širokom intervencijskom spektru prevencije i tretmana nasilja nad djecom; (3) definirati jasan okvir za financiranje i vrednovanje ovih aktivnosti.

Organizacije civilnog društva prepozname su po prvi put kao važan čimbenik u ostvarivanju prava djeteta u UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta (NN MU broj 12/93). Odbor UN-a za prava djeteta (2014.) koji objavljuje svoje interpretacije sadržaja odredbi o pravima djeteta u obliku općih komentara o pojedinim tematskim pitanjima, u Općem komentaru br. 5 navodi: *Implementacija Konvencije je obveza država potpisnica, ali zahtijeva uključivanje svih sektora društva, uključivo i samu dječu. Odbor je svjestan da se odgovornost za poštivanje i osiguravanje prava djece u praksi proteže izvan države i od države kontroliranih službi i institucija, i obuhvaća dječu, roditelje i šire obitelji, druge odrasle osobe, kao i nevladine službe i organizacije.* Ističući da primjena Konvencije o pravima djeteta treba

uključivati sve sektore, Odbor UN-a istovremeno ističe da **država treba raditi uz bok s nevladnim organizacijama** u najširem smislu, uz poštivanje njihove neovisnosti. Ove organizacije mogu uključivati grupe koje rade za ljudska prava, organizacije koje rade za djecu i s djecom, roditeljima i obiteljskim grupama, vjerske organizacije, akademске institucije i profesionalne udruge.

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj 2014. – 2020. ističe:

Politiku prema djeци u Republici Hrvatskoj, osim zakonodavstva i strateških dokumenata, čine i različite aktivnosti koje tijela državne uprave, tijela lokalna uprave i samouprave, ustanove s javnim ovlastima i organizacije civilnog društva provode na području obrazovanja, kulture, socijalne skrbi, zdravlja, pravosuđa i svim drugim područjima kojima se poboljšava kvaliteta života djece i razvijaju puni potencijali djece.

Značajni pokazatelji procesnih indikatora i indikatora ishoda ostvarivanja prava djece vezani su uz djelovanje organizacija civilnog društva koje su često svojim kreativnim i inovativnim pristupom omogućile nove pristupe i postignuća.

U okviru istraživanja provedenog u sklopu ovog projekta, s obzirom na to da smo i sami udruga, s posebnim smo zanimanjem analizirali rezultate vezane uz prepoznatljivost i doprinos udruga od strane mladih, roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika te dalje u tekstu donosimo neke od ključnih nalaza. Opći je dojam da udruge **nisu u dovoljnoj mjeri prepoznate od strane korisnika**, te da od strane institucija postoji nepovjerenje prema udrugama, kao i **neprepoznavanje mogućnosti i važnosti partnerstva s njima**.

Da korisnici ne prepoznaaju udruge kao pružatelje usluga, potvrđuje nalaz da 73% mladih tvrdi da u mjestu gdje žive nemaju ili ne znaju da imaju udrugu gdje mogu nasamo razgovarati s nekim

od povjerenja. Slične nalaze dobivamo i od roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika gdje čak 66% njih ne zna da li postoje udruge koje provode programe za podršku nenasilnom odgoju djece.

Na pitanje kome bi se obratili za pomoć, dobro su se pozicionirale udruge koje imaju telefonsku liniјu za pomoć djeci, ispred drugih udruga, vjerskih zajednica ili liječnika.

Temeljem procjena mladih udruge kao izvor informacija o nasilju zauzele su predzadnje mjesto na rang-listi, iza njih su samo osobe iz vjerske zajednice. Ovdje treba uzeti u obzir činjenicu da mnoge programe udruga, primjerice CAP program prevencije nasilja koji provodi Udruga roditelja „Korak po korak“, provode nastavnici i stručni suradnici škola u svojstvu volontera i vanjskih suradnika te djeca, mladi i roditelji ne moraju nužno percipirati da se zapravo radi o nekoj od aktivnosti udruga.

U sklopu fokusnih grupa provedenih s predstavnicima organizacija civilnog društva ukazano je na različite probleme u pružanju podrške korisnicima i suradnje s institucijama. Naglašena je potreba za unapređenjem sustava kroz decentralizaciju, kako bi različiti programi zaštite djece i mladih ušli i u manje sredine. Također je istaknuta nužnost da se više radi na promjeni stavova javnosti o nasilju prema djeci (kampanje) jer još uvijek prevladavaju stavovi koji ga olakšavaju, kao i na odlučnijoj provedbi zakonske obveze o stručnom usavršavanju osoba koje rade s djecom, osobito o temi zaštite djece od nasilja. Obveza stručnog usavršavanja odnosi se i na udruge. Na njima je velika odgovornost da osiguraju standarde kvalitete, jer je edukacija i podrška potrebna svima koji rade s djecom i mladima.

Fokusne grupe ukazale su i na probleme vezane uz suradnju s drugim institucijama, prvenstveno još uvijek prisutno nepovjerenje prema udrugama koje je osobito vidljivo u stavu da **Ijudi u udrugama nisu dovoljno educirani**. To za posljedicu ima, primjerice, nedovoljno uvažavanje mišljenja i upozorenja stručnjaka iz udruga koji rade s djecom u skloništima za žrtve obiteljskog nasilja, pa posljedično i manje kvalitetne odluke o zaštiti djece.

Postoje i problemi u djelovanju samih udruga koji ometaju njihovo efikasnije pozicioniranje kao dionika u zaštiti djece od nasilja: **nekontinuirani rad s korisnicima** (često ipak vezan uz kratkotrajno financiranje nekog projekta), **svaštarenje** (nedostatak dugoročne strategije), **razvijanje programa i projekata koji su utemeljeni na stvarnim potrebama konkretne zajednice**, te problemi vezani uz **koordiniranje** rada udruga i različitim ustanovama, osobito odgojno-obrazovnim. Fokusne grupe su također istaknule potrebu većeg koordiniranja rada udruga koje rade s djecom kako bi se moglo dopunjavati, a ne konkurirati jedna drugoj, te osigurati bržu i kvalitetniju prototost informacija, suradnju i timski rad.

Iz prethodno izloženog, a u svrhu razvoja partnerskog odnosa s ostalim dionicima u zaštiti prava i interesa djece, slijede preporuke:

1. Na razini JLP(R)S definirati suradnju i sustav međusobnih konzultacija između lokalne vlasti, ustanova, udruga i drugih dionika, osobito djece i mladih, kojima će se osigurati praćenje stvarnih potreba i trendova vezanih uz sigurnost djece te u skladu s time utvrđivati prioriteti za djelovanje i financiranje.
2. Poticati zajedničku izobrazbu i superviziju ključnih dionika za područje zaštite djece od nasilja u JLP(R)S, čime se, uz jačanje njihovih kompetencija i međusobne suradnje, pridonosi i razvijanju brižnije zajednice.
3. U razvoju preventivnih i intervencijskih programa udruge se trebaju voditi Smjernicama za planiranje, provedbu i evaluaciju preventivskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja (MOBMS, 2011.).
4. Udruge koje rade u području zaštite djece od nasilja trebaju unapređivati međusobnu suradnju radi zajedničkog zagovaračkog djelovanja, razmjene informacija i dopunjavanja usluga i aktivnosti.
5. Unapređivati politiku financiranja programa udruga kroz uspostavljanje jasnih kriterija vezanih uz kvalitetu projekata i programa (utemeljenost na dokazima i jasnim pokazateljima uspješnosti), te pružanjem podrške izgradnji kapaciteta udruga koje pokazuju inicijativu i kompetencije za kvalitetno bavljenje pitanjima zaštite djece od nasilja.

“ Puno je drukčije kad se mi okupimo, kad nam dođu iz škole, kad dođu iz centra pa zajedno sjednemo i vidimo što bi mogli zajedno, nego kad se dopisujemo sa hrpom papira koji se ili zagube ili se stave negdje sa strane i čekaju neka druga vremena.

Izjava sudionika s međuresorne fokusne grupe

LITERATURA

Stručna i znanstvena literatura koju smo koristili:

- Ajduković, M. i Kolesarić, V. (ur.) (2003): Etički kodeks istraživanja s djecom. Zagreb: Vijeće za djecu RH.
- Ajduković, M., Oresta, J., Rimac, I. (2012): Značaj kvalitetnih podataka za kreiranje politika za prevenciju nasilja nad djecom u obitelji. Ljetopis socijalnog rada, 19 (3), 413-437.
- Ajduković, M., Pećnik, N., (1994): Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji, Revija socijalne politike, 1 (3), 269-276.
- Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M., Sušac N. (2012): Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. Ljetopis socijalnog rada, 19 (3), 367-412.
- Ajduković, M., Rajter, M., Oresta, J. & Sušac, N. (2010): Report on the family abuse and neglect of children – Overview of the situation in Croatia. Preuzeto s: http://www.becan.eu/sites/default/files/becan_images/Progress%20report%20CRO%20-%20attachments.zip
- Ajduković, M., Sušac, N., & Rajter, M. (2013): Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. Croatian Medical Journal, 54(5), 469–479.
- Bašić, J. (2009): Teorije prevencije: Prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
- Brajša-Žganec., A., Franc, R., Merkaš, M., Radačić, I., Šerić, M., Šikić-Mišanović, L. (2011): Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj. Ur. Lora Vidović, UNICEF, Ured za Hrvatsku.
- Buljan Flander G., Kocijan Hercigonja D. (2003): Zlostavljanje i zanemarivanje djece, Marko M., Zagreb
- Chaskin, R.J. (2008): Resilience, Community and Resilient Communities: Conditioning Contexts and Collective Action. Child Care in Practice, 14,1, 65-74.
- Committee on the Rights of the Child (2014) Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of Croatia. United Nations. Preuzeto s http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR-C%2fC%2fHRV%2fCO%2f3-4&Lang=en
- Cooper, S.J. (1983): Strategies for free children: A leader's guide to child assault prevention. International Center for Assault Prevention. Izdavač za Hrvatsku, Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb.
- European Commission (2011): Croatia 2011 Progress report. Preuzeto s http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/hr_rapport_2011_en.pdf
- Gilbert, R., Kemp A., Thoburn J., Sidebotham P., Radford L., Glaser D., MacMillan H.L. (2009): Recognising and responding to child maltreatment. Lancet, Vol. 373, 167 – 180.
- Ferić, M. i Kranželić, V. (2001): Lokalna zajednica u osmišljavanju i postavljanju programa prevencije poremećaja u ponašanju. (U) Janković, J. i Bašić, J. (ur) Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mlađeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 65-80

Izvješće ministra unutarnjih poslova o obavljanju policijskih poslova u 2013. godini.
Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.

Pravobranitelj za djecu (2011). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2011. godinu. Preuzeto s <http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu-93/izvjeo-radu-pravobranitelja-za-djecu-mainmenu-94.html>

Pravobranitelj za djecu (2012). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2013. godinu. Preuzeto s <http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu-93/izvjeo-radu-pravobranitelja-za-djecu-mainmenu-94.html>

Pravobranitelj za djecu (2013). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2013. godinu. Preuzeto s <http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu-93/izvjeo-radu-pravobranitelja-za-djecu-mainmenu-94.html>

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (2006) Neumreženi: Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj, Preuzeto s http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP_HR_Unplugged_HR_2006.pdf

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (2006): Izvješće o siromaštву, nezaposlenosti i socijalnoj isključenosti, UNDP Hrvatska, 2006-l. Preuzeto s: <http://www.undp.hr/upload/file/104/52134/FILENAME/Siromastvo,%20nezaposlenost%20i%20socijalna%20isključenost.pdf>

Pećnik, N. (2006): Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Pećnik, N., Tokić, A. (2011): Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogledi iz tri kuta, izazovi i podrška. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Poliklinika za djecu Grada Zagreba - <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasile-preko-interneta/>

Rajhvajn Bulat, L., Ajduković, M. (2012): Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima. Psihologische teme 21, 1, 167-194

Rajter, M. (2013): Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom. Doktorska disertacija. Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Reading R., Bissell S., Goldhagen J., Harwin J., Masson J., Moynihan S., Parton N., Pais, S.M., Thoburn J., Webb E., (2009): Promotion of children's right and prevention of child maltreatment. Lancet. Vol 373, 332-343.

Sidebotham, P. (2001): An ecological approach to child abuse: a creative use of scientific models in research and practice. Child Abuse Review. Vol 10, 97-112.

Strmotic, J. (2012): Uloga policije prema novom Zakonu o sudovima za mladež. Polic. sigur. Zagreb. 21, 2, 409-425.

Smjernice za planiranje, provedbu i evaluaciju prevencijskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2011.

Tomić Latinac, M. (2009): Procjena učinkovitosti UNICEF—ovog programa prevencije vršnjačkog nasilja i zlostavljanja. Ljetopis socijalnog rada 2009., 16 (3), 635-657.

Trbus M., Rajčić H. i Rajter M., (2015): Analiza provedbe propisa vezanih uz pravo djeteta da bude sigurno od svih oblika nasilja. Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb.

Propisi i regulative koje smo koristili:

Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)
Europska povelja o lokalnoj samoupravi (NN 14/97)
UN Konvencija o pravima djeteta (NN MU broj 12/93)
Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištanja i seksualnog zlostavljanja (NN MU 011/2011)
Strategija Vijeća Europe o pravima djeteta 2012 – 2015
Agenda Europske unije o pravima djece
Europa 2020 – Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast
Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj, 2014.-2020.
Nacionalna strategija zaštite nasilja u obitelji, 2011.-2016.
Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, 2012.-2016.
Nacionalna strategija za uključivanje Roma, 2013.-2020.
Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09, 14/10, 60/10)
Obiteljski zakon (NN 75/14, 83/14)
Obiteljski zakon (NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11)
Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12)
Kazneni zakon (NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08)
Kodeks medicinske etike i deontologije (NN 55/08)
Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13)
Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 19/13)
Zakon o udrušama (NN 74/14)
Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13)
Zakon o elektroničkim medijima (NN 153/09, 84/11, 94/13, 136/13)
Zakon o pravu na pristup informacijama (NN 25/13)
Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji (NN 137/10, 76/12)
Audiovisual Media Services Directive (2010/13/EU)
Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u po-duzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN 132/13)
Pravilnik o zaštiti maloljetnika (NN 60/10)
Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji
Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima
Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja

Prilog 1.

Popis indikatora korištenih u istraživanju

Indikatori su preuzeti i prilagođeni prema publikaciji Fundamental Rights Agency (FRA) (2009) – *Developing indicators for protection, respect and promotion of the rights of the child in the EU, Indicator area: Protection from exploitation and violence.*

Područje IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA

- postoje regulative za postupanje u slučajevima nasilja
- postoji mehanizam treninga/edukacija (npr. trening za czss ili učitelje) da prepoznaju i reagiraju na djecu žrtve nasilja
- postoji praćenje događaja nasilja i evaluacija postupaka zaštite djece žrtava nasilja s ciljem unapređenja identifikacije žrtava
- postoji plan i proračun gdje su jasno predviđena sredstva za sustavnu edukaciju i trening
- postoji mehanizam podrške za osobe koje prijave nasilje nad djecom (npr. supervizija, podrška okoline, timski rad)
- omjer sumnji u odnosu na prijave nasilja nad djecom
- omjer prijava nasilja nad djecom u odnosu na broj dovršenih postupaka u sustavu socijalne skrbi
- omjer prijava nasilja nad djecom u odnosu na broj razriješenih postupaka u sustavu policije
- postoje specifični mehanizmi prikupljanja podataka te identifikacije i zaštite djece žrtava ekonomskog nasilja (ispadanje iz sustava obrazovanja, djeca prosjaci, djeca koja rade, djeca sportaši, djeca bez prebivališta, djeca žrtve trgovanja)
- broj djece žrtava *traffickinga*, uspostavljen mehanizam praćenja djece žrtava *traffickinga* te sustavna edukacija provoditelja politika o načinima postupanja i pružanja podrške te dodjeljivanja zakonskog zastupnika

Područje ZAŠTITA ŽRTAVA

postoji regulativa koja zabranjuje sve oblike nasilja kao oblike discipliniranja (kod kuće, u školi, javnim institucijama i davateljima usluga)

dokaz o sustavnim, redovitim i povremenim programima obuke za učitelje, policijske službenike, državne odvjetnike, suce i službenike za zaštitu prava djeteta o prikladnim i osjetljivim tehnikama razgovora i intervjua sa žrtvom

djeci su dostupne informacije o savjetovanju, podršci i povjerljivom razgovoru unutar njihova *mikro i mezo* sustava

dostupnost socijalnog rada i podrške zdravstvene službe za djecu žrtve vršnjačkog i obiteljskog nasilja

dostupnost socijalnog rada i podrške rehabilitacijske službe za žrtve seksualnog nasilja, *traffickinga*, ekonomskog iskorištavanja i stvaranje alternativne ekomske situacije

evidencija o padu broja i djece i odraslih koji nasilje vide kao sredstvo odgoja kod kuće, u školi, u domu

postoji proračun/novac za djecu žrtve nasilja kako bi imali psihosocijalnu podršku i pomoć

postoji politika skrbi i zaštite privatnosti od strane medija za djecu žrtve nasilja

postoje zakonske odredbe koje zahtijevaju od davatelja internetskih i telefonskih usluga i ostalih relevantnih aktera da prijave vlastima i uklone web stranice i usluge koje sadrže dječju pornografiju, uključujući *chat* sobe za *grooming*

postoji regulativa koja djeci žrtvama *traffickinga* osigurava da se s njima postupa u njihovom najboljem interesu

dokaz o suradnji među sustavima sukladno hitnosti postupka i obzirnosti prema žrtvi

Područje PROCESUIRANJA POČINITELJA

postoje jasne regulative koje štite žrtvu/svjedoka (posebne sobe, video izjave)

postoje zakonske odredbe o kaznenom djelu za izradu, proizvodnju, distribuciju, primanje i posjedovanje dječje pornografije, uključujući virtualnu pornografiju

postoje jasne sankcije i kazne za osobe koje djecu izlažu ekonomskoj eksploraciji

postoji praćenje osoba počinitelja nasilja, s posebnim naglaskom na seksualno nasilje nad djecom (npr. registar)

broj prijavljenih slučajeva policiji u odnosu na broj osuda za nasilje u obitelji

broj osuda za seksualno iskorištavanje i seksualnog zlostavljanje djece, uključujući i nakon što su djeca dostigla punoljetnost

broj osuđenih za trgovanje djecom na godinu

postoji sustav psihocijalnog rada s počiniteljima nasilja, posebno seksualnog nasilja nad djecom

Područje PREVENCIJA NASILJA

dokazi da postoje zakonske odredbe koje zahtijevaju od sustava (vrtića, škola, JLS, CZSS) da usvoje protokole zaštite djece koji se odnose na nasilje nad i među djecom

dokazi o sredstvima financiranja za obrazovanje o prevenciji nasilja

dokazi da postoje praćenje i procjene provedbe politika u ustanovama u vezi zaštite djece od nasilja

evidencija o programima podrške i programima za identifikaciju i sprječavanje nasilja u zajednici

roditelji imaju podršku u svojoj zajednici da djeci osiguraju pravo na pozitivno roditeljstvo

dostupnost treninga i savjetovanja za smanjenje agresije, za djecu i zaposlenike odgovorne za dobrobit mladih, po spolu i mjestu stanovanja (urbanim/ruralnim područjima) i nacionalnim manjinama

dokazi o podršci medija u zaštiti djece od nasilja

dokazi da se prati i prikupljaju podaci te da se provode inspekcije s naglaskom na zaštitu djece u riziku od ekonomске eksploracije

Udruga roditelja „Korak po korak“
Ilica 73, Zagreb
Tel. 01/4855-578, fax. 01/4847-598
info@udrugaroditeljakpk.hr
www.udrugaroditeljakpk.hr
Javite nam se i putem Facebooka!